

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

4223

281.6

S-52

1878

nr 65

10040

65

10040

Handwritten text in cursive script.

Handwritten text in cursive script.

Handwritten text in cursive script.

Handwritten text in cursive script.

RB 2001

Handwritten text in cursive script.

Handwritten text in cursive script.

Handwritten text in cursive script.

2010

11186

112-28-211

საქართველოს მთავრობის განკარგულებაში

საქართველოს მთავრობის განკარგულებაში

საქართველოს მთავრობის განკარგულებაში

Дозволено Цензурою. Тифлисъ 16 Марта 1878 г.

საქართველოს მთავრობის განკარგულებაში

Типог. Мартирозианца, на Орбелиановской улицѣ, д. № 5

11186

1878

საქართველოს მთავრობის განკარგულებაში
ქვემოთსაზღვრულ სახელსადაც აღნიშნულია
საქართველოს მთავრობის განკარგულებაში
საქართველოს მთავრობის განკარგულებაში

საქართველოს მთავრობის განკარგულებაში

საქართველოს მთავრობის განკარგულებაში

საქართველოს მთავრობის განკარგულებაში

Օղբասագիրս զայս «Սկզբանց ուղղա-
փառ հաւատոյ Հայաստանեայց Եկեղեցոյ»
ընթերցեալ գտի ըստ ամենայնի համաձայն
վարդապետութեանց մերոյ Եկեղեցոյս, և
վկայեմ օգտաւետութեան սորին ի պէտս
եկեղեցական սկզբնական ուսումնարանաց
ազգիս:

ԳԱՔՐԻԷԼ ԱՐՔ.—ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՅՎԱՋԵԱՆ

Դ Տփլիս:

Դ 1-ն Մարտի 1878

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ.

Եթէ զպրոցը, բացի ուսում մատակարարելուց,
պարտաւոր է նաև բարոյապէս կռթել իւր սաներին,
ապա ուրեմն նորանում աւանդուող առարկաների շարքում
առաջին տեղը պէտքի պատկանի քրիստոնէական կրօնի ուս-
ման, որ իւր բարոյական վսեմ և պարզ սկզբունքներով
բարձրացնում և ազնուացնում է մարդու բնական ընդու-
նակութիւնները և կրթում է նորան ամենատեսակ կատա-
րելութեանց մէջ: Կրօնագիտութիւնը այն ժամանակ միայն
լինում է արդիւնաւոր և հասնում է իւր նպատակին, երբ
նորա դասախօսութիւնը հաստատուած է մանկավարժա-
կան խոհեմ սկզբունքների վերայ:

Խոհեմութիւնը կրօնի դասախօսութեան, իբրև առաջ-
կայի, որ մարդու կեանքի ուղղեցոյցն է, ՚ի հարկէ չէ
կայանում նորանում, որ աշակերտը բերան անելով աւան-
դած դասը, թութակի պէս կրկնէ այն, այլ պիտի զգայ
նոյն ուսման ահրաժեշտութիւնը և կարելութիւնը միան-
գամայն իւր կեանքի հետ յարմարեցնելու այն: Միով բա-
նի՝ կրօնի և մարդու կեանքի մէջ եղած կապը պէտք է
ամուր պահպանել, որի վերայ, ապաբարդաբար, ոչ ինչ
ուշադրութիւն չէ դարձնվում մեզանում:—Շատից վերցնենք
մի օրինակ՝. Նրբեսային բառ առ բառ սովորեցնում են Հա-
ւատոյ հանգանակը և ապա պատուէրները, բայց միևնոյն
ժամանակ չեն ցոյց տալի այն սերտ և անքակտելի կապը,
որ տեղե պիտի ունենայ հաւատոյ և բարի գործերի մէջ:
Ի՞նչ է լինում արդեօք սորա հեռեանքը—որովհետև երե-
խայի երևակայութեան մէջ կրօնագիտութիւնը և բարոյ-

աղիտութիւնը չեն կապուած մէկ մէկու հետ, ուստի և նորա հաւատը մնում է անպտուղ—մեռեալ:

Յաւով սրտի պիտի խոստովանինք, որ մեր ազգային ծխական—եկեղեցական դպրոցներում չէ թէ չէ պահպանվում կրօնի կանոնաւորեալ, մանկավարժական սկզբունքների վերայ հիմնուած դասախօսութիւնը, այլ մեծ մասամբ, մինչև 1874 թուականը, երբ լոյս տեսաւ Նորին Վեհափառութեան Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի պատուական կոնդակը ծխական դպրոցների բարեկարգութեան մասին— այսպիսի կարևոր առարկայն բաց էր թողուած աւանդելի առարկաների շարքից: Այս զգալի պակասութեան պատճառը պէտք է տեսնել, 'ի միջև այլոց, նա և պիտանացու կամ լաւ ևս ասել նպատակայարմար դասազբքերի սակաւութեան մէջ:

Այս իսկ հանգամանքը, որի մասին մենք՝ իբրև երկու տարի շարունակ թեմական վերատեսչութեան պաշտօն կատարող, անձամբ վերահասու եղանք, հարկադրեց մեզ Ռուսաց Դիմիդրի Սոկոլով Աւագ քահանայի «Սկզբնական խրատ քրիստոնէական ուղղափառ հաւատոյ մէջ» կրօնա-նագիտութեան դասագիրքը, որ յօրինել է նա ժողովրդական տարրական դպրոցների համար, փոխել 'ի Հայ լեզու, յարմարեցնելով միանգամայն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կանոնների և դաւանութեան հետ:

Սոկոլովի անունը, իբրև հմուտ մանկավարժի, արդէն յայտնի է ամբողջ Ռուսաստանին և մենք կարող ենք խոստովանել հրապարակօրէն, որ նա առաջինը Ռուսաց հոգեւորական մանկավարժներից կարողացաւ այսպիսի վսեմ առարկայն, որպիսի է կրօնը, մասշեղի անել մանկական հասկացողութեանը:

Չենք կարող չ'յայտնել այս անել նորին բարձրապատուութեան հայր հեղինակին մեր խորին շնորհակալութիւնն այն պատրաստականութեան համար, որ նա ցոյց տուեց իւր գրքի պատկերների կապարները Պետերբուրգից Տրիխա հասցնելով և միանգամայն գրաւոր կերպով մեզ

Թոյլատրեց, որ իւր աշխատանքը 'ի լոյս ածենք հայերէն լեզուով, առանց որ և է վարձատրութեան. ահաւասիկ սուրա մասին նորա պատասխանը մեր նամակին. «Այն միտքը, թէ իմ դուզնաքեայ և թոյլ աշխատանքը կարող է օգտակար լինել Հայ մանկուոյն, ինձ համար ամեն վարձատրութիւնից էլ բարձր է»:

Այսպէս ուրեմն նոյն գիրքը—պատկերազարդ—ներկայացնելով Հայ հասարակութեան անուններս՝ «Սկզբունք քրիստոնէական ուղղափառ հաւատոյ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ»—մեր նպատակն էր գլխաւորապէս Հայոց ծխական դպրոցներին առաջարկել մի ամփով դասագիրք կրօնագիտութեան, որպէս զի նոյն դպրոցների աղքատ աշակերտները, որոնք միջոց չունին, այնտեղեց դուրս գալուց յետոյ, այլևս շարունակել իրեանց ուսումը բարձրակարգ դպրոցներում, զուրկ չմնան այսպիսի կարևոր և անհրաժեշտ ուսումից:

Այս գիրքը պարունակում է իւր մէջ՝ Սրբազան պատմութիւն հին և նոր կտակարանի, վարդապետութիւն քրիստոնէական հաւատոյ և բարոյականութեան, այն է՝ տեղեկութիւնք եկեղեցւոյ և նորա խորհրդոց վերայ. քրիստոնէական հաւատոյ տարածումն առհասարակ. Քրիստոնէութեան սկզբնաւորութիւնը Հայաստանում. Քրիստոնէութեան յաղթական տարածումն Հայաստանի մէջ. Քրիզոր լուսաւորիչ, Սուրբ գիրքը և հաւատոյ հանգանակը, այլև ամենակարևոր աղօթքներ նախ զբաբառ և ապա նորա դէմ աշխարհաբառ թարգմանութիւնը:

Արօնուոյց վարժապետը պիտի աշխատի հին և նոր կտակարանի պատմութեանց օգնութեամբ զարգացնել մանկան մէջ կրօնական առաջին զգացմունքները և նոյն պատմութեանց հետ 'ի միասին ուսուցանել նա և աղօթքներ պատմութեան իմաստին համեմատ, ինչպէս դասաւորուած է սոյն դասագրքի մէջ:

Մենք կը խնդրէինք մեր եղբայրակից վարժապետներից, որ նոքա մեր այս առաջարկած դասագիրքը ոչ թէ

կիսեն մեքենայաբար, այլ բաժանեն երկու վերջնական ընթացքի. այս գործքը թեթևացնելու համար աստղաձև նշաններով որոշել ենք այն պատմութիւնները և աղօթքները, որոնք պիտի աւանդուին առաջին տարում, իսկ ֆնացեալները թողել ենք երկրորդ տարուայ համար:

Սոյն դասագրքով կարելի է պարագլել նաև այնպիսի երեխաների հետ, որոնք գեռևս կարգալ չզիտեն, բայց ոչ սիստեմատիկաբար, այլ պատկերների օգնութեամբ ծանօթացնելով նրանց սրբազան պատմութեան զանազան իրօղութիւնների հետ, այնևս ժամանակի հանգամանքներին յարմարեցնելով, ինչպէս՝ Սուրբ կոյս Մարիամի աւետման և Քրիստոսի ծննդեան տօներից առաջ պատմել նոյն տօների անցքը, սովորեցնելով և նոցա յարմար երգաբանութիւնքը՝ «ուրախ լեր բերկրեալը» — «խորհուրդ մե՞ծ» և այլն: որևիցէ ծանօթ մարդու հիւանդութեան պատճառով — Քրիստոսի ձեռքով հրաշալի բժշկութեանց անցքերը. — որ և իցէ հարսանեաց առիթով — Կանայ քաղաքում հարսանեաց ժամանակ արած առաջին հրաշքը:

Եթէ այս դասագիրքը կարող կը լինի, գո՛նէ մասամբ, կանոնաւորել և արդիւնաւորել կրօնագիտութեան դասախօսութիւնը մեր ազգային ծխական դպրոցներում, գրաւելով նաև մանկանց հետաքրքրութիւնը, այնուհետև չափից աւելի վարձատրուած կը համարենք մեզ մեր այս ամենաչնչին աշխատանքի համար:

Կրօնուսոյց անդրկովկասեան ուսուցչական դպրանոցի

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԱՒԱԳ ԳՍՀԱՆԱՅ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՍՎԶԻՈՒՆՔ

Քրիստոնէական Ուղղափառ Հաւատոյ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

* 1. Երրորդութիւն և մի Աստուածութիւն

Աստուած զերազոյն և ամենակատարեալ էակ է: Չ'է եղել այնպիսի ժամանակ՝ որ Աստուած եղած չ'լինէր: Յաւիտենական է Աստուած, և չ'կայ աշխարհիս մէջ մի տեղ ուր չզտնուի նա. Աստուած ամենայն տեղ է: Առնաբար է Աստուած (որովհետև ամէնքի համար զերազոյն բարի է կամենում), Առնաբար է (մեր գործած յայտնի և զազանի գործերը դիտէ), նոյնպէս և Առնաբար է: Ըստ իւր էութեան անմարմին հոգի է Աստուած:

Ինքն Աստուած յայտնած է մեզ թէ, ըստ բնութեան մի է, և ունի երեք անձինք, որ են՝ Հայր Աստուած, Որդի Աստուած և Հոգի սուրբ Աստուած, թէ այս անձինքը ունին հաւասար զօրութիւն և պատիւ, և թէ երեք անձինք մի Աստուած են և ո՛չ երեք: Երեք և մի լինելու հեռաւոր նմանութիւնը բնութեան մէջ ևս անսնկում

է: Օրինակի համար, արեգակից ծնւում է Լոյս և բղխում է ջերմութիւն, նոյնպէս Հայր աստուծուց ծնւում է Որդին և

բղխում է Հոգին Սուրբ. և ինչպէս չէ կարելի արեգակից բաժանել ո՛չ Լոյսը և ո՛չ տաքութիւնը, այնպէս ևս Հայր Աս-

տուծուց չէ կարելի բաժանել Որդին Աստուած և Սուրբ Հոգին: Այս իսկ պատճառով Աստուած կոչվում է և է Ա.Ֆ.Ս. սուրբ Երրորդութիւն Ռասանիան և անբաժանելի:

Առանձնեայ Աստուած տուաւ մեզ պատուիրաններ, որոնցով պէտք է պատուենք Նորան և առանձին անաճութեամբ յիշենք Նորա սուրբ անուներ: Մենք ևս կատարելով Նորա պատուիրանները, փառաբանում ենք Աստուծուն և յայտնում ենք ցանկութիւն Նորա անունով ապրելու, այսինքն այնպէս վարուիլ, ինչպէս պահանջում է Նորա անուան փառքը:

Եւ եմ Տէր Աստուած քո, մի՛ եղիցին քեզ այլ աստուածք բաց յինէն: —

Եւ եմ քո Տէր Աստուածը և ինձանից զատ ուրիշ աստուածներ չունենաս

Մի՛ առնուցուս զանուն Աստուծոյ քո ՚ի վերայ անստեաց

Աստուծոյ անուներ չյիշես ունայն տեղը:

* Փառք Քեզ, Աստուած, փառք Քեզ, յաղազս ամենայնի, Տէր, փառք Քեզ:

* Փառք Հօր և Որդւոյ և Հօգւոյն սրբոյ. այժմ՝ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

* Յանուն Հօր և Որդւոյ և Հօգւոյն սրբոյ. ամէն:

Ուսուցչի Հարցմունքները:

Ո՞ւր ենք անուանում Աստուած: Կար՞ ժամանակ, որ Աստուած չլինէր: Ո՞ւր է Աստուած: Ի՞նչ յատկութիւններ ունի: Ի՞նչ կնշանակեն Ամենաբարձր, Ամենիմաստ և Ամենախորհրդ Բարձրը: Կարո՞ղ ենք մենք Աստուծուն տեսնել: Ի՞նչ յայտնեց Աստուած իրան համար: Ի՞նչ կնշանակէ Ամենասուրբ երրորդութիւն: Ամենասուրբ երրորդութեան երեք անձինքը հաւասար են միմեանց: Ի՞նչ անուն ենք տալիս Ամենասուրբ երրորդութեան: Ի՞նչ պատուիրան տուաւ մեզ Աստուած իրեն պատուելու համար: Մենք ինչպէս ենք փառաբանում Աստուծուն: Ի՞նչ բառերով ենք յայտնում մեր ցանկութիւնը նորա անունով ապրելու:

* 2. Թէ ի՞նչ են հրեշտակները:

Սկզբում Աստուած ստեղծեց՝ այսինքն ոչնչից գոյացրեց, շատ հրեշտակներ: Հրեշտակները անմարմին (ուրեմն և անտեսանելի), անմահ, իմացական և ազատ հոգիք են: Նոքա հրեշտակ (այսինքն համբաւարեր) աւուում են այն պատճառաւ, որ Աստուծոյ հրամանով մարմնաւոր կերպարանք են ստանում և Աստուծոյ կամքը յայտնում են: Ամէն հրեշտակ նոյն աստիճանի զօրութիւն և փառք չունի: Հրեշտակները բաժանուում են ինն դասակարգ, և այս պատճառով զանազան անուններ ունին, ոմանք հրեշտակ են ասում, ոմանք հրեշտակապետ, և ոմանք Սերովբէ և Քերովբէ:

Աստուած հրեշտակներին բարի ստեղծեց, բայց վերին դասակարգի հրեշտակներից մինը հպարտացաւ, կամեցաւ Աստուծոյ հաւասար լինիլ, ուստի սկսաւ հակառակիլ նորան և տրանջալ նորա դէմ, կարողացաւ դէպի

չարը մղորացնել ուրիշ շատ հրեշտակներին, որոնք նորա հետ երկնքից թօթափեցան: Այն չար հրեշտակին սապտայ ենք ասում (որ կնշանակէ հակառակորդ), իսկ նորա մղորեցրած հրեշտակներին Գեւ և արքանեակ սապտայի: Այսպէս՝ հրեշտակները բաժանուեցան բարի և չար: Բարի հրեշտակները Աստուծոյ կամքը յայտնուում են մարդկանց, ամէն բարի գործերի մէջ օգնուում են նոցա, չար բաներից պահպանուում են մեզ. իսկ չար հրեշտակները ամէն բարի Բանին թըշնամի են,

Ամենաբարին Աստուած իւրաքանչիւր մարդու մի հրեշտակ է տալիս, որ աւուում է պահպան հրեշտակ նորան զինուումք մենք մեր սղօթքով. երբ քնից արթնանում ենք՝ խնդրում ենք, որ այն օրը օգնէ մեզ բարեգործութիւն անելու. իսկ քնելու ժամանակ խնդրում ենք, որ մեզ ազատ պահէ սատանայի փորձութիւններից և արժանի անէ Աստուածային ողորմութեան:

* Հրեշտակի խաղաղութեան յանձնարա զանձինս մեր, Տէր զօրութեանց, որեկեալ պահեսցէ զմեզ անխուլս ՚ի տուէ և ՚ի գիշերի, յարթութեան և ՚ի հանգստեան մերում, զի Գու ես արարիչ լուսոյ և հաստիչ գիշերի:

Տէր զօրութեանց, մեր անձր յանձնիր խաղաղութեան հրեշտակին, որ գալով մեզ մօտ, հանգիստ և արթուն պահպանէ մեզ գիշեր և ցերեկ, մեր արթուն և քնած ժամանակը: Որովհետև Գու ես լուսոյ և գիշերուայ ստեղծողը:

Աշխարհիս մէջ եղած բոլոր բաները ո՞րտեղեց յառաջ եկան: Ի՞նչ կնշանակէ ստեղծել բառը: Ամէն բանից առաջ Աստուած ի՞նչ ստեղծեց: Ի՞նչն հրեշտակները: Ի՞նչ կնշանակէ հրեշտակ բառը: Ի՞նչու համար հրեշտակներին այդպիսի անուն ենք տալիս: Բոլոր հրեշտակները հաւասար են միմեանց: Ի նչպէս են բաժանուում: Հրեշտակների կարգերը կամ դասերը ի՞նչ անուններ ունին: Բոլոր հրեշտակները բարի՞ են ստեղծուած: Արդեօք բոլորը հաւատարիմ մնացին Աստուծուն: Չար հրեշտակները ի՞նչ են կոչուում: Բարի հրեշտակները ի՞նչ բարիք են անում մեզ և ի՞նչ վնաս են տալիս չարերը: Ո՞ր հրեշտակներին ասումենք պահապան հրեշտակ: Որպիսի աղօթքով զիմուսներդ դէպի պահապան հրեշտակը: — (**)

* 3. Տեսանելի աշխարհիս և մարդու ստեղծագործութիւնը

Հրեշտակներից յետոյ Աստուած ստեղծեց վեց օրուայ մէջ այն բոլոր բաները, որ մենք տեսնում ենք: Առաջին օրը ստեղծեց Լոյսը: Երկրորդ օրը ստեղծեց տեսանելի

(**) Ծ ա ն օ թ ու թ ի լ ն: Չկամենալով շեղուիլ այն ուղղութիւնից, որ ընդունել է հեղինակը յօդուածների դասաորոշեան մէջ, մենք նոյնութեամբ դնում ենք այստեղ վերոգրեալ առաջին երկու յօդուածները իբրև անհրաժեշտ տեղեկութիւնք այն առարկաների մասին, որոնց հետ սերտ կապակցութիւն ունի ամբողջ դասագիրքը: Բայց որովհետև զոցա իմաստը, մանաւանդ սուրբ երրորդութեան խորհուրդը, դժուար ըմբռնելի է մանկական հասկացողութեան, ուստի խորհուրդ կտայինք կրօնասոց վարժապետներին՝ ունենալ սորանց իբրև ուղղեցոյց, օգուտ րազելով սորանցից այնպիսի դէպքերում, երբ հարկաւոր կլինի աշակերտներին բացատրել Աստուծոյ որեւիցէ յատկութիւնը կամ բարի ու չար հրեշտակների նշանակութիւնը:

լի երկինքը. երրորդ օրը՝ ջուրը ցամաքից բաժանեց, և հրամայեց որ հողը բուսուցանէ բոյսեր, չորրորդ օրը ստեղծեց արեգակը, լուսինը և աստղերը. հինգերորդ օրը թռչունները և ձկները, վեցերորդ օրը ստեղծեց բոլոր կենդանիները և յետոյ մարդը:

Աստուած մարդու մարմինը հողից ստեղծեց, և փրչելով տուեց նորան բանական, ազաա և անմահ հոգի: Այս հոգով մարդը զանազանուեցաւ կենդանիներից: Աստուած մարդու հոգին ստեղծեց իւր կերպին և նմանութեան պէս, շնորհելով նորան անարատ միտք և սուրբ կամք:

Աստուած առաջին մարդու կողքից ստեղծեց նորա համար կին, այսինքն այնպիսի մարդ, որպէս նա ինքն էր: Աստուած այս արաւ, որպէս զև մարդիկ սիրեն միմեանց այնպէս, ինչպէս իւրեանց անձը: Աստուած առաջին մարդուն Արամ անուանեց, իսկ նախամօրը Եւայ:

Եօթներորդ օրը Աստուած ոչինչ չստեղծեց, վասնորոյ այն օրը կոչուեցաւ շաբաթ. (որ կնշանակէ հանգստութիւն): Աստուած օրհնեց և սրբեց այն օրը և հրամայեց որ տօն և սուրբ պահուի՝ ի յիշատակ աշխարհի ստեղծագործութեան:

Աստուած աշխարհը ստեղծելուց յետոյ անխնամ չ'թողեց նորան, այլ իւր հովանաւորութեան ներքոյ պահելով, նախախնամում է և ամէն բարի բանին օգնում է: Այս պատճառով մենք Աստուծուն անուանումենք Տէր, Երկնաւոր Թագաւոր, Արարիչ, Ամենակալ և նախախնամող: Եւ մեր ամեն կարօտութիւնների ժամանակ աղօթքով զիմուսներդ դէպի նա:

Մենայն բարի գործի համար մենք խնդրում ենք
Երարիչ Աստուծոյ և Ամենակալի օրհնութիւնը և շնոր-
հակալ ենք լինում Նորանից այն ամեն բանի համար, ինչ
որ նա տալիս է մեզ:

* Օրհնեա՛ տէր:

* Գոհանամ զքէն (շնորհակալ եմ Քե-
զանից), Տէր Աստուած իմ:

Մեր գէպի Ամենակալ և Արարիչ Աստուածն ունեցած
հաւատը յայտնում ենք այսպէս՝

Հաւատամք 'ի մի Աստուած, 'ի Հայրն
Ամենակալ, Արարիչն երկնի և երկրի, ե-
րեւելաց և աներևութից:

Երեւելի անուանում ենք Աստուծոյ այն արարած-
ները, որոնց կարող ենք տեսնել՝ երկիրը և ամենը՝ ինչ
որ նորա վերայ կայ, իսկ աներևոյթ՝ հրեշտակներին:

Աստուծոյ պատու-իրանը եօթներորդ օրոյս հասին:

Յիշեա սրբել զօր շաբաթուց, զվեց օր գոր-
ծեսցես և արասցես զամենայն զգործս քո:

իսկ յաւուրն եօթներորդի շաբաթ Տեառն
Աստուծոյ քոյ:

Միտդ պահիր շաբաթ օրը, որ սրբութեամբ պա-
հես նորան, այսինքն այն օրը նուիրես բարի գործերի:
Վեց օր աշխատիր, այսինքն արա՛ քո գործերը, իսկ եօթ-
ներորդ օրը դադարիր այդ գործերից՝ 'ի պատիւ քո Տէր
Աստուծոյ:

Առաջումն 7 անգամ:

Գոհանամ զքէն, Շնորհակալ եմ Քե-
զանից, Տէր Աստու-
ած իմ, որ զարթուցեր զես
'ի հանգստենէ քնոյ
շնորհիւ ողորմութեան
քո: Չարթո՞ն զմիտս
իմ արդարութեամբ
առ Քեզ, Տէր Աս-
տուած իմ, զի տես-
ցեն աչք իմ զփրկ-
կութիւն Քո: Եկես-
ցէ և բնակեսցի յիս
Աստուածութիւն Քո.
և ողորմութիւն Քո
հովանի և պահապան
լեցի 'ի վերայ իմ: Եւ

զիս արժանի արա՛ի տուէ և ՚ի գիշերի և յամենայն ժամու միշտ խորհիլ ՚ի սէր պատուիրանաց Քոց. և գոհանալով փառաւորել զ՛այր և զորդի և զսուրբ ճոգիդ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

լինի իմ վրայ: Եւ ինձ արժանի արա՛ն գիշեր և ցերեկ և ամէն ժամանակ Քո պատուիրանների վրայ մտածել և Քո պատուիրանները կատարել: Եւ շնորհակալութեամբ փառաւորել ճօրը և Որդուն և սուրբ ճոգուն. Այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Աղօթք ճաշից առաջ:

Աչք ամենեցուն ՚ի Քեզ Տէր յուսան և Դու տաս կերակուր նոցա ՚ի ժամու: Բանաս զձեռն Քո և լցուցանես զամենսեան քաղցրութեամբ կամօք քովք:

Ամենքի աչքերը զէպի քեզ են նա յում, Տէր Աստուած մեր, և Դու ես տալիս նրանց կերակուր ժամանակին: Բայ ես անում Քո ձեռքը և լիացնում ես ամեն արարածներիդ քո ողորմութեամբը:

Ի՞նչ ստեղծեց Աստուած հրեշտակներից յետոյ: Քանի օրուայ մէջ ստեղծուեցաւ բոլոր տեսանելի աշխարհը: Ի՞նչ ստեղծեց Աստուած վեց օրուայ իւրաքանչիւրի մէջ: Ի՞նչպէս ստեղծեց Աստուած առաջին մարդը: Ի՞նչով գանազանեց նրան կենդանիներից: Ի՞նչպէս ստեղծեց Աստուած առաջին կինը: Ի՞նչու նախահօր կողքից ստեղծեց նրան: Ի՞նչ էին առաջին մարդոց անունները: Աստուած ստեղծագործութիւնից յետոյ աշխարհիս վերայ լնամք ունէր: Ի՞նչպիսի անուններ ենք տալիս աշխարհս ստեղծող և նախահօրու Աստուծուն: Ի՞նչ պատուէր տուաւ Աստուած եօթներորդ օրուայ համար: Ո՞րպիսի աղօթքով զիմումենք զէպի Աստուած քնից զարթնելուց յետոյ և ճաշից առաջ:

4 Առաջին մարդկանց կեանքը զբախտի մէջ:

Աստուած Ադամին ու Եւային բնակեցրեց զբախտի մէջ, որ արևելեան կողմը գեղեցիկ պարտեզ էր: Նորա մէջ մի ծառ ևս կար, որի պտուղներն ուսողները հիւանդութիւնից և մահից ազատ էին լինում: Այս ծառի անունն էր Ծառ Կենաց: Աստուած առաջին մարդոց զբախտը տանելով, օրհնեց նրանց և ասաց. «Բազմացէք, լցրէք երկիրս և նորան տիրեցէք»: Առաջին մարդիկը երջանիկ կեանք ունէին զբախտի մէջ և ոչ մէկ բանի կարօտութիւն չէին զգում, հոգեկան զբազմունք ունէին որ ճանանչում էին Աստուծոյ արարածները և սովորում էին սիրել Աստուծուն: Սորանից զատ ինքն Աստուած երևումէր նրանց, և յայտնում էր այն բաները, որ իրենք իրենց չէին կարող իմանալ. ունէին նաև մարմնական զբազմունք, այս ինքն զբախտը պահպանում և մշակում էին: Նոքա ոչ թշնամութիւն զիտէին և ոչ խարեութիւն, և անմեղ մանկանց նման ամօթ չէին զգում:

Որպէս զի մարդիկ հնազանդութիւն և բարեխառն կեանք վարել սովորին, Աստուած պատուէր տուաւ նոցա: Պատուիրեց որ չուտեն այն ծառի պտուղը որի անունն էր ծառ-գիւրաւեան Բարոյ և չարի, — ասելով որ եթէ ուտեն, կ'մեռնին:

Ողորմած Աստուածը մեզ ևս կարողութիւն և ոյժ է տալիս բարի բան սովորելու, իւր կամքը մեզ ևս յայտնում է և տալիս է Աստուածային անկեղծութիւն: Վասն որոյ մենք ևս մեր դասառութիւնից առաջ աղօթք ասելով խնդրում ենք, որ օգնէ մեզ աւանդուած ուսմունքը սովորելու: Իսկ դասառութիւնից յետոյ աղօթք ասելով շնորհակալ ենք լինում մեզ պարգևած ողորմութեան համար, և օրհնութիւն ենք խնդրում նոցա համար, որոնք օգնեցին մեզ սովորելու:

Աղօթք դասից առաջ:

Ամենաբարի Աստուած, առաքեա՛ս սա մեզ զշնորհս Հոգւոյդ Քո սրբոյ, որ պարգևէ մեզ զմիտս և կազմութիւնս զուրէ զգօրութիւնս Հոգւոց մերոց, որպէս

Ո՛վ ամենաբարի Աստուած, ուղարկիր զէպի մեզ Քո սուրբ Հոգւոյդ շնորհքը, որ մեզ միաք պարգևէ, և զօրացնէ մեր հոգևոր կարողութիւն-

զի մեք ընդունելով զաւանդեալ մեզ ուսմունս՝ զարգացուք Քեզ ստեղծողիդ մերում՝ ՚ի փառս, ՚ի մխիթարութիւն ծրնողաց մերոց, յօգուա եկեղեցւոյ և Հայրենեաց:

Ներք, որպէս զի մենք ուշքդարձնելով մեզ տուած ուսմունքին, մեծանանք Քեզ ըստեղծողիդ փառք տալու, մեր ծնողացը մխիթարելու և եկեղեցւոյն ու Հայրենիքին օգտակար լինելու:

Աղօթք դասից յետոյ:

Գոհանամք զՔէն, Արարիչ, զի արժանի արարեր զմեզ շնորհաց Քոց՝ ընդունելութեան ուսմանս, օրհնեա՛ս զմեծաւորս, զճնորս և զուսուցիչս մեր, որք առաջնորդեն մեզ ՚ի զիտութիւն բարութեան և

Հնորհակալ ենք Քեզանից, Արարիչ, որ Քո սուրբ շնորհիւր արժանացրիր մեզ ուսմունք ստանալու: Օրհնիր մեր մեծաւորներին, ծրնողներին և ուսուցիչներին, որոնք առաջնորդում են մեզ

տուր մեզ զկարողութիւն 'ի շարունակութիւն ուսմանս այսորիկ:

բարի բաներն իմանալու: Տուր մեզ ոյժ և կարողութիւն, որ այսուհետև ևս շարունակենք նոյն ուսումը:

Աստուած առաջին մարդկանց ո՞ր բնակեցրեց: Ի՞նչ է դրախտը: Դրախտի մէջ ի՞նչ երևեցին բան կար: Աստուած առաջին մարդկանց դրախտը տանելու ժամանակ ի՞նչ ասաց: Նրջանի՞ կ էին արդեօք մարդիկ դրախտի մէջ: Ի՞նչ հողեկան և մարմնական զբաղմունք ունէին նոքա: Առաջին մարդիկը հոգով ի՞նչպէս էին: Աստուած նոցա ի՞նչ պատուիրան տուաւ: Ի՞նչու համար տուաւ այն պատուիրանը: Տուաւ մեզ արդեօք Աստուած ոյժ և կարողութիւն ուսանելու: Արդիսի աղօթքով զիմուսներ զէպի Աստուած դասից առաջ և դասից յետոյ:

* 5. Առաջին մարդկանց մէղքի մէջ ընկնելը:

Սատանան՝ առաջին մարդոց երանելի վեճակի վերայ նախանձուելով, մոլորեցրեց նրանց զէպի չարը: Մէկ անգամ երբ Եւան անցնում էր արգելեալ ծառի մօտով, սատանան՝ օձի կերպարանք մտնելով, մօտեցաւ նրան և հարցրեց. «Երբաւի, մի՞թէ Աստուած արգելել է դրախտի ծառերի պտուղներից ո՞ւտերը: Եւան պատասխանեց թէ՛ «բոլոր ծառերի պտուղներից կարող ենք ուտել, միայն հրամայեց Աստուած այս ծառի պտուղը չուտել, որպէս զի չ'մեռնինք»: Ա՛յ, դուք չէք մեռնիլ, ասաց սատանան. այլ եթէ այս պտղից ուտէք՝ իսկոյն ձեր աչքերը կ'բա-

ցուին, և Աստուծոյ նման կ'լինիք, չարն ու բարին կ'հասկանաք: Եւան ցանկացաւ այն պտղից ուտել. նա չկարողացաւ համբերել, կտրեց ու կերաւ, յետոյ Ադամին տուաւ, որ նոյնպէս կերաւ: Եւ այս կերպով առաջին մարդիկ մեղանչեցին: Երբ մեղքը առաջին մարդոց հոգու մէջ մտաւ, իսկոյն ամօթ և սարսափը տիրեց նոցա վերայ: Երբ լսեցին որ Աստուած դրախտի մէջ ման է գալիս, ահով դողով պահուեցան ծառերի մէջ, չ'մտածելով՝ որ Ամենաառեւ Աստուծուց անկարելի է թագչիլ: «Ադամ, ո՞ր ես», հարցրեց Աստուած: Ադամ պատասխանեց. «Ձայնդ լսելով վախեցայ, և որովհետև մերկ էի՝ ամաչեցի, ուստի պահուեցայ»:—Չլինի՞ թէ այն արգելուած ծառի պտղից կերար, հարցրեց Աստուած: Այն ժամանակ սկսաւ Ադամ յանցանքը իւր կնոջ վերայ ձգել և ասաց. «Այս կինս, որ դու ինձ տուիր. սա ինձ տուաւ այն պտուղը, և ես կերայր: Աստուած հարցրեց Եւային. «Այս ի՞նչ բան արիր»: Իսկ նա պատասխանեց թէ՛ «օձը ինձ խաբեց»: Այս կերպով ահա մարդկանց հոգին մեղքերով ապականուեցաւ: Նոքա, որ սկզբից բարի և ճշմարտախօս էին, այն յանցանքը գործելուց յետոյ ստախօս, անձնասէր և չարասիրտ եղան:

Աստուած արգելում է մեզ սրտերիս մէջ նախանձ պահելը կամ ուրիշն բարութեան վերայ նախանձիլը, որովհետև նորանից յառաջ են գալի շատ տեսակ չարութիւններ: Այդ պատուիրանը այսպէս է կարգացւում.

Մի ցանկանար տան ընկերի քո և մի ամենայնի, որ ինչ ընկերի քո է:

Առաջին մարդիկ միշտ իւրեանց երանելի վեճակի մէջ մնացին: Նոքա ի՞նչպէս կորցրին իւրեանց երանու-

Թիւնը: Ո՞վ նրանց խաբեց և ի՞նչպէս: Մարդիկ յանցանք գործելուց յետոյ ի՞նչ գգացին: Այն ժամանակ ի՞նչ արին: Մրդքի պատճառով ի՞նչ փափոխութիւն եղաւ նոցա հոգու մէջ: Որպիսի պատուիրան տուեց մեզ Աստուած ուրիշի բարութեան շնականձելու համար:

* 6 Խոստումն Փրկչի և նախաձեռնողաց յանցանքի պատիժը:

Արդարադատն Աստուած անիծեց մեղրեցնող սատանային, որ օձի կերպարանք էր առել և ասաց նրան. «քո և այս կնոջ մէջ թշամութիւն եւմ դնում: սորա սերունդից մէկը պիտի քո գլուխը ջախջախէ»: Այս խօսքերը մտիթարութիւն եղան մարդկանց համար, որովհետեւ գուշակեցին՝ թէ Փրկիչը աշխարհ պիտի գայ: Յետոյ Աս-

տուած մարդկանց համար ևս պատիժ որոշեց, որ նոքա չմոռանան իրանց գործած մեղքը: Եւ ային ասաց թէ դու ցաւով պիտի ծանխս որդի. իսկ Ադամին ասաց. «երեսիդ քրտնքով պիտի ճարես հացդ, մինչև որ մեռնիս»: Բայց որպէս զի մարդիկ միշտ յիշեն խոստացած Փրկիչը, Աստուած սովորեցրեց նոցա, որ իրեն կենդանիներ զոհեն, որով ցոյց տուաւ, թէ Փրկիչը իւր արիւնով պիտի ազատէ մարդկանց: Յետոյ Աստուած դրախտից արտաքսեց նրանց:

Բայց սորանից յետոյ ևս Աստուած անինամ չթողեց մարդկանց, այլ պատրաստուէր նրանց Փրկչին ընդունելու: Մինչև Փրկչի գալուստը եղած միջոցը կոչուած էին ուխտի ժամանակ, իսկ նորա գալուց յետոյ եղած միջոցը ասուում է նոր ուխտի ժամանակ:

* Աստուած ողորմեա՛ ինձ մեղաւորիս:

Երեկոյեան աղօթք:

Տէր Աստուած մեր՝ Դու պահեա՛ զմեզ խաղաղութեամբ՝ ի գիշերիս յայսմիկ և յամենայն ժամանակի: Ընդ սուրբ երկիւղ քո բեւեռեալ պահեա՛ զմիտս և զխորհուրդս մեր: Որպէս զի յա-

Տէր Աստուած մեր, Դու պահիր մեզ խաղաղութիւնով այս գիշեր և ամեն ժամանակ, Քո սուրբ երկիւղեղ մէջ պահիր մեր միտքը և խորհուրդը, որ ամեն ժամանակ անփորձ և

մենայն ժամ Քեւպահ-
պանեալ լեցուք յորո-
գայթից թշնամւոյն:
Եւ Քեզ հանցուք
զօրհնութիւն և զփառս
Հօր և Որդոյ և
Հօգւոյն սրբոյ, այժմ
և միշտ և յաւի-
տեանս յաւիտենից,
ամէն:

ազատ լինինք թշնա-
մու որոգայթից: Եւ
Քեզ տանք օրհ-
նութիւն և փառք
Հօր և Որդուն և
սուրբ Հօգուն, այժմ
և միշտ և յաւիտեանս,
ամէն:

Աստուած ի՞նչպէս պատժեց մորբեցնող սատանա-
յին: Տրուած պատժից մարդիկ ի՞նչ էին գուշակում: Աս-
տուած ի՞նչպէս պատժեց մարդկանց: Ի՞նչ հրամայեց նոցա,
որ կատարեն՝ Փրկչին յիշելու համար: Մարդիկ դրախտի
մէջ մնացին թէ ոչ: Աստուած մարդիկը դրախտից արտաք-
սելուց յետոյ անինամ թողեց նրանց: Ի՞նչ էր կոչում
այն միջոցը, որի մէջ մարդիկ պատրաստուում էին Փրկչին
ընդունելու: Ի՞նչ ենք խնդրում Աստուծուց քնելուց առաջ:

7. Մարդկային ազգը մինչև Ջրեհեղեղ:

Մեզքի մէջ ընկած առաջին մարդկանց սերունդն ևս
իւրեանց պէս մեղաւոր եղան: Այն պատճառով բոլոր
մարդիկ կրում են այն պատիժները՝ որ նշանակեց Աստուած
Ադամի և Եւայի համար, բայց այս ցաւերի հետ նախա-
ճնողքը հաղորդեցին իւրեանց սերունդներին նաև փրկչե
գալստեան յոյսը:

Ազամ և Եւան դրախտից արտաքսուելուց յետոյ որդի
ունեցան: Առաջին որդուն Կայէն կոչեցին, իսկ երկրորդին
Աբէլ:

Կայէնը երկրագործ էր, իսկ Աբէլը խաշնարած: Մէկ
անգամ եղբայրները կամեցան Աստուծուն զոհ անել: Եր-
կունս ևս իւրեանց աշխատութեան լաւ պտուղներից զոհ
բերին, բայց երկուսի սիրան ևս միատեսակ չէր: Աբէլը խոս-
տացեալ Փրկչին հաւատարմով և իւր մեղքի վերայ զղջա-
լով էր մատուցանում իւր զոհը, իսկ Կայէնը առանց հա-
ւատարու և զղջալու: Աստուած չընդունեց Կայէնի զոհը,
այլ միայն Աբէլինն ընդունեց: Այն ժամանակ նախանձից
վառուած Կայէնը սպանեց Աբէլին: Արդարագասն Աստու-
ած անիծեց եղբայրասպան Կայէնին՝ ասելով. «Այն հողը,
որի վերայ քո ձեռքով եղբորդ անմեղ արիւնը թափեցիր՝
քո դէմ բողբոջում է իմ առաջ. հալածական և թափառա-
կան մնաս աշխարհիս երեսին»: Աստուած Ադամին և Եւա-
յին մխիթարելու համար՝ Աբէլի փոխանակ ուրիշ որդի
տուաւ նոցա, Սէթ անունով (որ մխիթարիչ կընշանակէ):
Կայէնը ծնողաց տանից հեռացաւ և հեռու տեղ բնակու-
եցաւ: Եւ այսպէս՝ մարդիկ սկսան իրարից բաժանուել: Կայէնի
սերունդները մոռացան Աստուծուն և անձնասէր ու ան-
խիղճ մարդիկ էին, իսկ Սէթի սերունդը ճանաչումէր Ա-
ստուծուն և արդար էր: Բայց երկար ժամանակ անցնե-
լուց յետոյ Սէթի սերունդը բարեկամութիւն և ազգակա-
նութիւն արին Կայէնի սերունդի հետ, նոցանից սովորե-
ցին ամէն տեսակ չարութիւն և մոռացան Աստուծուն:
Միայն արդար Նոյի ընտանիքի մէջ մնաց ճշմարիտ հա-
ւատքը:

Մոքա են Աստուածային պատուիրանները, որոնք արգելում են չարութիւններ անել:

Մի՛ սպանաներ, մի՛ շնար, մի՛ գողանար, մի՛ սուտ վկայեր գրնկերէ քումմէ:

Եղամի և Նւայի մահուամբը նոցա պատիժն ևս վերջացաւ: Ի՞նչ յոյս ժառանգեցին մարդիկ նախաճնողներից: Ադամի և Նւայի առաջին որդւոց անուններն ի՞նչ էին: Նոքա սիրով էին միմեանց հետ: Նոցա թշնամութեան հետեանքն ի՞նչ եղաւ: Աստուած ի՞նչպէս պատժեց Կայէնին, և ի՞նչով մխիթարեց նախաճնողներին Աբելի մահուանից յետոյ: Կայէնը իւր հօր տանը մնաց, թէ ոչ: Ի՞նչպիսի մարդիկ յառաջ եկան Կայէնի և Սէթի սերունդներից: Մարդիկ բոլորովին բաժանուած մնացի՞ն: Նոցա միանալուց ի՞նչ յառաջ եկաւ: Աստուծուն հաւատացող մարդ ևս գտնվում էր: Աստուածային ո՞ր պատուիրանները արգելում են մեզ չարութիւններ անելը:

Տ. Զրեհեղեղ:

Արդարադատն Աստուած վճռեց որ մարդոց ջրհեղեղով պատժէ: Նա հրամայեց Նոյին, որ տապան (մեծ նաւ) շինէ, այնպէս որ մէջը կարողանան տեղաւորուիլ նորա ընտանիքը և աշխարհիս բոլոր կենդանիները: Այն տապանի մէջ մտաւ Նոյ իւր կնոջ հետ, նորա Սէմ, Քամ և Յաբէթ որդիքը՝ իրանց կանանց հետ, և իւր հետ տապանի մէջ մտցրեց սուրբ համարուած—զոհի կենդանիներից ու թռչուններից եօթն եօթն զոյգ, իսկ անսուրբ անասուններից երկերկու զոյգ: Յետոյ քառասուն օր անդադար անձրև եկաւ, ջուրը շատացաւ, եղբրքնեցից դուրս եկաւ,

բոլոր երկրիս երեսը ծածկեց, որով խեղտուեցան մարդիկ և անասուններ: Ազատուեցան միայն Նոքա, որոնք տապանի մէջ էին:

Նոք ջրհեղեղն անցաւ, Նոյ տապանից դուրս եկաւ և իւր ազատուելուն համար շնորհակալութեան զոհ մատոյց Աստուծուն: Աստուած այն զոհը ընդունեց և խօստացաւ, որ այլ ևս համաշխարհական ջրհեղեղ չեկնիլ և իւր խոստման նշան տուաւ ծիածանը, որ է ծիրանի գօտին:

Աստուած ի՞նչպէս պատժեց մարդոց նոցա չարութեան համար: Զրհեղեղի ժամանակ բոլոր մարդիկ խեղտուեցան: Աստուած ի՞նչպէս փրկեց Նոյին և նորա ընտանեացը: Նոյի ընտանիքից զատ ո՞վ կար տապանի մէջ:

Ջրեհեղեղը ի՞նչպէս սկսուեցաւ : Ջրեհեղեղն յետոյ Նոյ ի՞նչ արաւ : Աստուած Նոյի զոհը ընդունեց : Ի՞նչ խոստացաւ Նոյին : Ի՞նչ նշան տուաւ իւր խոստման կատարուելուն :

9. Մարդկային ազգը ջրեհեղեղն յետոյ :

Ջրեհեղեղն յետոյ կարճ ժամանակի մէջ մարդիկ նորէն մեղքի մէջ ընկան : Նոյ այդի տնկեց, և երբ խաղողը հասաւ, նորա հիւթից ըմպելիք պատրաստեց : Գինու զօրութիւնը չեմանալով, մէկ անգամ փոքր ինչ աւելի խմեց՝ հարբեցաւ և մերկ ընկաւ իւր վրանի տակ : Քամը տեսաւ իւր հօր մերկութիւնը և վատ կատակով պատմեց այն իւր եղբայրներին : Բայց Սէմ և Յաբէթ երբ լսեցին, իսկոյն գընացին իրանց հօր մօտ և վերարկուով ծածկեցին նորա մերկութիւնը : Նոյ Աստուծոյ հրամանով անիծեց Քամին՝ նորա վատ վարմունքի համար, իսկ Սէմին և Յաբէթին օրհնեց և միանգամայն գուշակեց, թէ Փրկիչը յառաջ կը գայ Սէմի սերունդից :

Աստուծոյն պատգամները ծնողայ պատգամներու հասին :

Պատուեա՛ զհայր քո և զմայր, զի բաւրի լինիցի քեզ և երկայնակեաց լինիցիս ՚ի վերայ երկրի : —

Ջրեհեղեղն յետոյ մարդկային ազգը նորէն բազմացաւ Նոյի երեք որդիքներից : Առաջ բոլոր մարդիկ միասին էին ապրում և մէկ լեզուով խօսում : Յեղե մէջ ամենից

մեծը Նահապէթ էր ասում, որ փոքրերին սովորեցնում էր թէ ի՞նչպէս կեանք պէտք է վարել, կառավարումէր նրանց և արարիչ Աստուծուն զոհ էր մատուցանում : Բայց յետոյ, երբ չարագործութիւնք և խռովութիւնք աշխարհիս մէջ շատացան, մի քանի ցեղեր խորհուրդ արին թէ մի այնպիսի քաղաք և աշտարակ շինենք՝ որի ծայրը մինչև երկինքը հասնի, մեզ համար փառք լինի և չցրուինք աշխարհիս երեսին : Բայց Աստուած չթողեց որ այն շինութիւնը աւարտեն. շինողների լեզուն այնպէս խառնակեց, որ չէին կարող միմեանց լսօքերը հասկանալ : Աստի թողն շինութիւնը և բոլոր աշխարհիս երեսին ցրուեցան : Այս կերպով զանազան ազգեր ձևացան : Մարդկային սերունդները զանազան կողմեր ցրուելով՝ իւրեանց ազգակցութիւնը մոռացան : Եւրաքանչեւ սերունդ իւր համար գրեթէ նոր լեզու հնարեց, և Աստուծոյ վերայ նոր կարծիքներ ունեցաւ. նոցա մեծ մասը ճշմարիտ Աստուծուն մոռացան և սկսան Աստուած համարիլ այն ումէն բաները, որ իրենց օգուտ կամ վնաս էին տալիս : Ոմանք սկսան երկրպագութիւն անել արեգակին, լուսնին և աստղերին. ոմանք ևս կենդանիները, ծովը, և երկիրս Աստուծոյ տեղ էին ընդունում : Աստուածների մէջ ոմանց մեծ էին համարում, միւսներին փոքր, ոմանց բարի, ոմանց ևս չար : Յետոյ սկսան ոսկուց, արծաթից, քարից և փայտից աստուաներ շինել և մեհեանների մէջ դնելով՝ զոհ էին մատուցանում նոցա : Այնպիսի արձանները կոչուէին կոչուում, և նոցա մատուցուած պաշտօնը կոչուէին կոչուում :

Այս անօրէնութիւնը տարածուեցաւ բոլոր աշխարհիս վերայ և գրեթէ բոլոր մարդիկ կապալաշտութեան մէջ ընկան :

Արապաշտութիւնն արգելող Աստուծոյն պատուիրանն:

Մի արասցես քեզ զկուռս ըստ ամե-
նայն նմանութեան, որ ինչ յերկինս 'ի վեր
է, և 'որ ինչ յերկրի 'ի խոնարհ և որ ինչ
'ի ջուրս 'ի ներքոյ երկրի—մի՛ երկրպագա-
նիցես նոցա և մի՛ պաշտեսցես զնոսա:

Մի շինիր քեզ համար կուռքեր այն բաների նման,
որոնք վերև երկնքումը կամ ցած երկրի վերայ և կամ
երկրի տակ ջրերումն են—չտաս նոցա երկրպագութիւն և
չպաշտես նրանց:

Ձրհնդեղեց յետոյ մարդիկ արդար մնացին: Ի՞նչ
չարութիւն երևեցաւ նոցա մէջ: Ո՞վ եղաւ առաջին ան-
պատկառութիւն անողը իւր ճնողաց դէմ: Քամը ի՞նչպէս
ծաղրեց հօրը: Քամի եղբայրներն ի՞նչպէս վարուեցան:
Քամը ի՞նչպէս պատժուեցաւ: Ի՞նչպէս վարձատրուեցան
Սէմ և Յաբեթ իւրեանց լաւութեան համար: Ի՞նչպէս է
կարդացում պատուիրանը ճնողաց պատուելու մասին:
Նոյի որդւոց սերունդները ի՞նչպէս էին ապրում: Ո՞վ էր
կառավարում նրանց: Նահապետի պարտականութիւնն
ի՞նչ էր: Չար մարդիկ ի՞նչ բան շինել մտածեցին: Կարո-
ղացան նօքա աշտարակը շինել վերջացնել: Մարդիկ ի՞նչ
արին, երբ Աստուած նոցա լեզուն խոռնակեց: Չանազան
ազգեր ձևանալուց յետոյ ճշմարիտ Աստուծապաշտու-
թիւն մնաց: Մարդիկ երբ Աստուծուն մոռացան, ի՞նչ բա-

ներ էին ընդունում Աստուծոյ տեղ: Ի՞նչ պատիւ էին տա-
լիս սուտ աստուածներին: Սուտ աստուածներ պաշտօնե-
րը ի՞նչ էին կոչում: Ի՞նչ է կուռքը: Կուսպաշտութիւնը
տարածուեցաւ մարդկանց մէջ: Ի՞նչպէս է կարդացում կը-
ուսպաշտութիւն արգելող պատուիրանը:

10. Աբրահամ և Իսահակ Նահապետները:

Մինչդեռ բոլոր մարդիկ կուսպաշտութեան մէջ ըն-
կած էին, Սէմի սերունդից Աբրահամ անունով մէկ ար-
դար և ուղղահաւատ մարդ կար: Աբրահամ Աստուծոյ
հրամանով թողեց իւր հայրենիքը և գնաց բնակուեցաւ
Քանանացոց երկրի մէջ: Այնտեղ Աստուած քանի մի ան-
գամ երևեցաւ նորան և յայտնեց թէ նա Իսահակ ա-
նունով մի որդի պիտի ունենայ, որից մեծ ժողովուրդ պի-
տի յառաջանայ, որ Աստուծոյ ժողովուրդ կրկնուի, որով-
հետև նա իւր դէպի Աստուած ունեցած հաւատը հաս-
տատ պիտի պահէ, և ինքը Քանանացոց երկիրը նրան
պիտի տայ: Աստուած այն ժամանակն իսկ հրամայեց, որ
Աբրահամի բոլոր սերունդները թլփատուին, և ասաց թէ
միայն նա կ'համարուի իւր ժողովուրդը, որ թլփատուած
կ'լինի:

Աստուծոյ խոստմունքը կատարուեցաւ: Աբրահամ հա-
րիւր տարեկան եղած ժամանակ Իսահակ որդին ծնաւ:
Աբրահամ բոլոր սրտով սիրում էր իւր որդուն: Երբ
Իսահակ մեծացաւ, Աստուած կամենալով Աբրահամի հա-
ւատը փորձել հրամայեց նորան որ իւր միակ որդին Իրեն
զոհ մատուցանէ: Աբրահամ պատրաստ էր Աստուծոյ կամքը
կատարել: Իսահակին զրաւ փայտերի վերայ և դանակը

վերցրեց որ նրան մեռցնէ: Այն միջոցին հրեշտակը Աբրահամի ձեռքը բռնեց: Աստուած տեսնելով նորա ճշմարիտ հաւատը և հնազանդութիւնը, օրհնեց նորան և խոստացաւ, որ նորա սերունդից պիտի ծնուի աշխարհիս փրկիչը, որ Աստուծոյ օրհնութեամբ պիտի օրհնէ աշխարհիս բոլոր ժողովուրդներին: Նոյն խոստումները Աստուած կրկնեց Իսահակին և նորա որդի Յակոբին, որ Խորայէլ կոչուեցաւ, որ և աւելի արժանաւոր եղաւ Աստուծոյ օրհնութեանը՝ քան թէ նորա մեծ եղբայր Սաւուր:

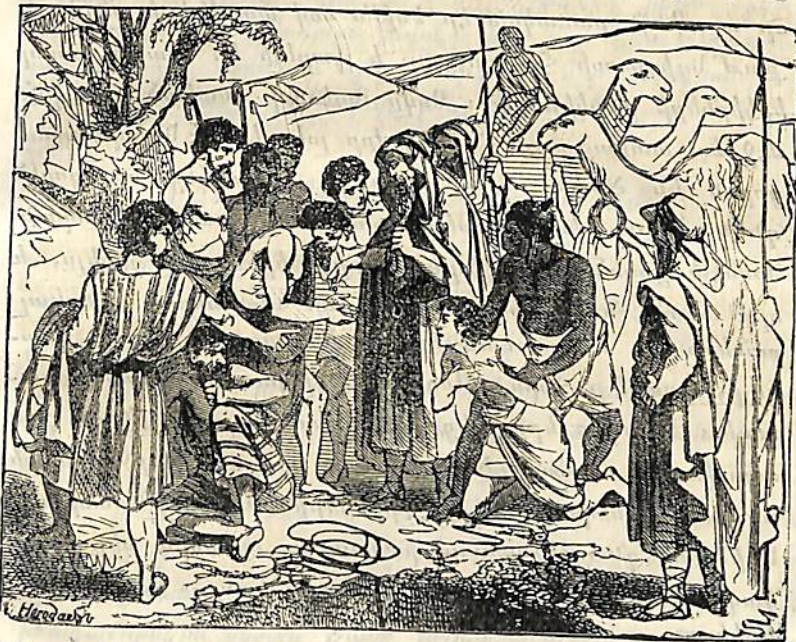
Բոլոր մարդկանց կռապաշտութեան մէջ ընկած ժամանակ արդար մարդիկ ևս կային: Ո՛ր էր բնակուում Աբրահամը: Աստուած ի՞նչ խոստումներ տուաւ Աբրահամին: Աստուած ի՞նչ պատուիրեց իւր ժողովուրդին: Կատարուեցաւ Աստուծոյ այն խոստումը թէ Աբրահամը որդի պիտի ունենայ: Աստուած ի՞նչպէս փորձեց Աբրահամի հաւատը: Աբրահամ իւր որդին զոհեց թէ ո՛չ: Աստուած ի՞նչ վարձատրութիւն տուաւ Աբրահամին, նորա հնազանդութեան փոխարէն: Աստուած վերստին յիշեց Փրկչի համար արած խոստումը: Ի՞նչու Իսահակի փոքր որդուն խոստացաւ և ո՛չ մեծին:

11. Յովսէփ: — Յակովբի Ազիպտոս երթալը:

Յակովբը տասներկու որդի ունէր: Նորա սիրելի որդին էր Յովսէփը, որի վերայ շատ խնամք ունէր: Այս պատճառով եղբայրները ատում էին Յովսէփին, և իբրև գերի ծախեցին նորան Նզիպտացոց վերայ, իսկ իւրեանց հօրը ասացին՝ թէ վայրենի դազանը պատառել է նորան:

Յովսէփը Նզիպտոսի մէջ առաջ շատ նեղութիւններ կրեց: Քանի մի տարի երևելի Նզիպտացու մէկի ամսը մնաց իբրև ստրուկ, յետոյ անմեղ տեղը զըզարտուելով բանա

դրուեցաւ, ուր մնաց երկու տարի: Աստուած Յովսէփին օգնեց: Այն ժամանակ Նզիպտացոց թագաւորը երազ տեսաւ, իբր թէ եօթն նիհար կովեր եօթն պարարտ կովերի կերան, բայց իրենք չգերացան (չչաղացան): Նոյնպէս տեսաւ որ իբր թէ եօթն վախ ցորենի հասկեր կերան ուրիշ եօթն լըք հասկեր: Ոչ ոք չկարողացաւ այս երազ

ները մեկնել: Այն ժամանակ իշխաններից մէկը յայտնեց թագաւորին թէ բանտի մէջ մի մարդ կայ, որ երազ մեկնել լաւ գիտէ: Թագաւորի առաջ բերին Յովսէփին, որ լսելով երազները, ասաց. «արքայ, այդ երազներով Աստուած քեզ յայտնում է թէ ի՞նչ պիտի անէ. եօթն տարի շարունակ առատութիւն կը լինի, յետոյ նոցա կյաջորդեն եօթն սով տարիներ, ուրեմն հրամայէ, որ առատութեան

տարիներին ցորենի պաշար պատրաստեն սովի դէմ: Քաղաւորը զարմացաւ Յովսէփի իմաստութեան վերայ, նրան բոլոր եզիպտոսի զխաւոր կառավարիչ կարգեց և հրամայեց որ պաշար պատրաստէ սովի տարիների համար: Յովսէփն այն ժամանակ երեսուն տարեկան էր: Առատութեան տարիներում Յովսէփն այնքան ցորեն հաւաքեց, որ ո՛չ միայն բաւական էր եօթն սով տարիների ընթացքում եզիպտոսի համար, այլ և կարելի էր ծախել օտար երկիրների բնակիչներին: Սովը Յակովբի բնակած աշխարհի մէջ ևս տարածուեցաւ: Յակովբը լսելով թէ եզիպտոսում ցորեն են ծախում, իւր որդւոցը ուղարկեց որ ցորեն գնեն: Նոքա եկան Յովսէփի մօտ և ջանանչեցին նորան: Յովսէփ յայանեց իւր եղբայրներին իրեն ով լինելը, և երբ տեսաւ նոցա սարսափը՝ ասաց. «մոռանանք անցեալ բաները . . . Աստուած էր, որ ինձ այստեղ բերաւ. գնացէ՛ք, ասացէ՛ք հօրս, թող զայ եզիպտոս և այստեղ բնակուի»: Յակովբը երբ լսեց իւր որդու կենդանի լինելը, շատ ուրախացաւ, Աստուծուն փառք տուաւ, վերջին բարեարաւ իւր նախահայրերի շիրիմներին և իւր ընտանիքով եզիպտոս գնաց: Աստուած խոստացաւ որ նորա սերունդը կազատէ կհանէ եզիպտոսից և նոցա կապ Քանանացւոց երկիրը:

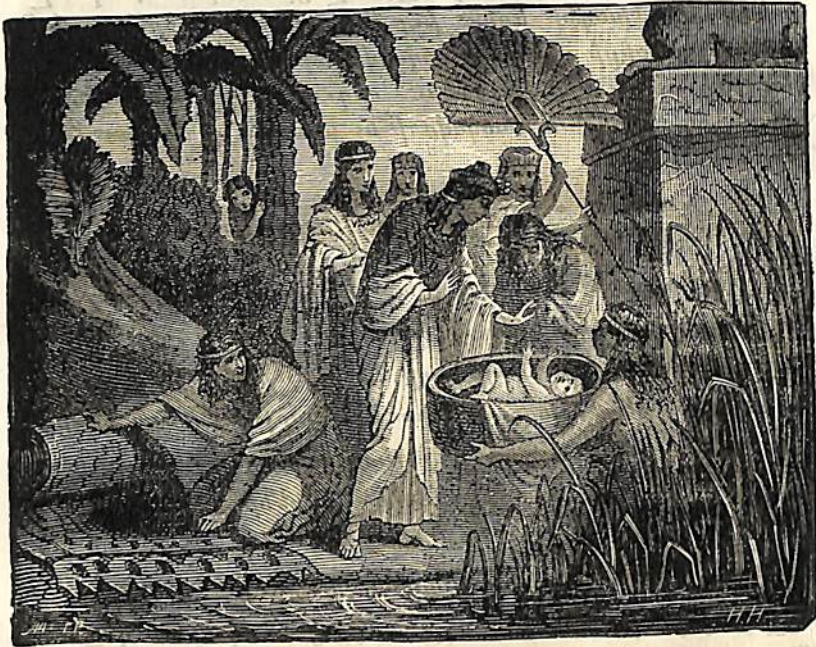
Յակովբը իւր մահից առաջ օրհնեց Յովսէփի որդւոց Եփրեմին և Մանասէին, և կրտսերը՝ որ Եփրեմն էր, նախաձեռն համարուեցաւ քան թէ Մանասէն. նմանապէս իւր որդւոց օրհնելու ժամանակ՝ Յուդա որդուն իւր միւս որդւոց առաջ նախաձեռն համարելով՝ գուշակեց, որ նորա ցեղը պիտի կառավարեն իւր սերունդից յառաջացած իշխանները, մինչև որ Փրկիչն աշխարհ զայ:

Աբրահամի ցեղեց ով առաջին անգամ գնաց բնակուեցաւ եզիպտոս: Յովսէփ ի՛նչ կերպով եզիպտոս գնաց: Յովսէփի եղբայրներն ի՛նչու ծախեցին նրան: Եզիպտոսի մէջ Յովսէփին ի՛նչ պատահեցաւ: Բանտից ի՛նչպէս դուրս եկաւ: Փարաւոնի ո՞ր երազը մեկնեց: Քաղաւորն ի՛նչպէս վարձատրեց նորան: Յովսէփի մեկնութիւնը կատարուեցաւ: Յովսէփի ազգականներն ի՛նչպէս լսեցին նորա համարը: Յովսէփ վրէժխնդիր եղաւ իւր եղբայրներին իրեն դէմ գործած չարիքի համար: Յովսէփ իւր հօր հետ տեսնուեցաւ թէ ո՛չ: Յովսէփի երկու որդւոց ո՞րը անդրանկութեան արժանացաւ: Յակովբ ի՛նչ խոստմունք տուաւ Յուդային:

12. Հրէայք Եզիպտոսում:

Յակովբի մեռնելուց յետոյ քիչ ժամանակի մէջ նորա ցեղը բազմացաւ և մի ազգ յառաջացաւ, որ Եբրայեցի, Հրէայ և Նարայէլացի էր կոչուում: Այն ազգը տասներկու ցեղ բաժանուեցաւ Յակովբի տասներկու որդւոց թուով: Ինարայէլացիք եզիպտոսի մէջ բնակուելով, սակաւ առ սակաւ իւրեանց հայրենի սովորութիւնները թողին, և մէկ քանիսը իւրեանց հաւատն անգամ մոռացան: Աստուած նրանց պատժելու համար՝ իւր ողորմութիւնից զրկեց: Եզիպտացւոց Փարաւոն կոչուած թագաւորներն սկսան ծանր աշխատութիւններով նրանց նեղացնել. իսկ Փարաւոններից մէկը սոսկալի հրաման հանեց, որ Հրէից նորածին բոլոր արու տղայք սպանուին: Այն ժամանակ Հրէայք յիշեցին իւրեանց Աստուծուն և սկսան նորա ողորմութիւնը և աղատութիւնը խնդրել: Ողորմածն Աստուած խղճալով նոցա վերայ՝ նոցա ազատարար ուղարկեց Մովսէսին:

Յակովբից յառաջացած ազգը ի՛նչպէս էր կոչուում: Այն ազգը ի՛նչպէս էր բաժանուում: Հրէայք Նզխարտոսի մէջ իւրեանց հաւատը հաստատ պահեցին: Ի՞նչ պատիժ կրեցին նոքա իւրեանց չարութիւնների համար: Հրէայք ո՞ւմից էին օգնութիւն խնդրում իւրեանց դժբաղդութեան ժամանակ: Աստուած լսեց նոցա աղօթքը:

13. Մովսէս Մարգարէն:

Երբ որ Մովսէսը ծնուեցաւ, մայրը սկզբում նորան իւր տան մէջ պահեց որ Նզխարտացիք չսպանեն, յետոյ դրաւ ձիւթով ծեփած կողովում և ձգեց գետում բուսած եղեգների մէջ այն տեղի մօտ, ուր լողանում էր Փարաւոնի աղջիկը: Քաղաւորի աղջիկը տեսաւ այն փոքր կողովը, միջից հանեց տղային, իրեն որդեգիր արաւ և անունը դրաւ Մովսէս, որ նշանա-

կում է ջրից հանած: Մովսէսը մեծացաւ և թագաւորի պալատի մէջ կրթուեցաւ. բայց աւելի լաւ էր համարում չարչարուիլ իւր ազգակից Աստուծոյ ժողովրդի հետ, քան թէ միայնակ երկրաւոր զուարճութիւններ վայելել: Մի անգամ Մովսէսը տեսաւ, որ մի Նզխարտացի սաստիկ ծեծում է մի Հրէայի: Նա Հրէային տէր կացաւ և նորա հակառակորդին սպանեց: Փարաւոնը այս լսելով, հրամայեց որ Մովսէսին սպանեն: Մովսէսը մերձակայ Արաբացոց երկիրը փախչելով, մահից ազատուեցաւ:

Արաբիայի մէջ Յոթոր քրմի տանը մնաց, նորա դրստեր հետ ամուսնացաւ և քառասուն տարի կացաւ նորա մօտ: Նա տէր ցաւում դժբաղդ Իսրայէլացոց վերայ. այնպէս էր կարծում թէ այն ազգը նեղութիւնից այնպէս պիտի փձանայ, ինչպէս որ կրակով ո՞նչչանում է ծառը: Մէկ անգամ դաշտի մէջ տեսաւ մի փշոտ թուփ, մորենի, որ վառվում էր, բայց չէր այրվում (անկէզ մորենի): Մտեցաւ այն թփին և նորա միջից ձայն լսեց, որ տսում էր. «Ես եմ քո հայրերի Աստուածը, ես տեսնում եմ իմ ժողովրդեանս չարչարանքը և կամենում եմ ազատել նրան: Ուրեմն դնա՛ Փարաւոնի մօտ և իմ ժողովուրդս Նզխարտացից հանիր»: Մովսէս հրաժարուեցաւ այս պաշտօնը կատարելուց, պատճառ բերելով թէ իրեն չեն հաւատալ: Այն ժամանակ Աստուած նորան տուաւ հրաշագործութիւններ անելու զօրութիւն: Մովսէս իւր Ահարոն եղբոր հետ Փարաւոնի դիմացն ելաւ և տան հրաշալի պատիժներով ստիպեց թագաւորին որ Հրէից արձակէ: Տաներորդ պատժից առաջ Մովսէս հրամայեց Հրէից, որ ամէն մէկը իւրեանց հօտի միջից մի մի գառն ընտրեն, երեք օրից յետոյ մորթեն, նորա արիւնով նշան դնեն իւրեանց դռների

վերայ և այն ուտեն եղեգ ասուած դառն խոտով և բազարջ հացով: Եւ ասաց նոցա թէ՛ ևս յս գիշեր Աստուած պէտք է կոտորէ՝ եզիպտացւոց անգրանիկներին, իսկ առանց վնասելու կանցնի այն դռների մտով, որոնց վերայ արիւն է քսուած: Հրէայք Մովսէսի հրամանը կատարեցին: Գիշերը բոլոր եզիպտացւոց աների մէջ լաց ու ողբ տարածուեցաւ: Ամենայն տան մէջ մեռել կար, Հրէեց աներից զատ: Նոյն իսկ եզիպտացիք խնդրում էին Հրէաներից, որ շուտով հեռանան իրենց երկրից:

Այն օրից սկսած՝ Հրէայք ամենայն տարի մորթում են և ուտում զառն՝ եղեգով ու բազարջ հացով, իբրև նշան որ դառան արիւնով ազատուեցան եզիպտոսի ցաւալի վիճակից: Այն օրը Պասէս կամ Զարիկ կոչուեցաւ, որ նշանակում է անց կամ պարտաւիճան:

Մովսէս ի՞նչպէս ազատուեցաւ մանուկների կոտորածից: Ի՞նչու համար Մովսէս կոչուեցաւ: Մովսէս ո՞ր կրթութուեցաւ: Նա իւր կեանքից գո՞հ էր: Ի՞նչպէս ցոյց տուաւ, թէ Հրէից վերայ դուժ ունի և պատրաստէ նոցա օգնել: Ի՞նչ վտանգի մէջ ընկաւ Մովսէս՝ եզիպտացուն սպանելու համար: Ի՞նչպէս ազատուեցաւ այն վտանգից: Ո՞ր էր բնակում և ի՞նչ էր անում: Մովսէս Արաբիայի մէջ ապրելով մոռացաւ թշուառ Իսրայէլացիներին: Աստուած ի՞նչպէս ուղարկեց Մովսէսին Իսրայէլացւոց ազգը փրկելու համար: Նա ի՞նչու էր հրաժարում: Աստուած ի՞նչպիսի զօրութիւն տուաւ նորան: Մովսէս ի՞նչ հնարներով ստիպեց Փարաւոնին որ արձակէ Իսրայէլացիներին: Իսրայէլացիք ի՞նչպէս պատրաստուեցան եզիպտոսից դուրս գալու: Ո՞ր պատժից յետոյ եզիպտացիք արձակեցին Իսրայէլացիներին: Իսրայէլացիք եզիպտոսից դուրս գալու

մասին ի՞նչ յիշատակ պահեցին: Պասէքի տօնը ի՞նչպէս էին կատարում: Ի՞նչ է նշանակում պասէքը:

14. Հրէաների Եզիպտոսից դուրս գալը:

Երբ որ եզիպտացիք իւրեանց ննջեցեալներին թաղեցին, սկսան զղջալ որ Իսրայէլացւոց թող տուին: Փարաւոնը իւր զօրքերով նոցա յետեւից ընկաւ և կարմիր ծովեզերքին նոցա հասաւ: Իսրայէլացիք վախեցան, բայց Մովսէսը քաջալերելով նրանց, գիշեր ժամանակ Աստուծոյ հրամանով զաւազանը ջրին խփեց: Այն ժամանակ մի սաստիկ հողմը վերկացաւ, ծովի ջրերը երկու բաժանեց և յատակը չորացրեց: Իսրայէլացիք ցամաք յատակի վրայից անցան: Իսկ ջուրը պարսպի նման աջ ու ձախ կողմը կանգնած էր: Եզիպտացիք նոցա ետեւից ընկան և զրեթէ ծովի մէջտեղն էին, երբ Իսրայէլացիք արդէն անցան միւս եզերքը: Այն ժամանակ Մովսէս իւր զաւազանը մեկնեց ծովի վերայ և ջուրն իսկոյն միացաւ: Փարաւոնը և նորա բոլոր զօրքերը խեղտուեցան:

Իսրայէլացիք յառաջ տարան իւրեանց ձանապարհը Արաբիայի անապատի մէջ: Նոքա այն ձանապարհորդութեան մէջ շատ նեղութիւններ կրեցին: Բայց ողորմածն Աստուած ամէն բանի մէջ օգնում էր նոցա. անապատի մէջ նոցա ձանապարհ էր ցոյց տալիս. նորա հրամանով՝ օղի մէջ մէկ սինն երևեցաւ, որ ցերեկը ամպի պէս էր և Իսրայէլացւոց արեւից էր պաշտպանում, իսկ գիշերը կրակի նման էր լինում և ձանապարհը լուսաւորում էր: Երբ նոքա եզիպտոսից առած բոլոր հացը հատացրին, Աստուած մանանայ տուաւ նոցա, այսինքն անդարար քաղցր հա-

տիկներ, որ ամէն առաւօտ անապատի մէջ իջնում էր մեծ քանակութեամբ: Երբ նոցա ջուրը պակսեցաւ, Մովսէս իւր գաւազանը ժայռին խփեց և քարի միջեց ջուր բըզխեցրեց: Ամաղեկացիք ճանապարհին նոցա վերայ յարձակուեցան, բայց Իսրայէլացիք Աստուծոյ օգնութեամբ յաղթեցին նրանց:

Եգիպտացիք Իսրայէլացւոց երթալու վերայ զլջացին: Ի՞նչ անել մտածեցին: Իսրայէլացիք ի՞նչպէս ազատուեցան: Եգիպտացւոց ի՞նչ պատահեցաւ: Իսրայէլացիք ծովը անցնելուց յետոյ ո՞ր գնացին: Գնալու ժամանակ կրում էին որ և իցէ նեղութիւն: Ի՞նչ բանի կարօտութիւն ունէին: Ո՞չ էր օգնում նոցա և ի՞նչ կերպով:

15. Մինայ լեռան վերայ Աստուծոյ տուած օրէնքները:

Իսրայէլացիք՝ եգիպտոսից գուրս գալուց յիսուն օր յետոյ, Մինայ լեռան մօտեցան: Երբ այնտեղ կանգնած էին, թանձր մառախուղ Մինայի գագաթը պատեց, կայծակներ էին արձակուում և որոտմունք էր լինում: Իսրայէլացիք լսեցին Աստուծոյ ձայնը, որ ժողովրդին յայտնում էր իւր սուրբ կամքը, ասելով՝

Աս եմ Տէր Աստուած քո, և մի՛ լիցենքեզ այլ աստուածք բաց յինէն:

Աս եմ քո Տէր Աստուածը և ինձանից զատ ուրիշ աստուածներ չունենաս:

2, Մի՛ արասցես դու քեզ կուռս ըստ

ամենայն նմանութեան, որ ինչ յերկինս 'ի վեր, և ո՛չ ինչ յերկիր 'ի խոնարհ:

Քեզ համար կուռք մի՛ չինիր, ո՛չ վերևի բաների նմանութեամբ, ո՛չ ներքևը՝ գետնի վերայ եղածների, և ոչ գետնի տակ՝ ջրերի մէջ եղածների նմանութեամբ. մի՛ երկրպագիր նոցա և մի՛ պաշտիր. կամ թէ աշխարհի մէջ եղած ո՛չ մի բան իբրև Աստուած մի՛ պաշտիր, կուռպաշտութիւն մի՛ անիր, հոգուդ հակառակ բան մի՛ անիր ո՛չ փողի համար, ո՛չ ուրիշին հաճոյանալու համար. մի արբենար և որկրամոլ մի՛ լինիր:

3 Մի՛ առնուցու զանուն Աստուծոյ քո 'ի վերայ սնտեաց:

Չուր տեղը Աստուծոյ անունը մի՛ յիշիր: Աստուծոյ անունը յիշէ միայն աղօթքի և խօսակցութեանց մէջ մեծ յարգանքով: Պէտք չեղած տեղը երդում մի անիր: Սուտ մի՛ խօսիր. մանաւանդ սուտ երդում մի՛ անիր:

4, Յիշեա՛ սրբել զօր շաբաթու, զվեց օր գործեսձիր և արասձիր զամենայն գործքս քո, իսկ զեօթներորդ օրն շաբաթնուիրեա՛ Տեառն քում:

Մտքումդ պահէ, որ շաբաթ և տօն օրերը պէտք է սուրբ գործեր անել և ո՛չ թէ անգործութեամբ անցկացնել, վեց օրուայ մէջ քո բոլոր գործքերդ արա, իսկ եօթներորդ օրը քո Տէր Աստուծուն նուիրէ՛ այն օրը աշխատիր Աստուծոյ և աղքատների համար:

5, Պատուեա՛ զհայր քո և զմայր քո,

**զի բարի լինիցի քեզ և երկայնակեաց լիցիս
'ի վերայ երկրի:**

Պատուիր քո ծնողներիդ և նոցա, որոնք ծնողաց
տեղ են բռնում, այսինքն թագաւորին, մեծերիդ, ուսու-
ցիչներիդ և բարերարներիդ: Այն ժամանակ քեզ համար
լաւ կը լինի և երկար կապրիս աշխարհիս մէջ: Նրանց
յարգիր, նոցա կարօտութեան ժամանակ օգնիր:

6, Մի սպանաներ:

Մի սպանիր, ոչ գործով, ոչ խօսքով ոչ որին չար-
համարհես. ոչ քո և ոչ այլոց առողջութեանը վնաս մի
տար. կարօտեալ մարդկանց օգնիր:

7, Մի շնար:

Շնութիւն մի անիր, քո և այլոց հոգու մաքրու-
թիւնը մի ապականիր անվայել գործերով, խօսքերով և
հայեցուածքով:

8, Մի գողանար:

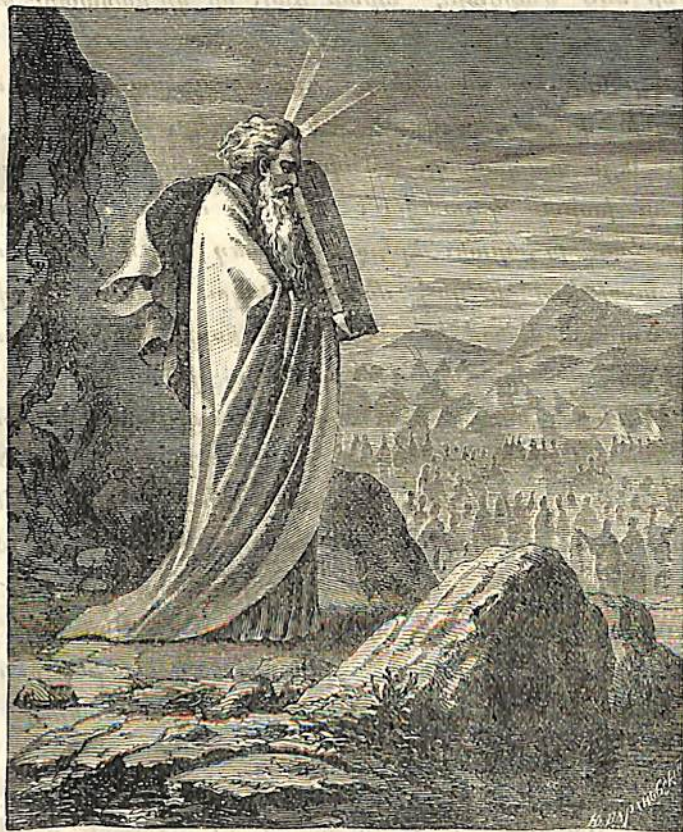
Քո և այլոց ստացուածքին վնաս մի տար, գողու-
թիւն մի անիր, գտած բանդ մի պահիր, ուրիշի ունե-
ցածը մի յախշտակիր, մշակի վարձը մի կտրիր, կաշառք
մի առնիր:

9, Մի սուա վկայեր զընկերէ քումմէ:

Ուրիշի բարի անուանը մի վնասիր, զըսպարտութիւն
մի անիր, լրտեսութիւն մի անիր, ուրիշների գործերը և
խօսքերը 'ի վասն մի մեկնիր, բամբասանք մի անիր, ան-
ձիւ վերայ չար բաներ մի մտածիր, բամբասանքի և զըր
պարտութիւնների մի լսիր:

**10, Մի ցանկանար տան ընկերի քո
և մի' ամենայնի, որ ինչ ընկերի քո իցէ:**

Նախանձու աչքով մի նայիր ուրիշի բաղդաւորու-
թեան վերայ և գոհ եղիր քո ունեցածով:

Երբ ձայնը դադարեց, Մովսէս լերան վերայ բար-
ձրացաւ և այնտեղ Աստուծուց առաւ երկու քարեղէն
տախտակներ, որոնց վերայ գրուած էին Աստուծոյ տանն

պատուիրանները, նոյնպէս և ուրիշ պատուէրներ առաւ թէ ի՞նչպէս պէտք է կատարել Աստուածպաշտութեան ծէսերը և սրբութեամբ ապրիլ: Ժողովուրդը այն օրէնքները լսելով երգուեցաւ որ սրբութեամբ կկատարէ ամէնը: Այն ժամանակ Աստուած յայտնեց թէ, Իսրայէլացւոց մէջ մի մեծ Մարգարէ պիտի գայ, որ կը բացատրէ նոցա Աստուծոյ կամքը:

Օրէնքի տախտակները գրուեցան տապանակի մէջ, որ աղնիւ փայտից շինուած մէկ արկղ էր, և ոսկով ծեփած: Այն տապանակը Մովսէս գրաւ առանձին վրանի մէջ, որ խորան կոչուեցաւ: Խորանի առջև շինուած էր սեղան կամ զոհարան: Հրէայք այնտեղ գնում էին Աստուծուն աղօթելու և զոհ մատուցանելու համար: Մովսէս Աստուծոյ հրամանով իւր Ահարոն եղբօրը քահանայապետ կարգեց, իսկ նորա որդոցը քահանայ գրաւ:

Մովսէս բոլոր օրէնքները մէկ գրքի մէջ գրեց: Այս կերպով ձևացաւ Սուրբ Գիրքը: Հրէայք Աստուծոց իրենց տուած օրէնքների յիշատակն անմոռանալի պահելու համար, ամենայն տարի սկսան տօնել յինանց վերջն օրը, որ է Պենտեկոստէն: Այն տօնը յիաներորդայ տօն էր կոչուում այն պատճառով, որ կատարուում էր Զատիկից յետոն օր յետոյ: Այն օրը Հրէայք սովորութիւն ունէին իւրեանց աները վարդարել ծաղիկներով և ծառերով:

Իսրայէլացիք Արարիայի անապատի մէջ ուր մնացին: Սինայ լեռան մօտ եղած ժամանակ ի՞նչ պատահեցաւ: Աստուած ի՞նչ հրամաններ տուաւ նոցա: Աստուծոյ պատուիրանները ի՞նչ բանի վերայ գրուած էին: Այն քահանայները ուր էին պահուում: Ծապանակը ուր էր

գրուած: Խորանի մէջ ծառայողները ո՞վքեր էին: Աստուած Իսրայէլացւոց ուրիշ պատուիրաններ ևս տուաւ: Ժողովուրդն ի՞նչպէս ընդունեց այն պատուիրանները: Աստուած ի՞նչ խոստացաւ այն ազգին, որ երգուեցաւ կատարել նորա պատուիրանները: Մովսէս պատուիրանները պահպանել տալու համար ի՞նչ արաւ: Մովսէս ի՞նչ օր նշանակեց ՚ի յիշատակ այն պատուիրանատուութեան: Իսրայէլացիք ի՞նչպէս էին տօնում Պենտեկոստէի օրը:

16. Իսրայէլացւոց անապատի մէջ արած ճանապարհորդութիւնը մինչև Քանանացւոց երկիրը:

Իսրայէլացիք՝ Աստուծոց օրէնքներն առնելուց յետոյ, քառասուն տարի ևս Արարիայի անապատներում թափառեցան: Այս ժամանակ Աստուած զթութեամբ խնամում էր և խստութեամբ պատժում նոցա, որ խռովութիւն չհանեն և չտրտնջան: Մի անգամ Կորխ հրէայն Ահարոն քահանայապետի և այլ քահանայից դէմ ելաւ ասելով թէ՛ զբոլոր ժողովուրդը սուրբ է, դուք ի՞նչու համար ձեզ միայն վեր էք դասում Աստուծոյ ժողովրդից: Նորա հետ միաբանեցան նաև 250 ծերեր: Այն ժամանակ Մովսէս ասաց նոցա. «Աստուած ցոյց կտայ թէ ինքը որին է ընտրում, և հրամայեց ծերերին որ բուրվառները առած խորանը գան: Բայց բոլոր ծերերը Մովսէսի այս հրամանը չկատարեցին: Նոցանից երկուսը՝ Գազան և Աբիրոն պատասխանեցին, թէ՛ բաւական է, որ Մովսէսը մեզ հարուստ աշխարհից հանեց. նա դեռ մեզ որթեր չէ տուել, այլ ուզում է մեր վերայ իշխել: մենք

չենք երթաք: Աստուած այս ապստամբներին պատժեց: Կորնի, Դադանի և Աբիրոնի վրաները նոցա ծառաներով և ստացուածքով մէկ տեղ գետնի տակ անցան, իսկ խորանի առաջ հաւաքուած ծերերը այրուեցան այն կրակով, որ խորանի միջից դուրս եկաւ, և շատ ժողովուրդ ևս ժանտախտով մեռան. Այս կերպով Աստուած յայտնեց թէ նա Մովսէսին իշխան է կարգել իսկ Ահարոնին քահանայապետ:

Մէկ անգամ ևս Իսրայէլացիք միս չունենալու համար սկսան տրտնջալ Մովսէսի դէմ, որովհետեւ ասում էին թէ զզուել են ամենայն օր մանանայ ուտելուց: Աստուած նրանց պատժելու համար, նոցա վերայ օձեր ուղարկեց, որ խածոտում ու մեռցնում էին նորանց: Իսրայէլացիք զզւացին իրենց արածների վերայ: Այն ժամանակ Մովսէս Աստուծոյ հրամանով փայտէ սիւնի վերայից մի պղնձէ օձ կախեց և ասաց. եով որ հաւատով այս օձին կնայի, չի մեռնիր: Այն Իսրայէլացիք, որոնք Մովսէսի խօսքին յետևեցան, կենդանի մնացին:

Քանանացւոց երկրի սահմաններին մօտ՝ մեռաւ Մովսէս, և Աստուած նորա փոխանակ Իսրայէլացւոց առաջնորդ նշանակեց Յեսու Նաւեային:

Իսրայէլացիք անապատի մէջ ո՞րքան ժամանակ թափառեցան: Այն միջոցին նոցա ի՞նչ պատահեցաւ: Ի՞նչ խռովութեան համար Աստուած պատժեց նրանց: Կորնի, Դադան և Աբիրոն ո՞ւմ դէմ ապստամբեցան: Աստուած ի՞նչպէս պատժեց անհնազանդներին: Իսրայէլացիք ի՞նչ բանի վերայ էին տրտնջում: Այն տրտունջների համար Աստուած ի՞նչ պատիժ տուաւ: Օձի խածուածքից ի՞նչպէս էին ազատուում: Մովսէսը Իսրայէլացիներին Քանա-

Նացւոց երկիրը հասցրեց: Մովսէսի մահից յետոյ Աստուած ում կարգեց Իսրայէլացւոց վերայ առաջնորդ:

17. Յեսու Նաւեայ և Իսաաւորներ:

Յեսու Նաւեան Իսրայէլացւոց Աստուծոյ խոստացած երկիրը հասցրեց: Աստուած այն ժամանակ օգնում էր Իսրայէլացւոց: Նոքա Յորդանան գետի միջից պիտի անցնէին: Աստուծոյ հրամանով գետի ջրերը բաժանուեցան և յետ քաշուեցան այնպէս, որ նոքա գետի ցամաք յատակի վերայով անցան: Պէտք էր նաև վեր առնել Նրիքով քաղաքը, որ շրջապատած էր ամուր պարիսպներով և ամրացած: Քահանայք ուխտի տապանակը առած նորա չորս կողմը

շրջեցան. ամուր պարիսպները իրանք իրենց կործանուեցան: Ահ այս տարուան մէջ Իսրայէլացիք Քանանացւոց բոլոր երկրին տիրեցին և վիճակով իւրեանց տասն և երկու ցեղերի մէջ բաժանեցին:

Յետուայ մահից յետոյ Իսրայէլացիք ծերակոյտով էին կառավարվում: Այն ժամանակներում շատ նեղութիւններ կրեցին նոքա, որովհետև Աստուծոյ հրամանը չէին կատարում: Իսրայէլացւոց ցեղերը փոխանակ Աստուծոյ հրամանաները կատարելու և բարեկամական սիրով վարուելու, կռուում էին միմեանց հետ և իւրաքանչիւր հրէայ իւր խելքի կտրածն էր անում: Բացի սորանից նոքա հեթանոսների հետ բարեկամութիւն արին և նոցանից կռապաշտութիւն սովորեցան, որ Աստուած արգելել էր: Այս պատճառով Աստուած իւր ողորմութիւնը կտրեց նոցանից, և մերձակայ հեթանոս ազգերը սկսան նրանց նեղել: Սակայն Իսրայէլացիք զղջում էին իւրեանց մեղքերի վերայ և այն ժամանակ Աստուած սկսում էր նորից օգնել նոցա և ազատիչներ ուղարկել, որոնք ժողովուրդին կառավարելով, թշնամեաց ձեռքերից ազատում էին նրանց: Այս ազատարարները զատաւոր էին կոչւում: Օրինակի համար, Իսրայէլացիք իւրեանց մեղքի համար մէկ վայրենի ժողովրդի իշխանութեան տակ ընկան, որ կողոպտում էր նոցա երկիրը: Երբոր Իսրայէլացիք իւրեանց մեղքերի վերայ զղջացին, Աստուծոյ հրեշտակը երևեցաւ Գեդէօնին և ասաց. ես քեզ կուղարկեմ որ ձեր թշնամիներին մի մարդու նման կոտորես: Այն ժամանակ Գեդէօն կուռքերի զոհարանը կործանեց և ձմարիս Աստուծուն զՏ մատոյց, և վերստին երեք հարիւր մարդով յարձակուեցաւ թըշնամի զօրքի վերայ: Աստուած այնպէս շփոթութիւն ձգեց

թշնամիների մէջ, որ սկսան միմեանց կոտորել և այնպէս փախան—ցրուեցան:

Վերջին դատաւորն եղաւ Սամուէլ մարդարէն որ Աստուծոյ օգնութեամբ Իսրայէլացիներին թշնամիների ձեռքից ազատեց և պատերազմից յետոյ երկար ժամանակ կառավարեց նրանց:

Յետո Նաւեայն ի՞նչ արաւ Իսրայէլացւոց համար: Քանանացւոց երկրին մօտենալու և տիրելու ժամանակ Աստուած օգնեց նոցա: Իսրայէլացիք տիրած երկիրներն ի՞նչպէս բաժանեցին: Յետուայ մեռնելուց յետոյ ո՞վ էր կառավարում Իսրայէլացիներին: Մերակոյտի կառավարութեան ժամանակ հանդիստ էին նոքա թէ ոչ: Ի՞նչու համար էին նեղութիւն քաշում և ո՞վ էր նրանց նեղացնողը: Նոքա իւրեանց մեղքի վերայ զղջում էին: Զղջալու ժամանակ Աստուած օգնում էր նոցա: Իսրայէլացւոց ազատիչներն ի՞նչպէս էին կոչւում: Դատաւորներից մէկը ո՞վ էր: Գեդէօն ի՞նչ արաւ: Ո՞վ էր նոցա վերջին դատաւորը:

18. Թագաւորներ:

Երբ Իսրայէլացիք կամեցան իւրեանց զրոյցի ազգերի նման թագաւոր ունենալ, Սամուէլ մարդարէն Աստուծոյ հրամանով Սաւուղին նոցա թագաւոր օժեց: Այն ժամանակից սկսած Իսրայէլացիք թագաւորներով էին կառավարուում: Հրէից թագաւորների մէջ երևելի էին Յուդայի ցեղից Դաւիթը և նորա որդին Սողոմոնը: Աստուած Դաւիթի խոնարհութիւնը տեսնելով, օգնեց նրան: Նորա անունը հռչակուեցաւ երիտասարդութեան օրից սկսեալ, երբ նա

մենամարտութեան մէջ յաղթեց հսկայ Գողիաթին: Ասուողի մահից յետոյ Իսրայէլացիք թագաւոր ընտրեցին Գաւթին: Գաւթի թը սահմանակից ազգերին նուաձեց և Հրէից թագաւորութիւնն ընդարձակեց ու զօրացրեց: Աստուած սիրեց Գաւթին նորա բարեպաշտութեան և հնազանդութեան համար և ամէն բանի մէջ օգնում էր նրան: Այս թագաւորը Սաղմոսներ՝ այսինքն սուրբ երգեր շարադրեց, որոնք սաղմոսարանի մէջ են գտնուում: Այն սաղմոսների մէջ շատ մարգարէութիւններ կան փրկչի վերայ: Գաւթի զուշակեց, թէ Փրկիչը պիտի լինի Աստուծոյ որդին, որ երկրիս վերայ պիտի չարչարուի, մարդիկ նորա ձեռքերն ու ոտքերը պիտի կապեն, վերան պիտի ծիծաղեն, հանդերձը վիճակով պիտի բաժանեն, թէ նա յարութիւն պիտի առնի և իրեն համար յաւիտենական թագաւորութիւն պիտի հաստատէ:

Սողմոն թագաւորների մէջ ամենից իմաստունն և հարուստն էր: Ճշմարիտ Աստուծոյ անունով մի փառաւոր տաճար շինեց Նրուսաղէմի մէջ, որ իւր տէրութեան մայրաքաղաքն էր: Սողմոնի մահից յետոյ Հրէից թագաւորութիւնը երկու մասն բաժանուեցաւ՝ Յուդայի թագաւորութիւն և Իսրայէլի թագաւորութիւն: Իսրայէլացւոց մէջ երկպառակութիւն ընկաւ: Սկսան մոռանալ Աստուծուն և կուռքերին երկրպագութիւն անել: Այս պատճառով Աստուած դերութեամբ պատժեց նրանց: Իսրայէլացիք Ասորեստանցւոց ձեռքը գերի ընկան և ցիրուցան եղան միջին Ասիայում, ուր մինչև վերջը մնացին, իսկ Յուդայի ցեղը գերի ընկաւ Բաբելացւոց նաբուզոդոնսոր թագաւորի ձեռքը:

Իստաւորներից յետոյ Իսրայէլացիք որք ձեռքով էին կառավարուում: Իսրայէլացւոց առաջին թագաւորին ով օծեց: Հրէից երեւելի թագաւորներն որոնք էին: Գաւթի թը նշ արաւ: Գաւթի թագաւորն ի՞նչ շարադրեց: Սաղմոսի մէջ Փրկչի համար ի՞նչ գուշակութիւններ կան: Սողմոն ինչով երեւելի է և ի՞նչ արաւ նա իւր ժողովրդեան համար: Նորա մահից յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ: Իսրայէլացիք իւրեանց երկու թագաւորութեանց վերայ բաժանուելուց յետոյ հաւատարիմ մնացին Աստուծուն: Աստուած ի՞նչ պէս պատժեց Իսրայէլի և Յուդայի թագաւորութիւնները:

19. Մարգարէք:

Թէև Իսրայէլացիք ստէպ ստէպ մոռանում էին Աստուծուն, բայց ողորմածն Աստուած անխնամ չէր թողնում նրանց, այլ ուղարկում էր մարգարէներ: Մարգարէները Աստուծոյ անունով ամէնքին ճշմարտութիւն էին քարոզում: Գուշակում էին Աստուծոյ տալու պատիժները չար մարդկանց, և իւրեանց Աստուծուց ուղարկուած լինիլը հաստատելու համար՝ հրաշքներ էին գործում: Չար մարդիկ մարգարէներին չէին սիրում, նոցա վերայ ծիծաղում էին, հող և քար էին արձակում նոցա վերայ, երբեմն ևս սպանում էին նրանց: Իսրայէլացւոց կռապաշտութիւն անելու համար նրանց խիստ յանդիմանողն էր Նղիա մարգարէն: Նա գուշակեց, թէ Աստուած Իսրայէլացիներին կռապաշտութեան համար պիտի պատժէ, որ երէք տարի անձրև չգայ, և երկրի մէջ սով ընկնի: Նորա այս գուշակութիւնը կատարուեցաւ, և ժողովուրդը ազոթքով զէպի Աստուած զիմեց ներողութիւն ինդրելով: Այն ժամանակ մարգարէն կամենալով ժողովրդեան հաս-

տատապէս ցոյց տալ, թէ կայ միայն մի Աստուած, և ուրիշ Աստուածներ չկան, խնդրեց Աստուծուց, որ երկընթից կրակ թափէ զոհի վերայ: Եղև մարգարէն չմեռաւ, այլ կենդանի հրեղէն կառքով երկինք վերացաւ: Այս բանը տեսաւ նորա աշակերտ Եղիսէն: Եղիսէ մարգարէն Աստուծոյ ողորմութիւնն էր քարոզում և շատ հրաշքներ էր գործում: Օրինակի համար, նա յարութիւն տուաւ մէկ պատանու և Նէյէման Ասորու բորոտութիւնը բժրշկեց: Եղիսէն իւր մահից յետոյ ևս հրաշք գործեց: Մէկ անգամ մի ննջեցեալ զրին այն քարանձաւը, ուր թաղուած էր Եղիսէն. ննջեցեալը երբ Եղիսէի ոսկորներին զիպաւ, իսկոյն յարութիւն առաւ: Բայց մարգարէքը միմիայն գալու դժբաղդութիւնները չէին քարոզում, այլ բարեպաշտ մարդկանց մխիթարելու համար խոստացեալ փրկչի վերայ ևս շատ բաներ էին խօսում: Փրկչի վերայ ամէնից աւելի բացայայտ խօսողը Նաայի մարգարէն էր: Նա գուշակեց, թէ փրկիչը Աստուածամարդ պիտի լինի և կոյսից պիտի ծնուի. թէ նա Սուրբ Հոգու շնորհքը առատապէս կունենայ. այսինքն Քրիստոս կամ Մեսիայ կլինի, որ կնշանակէ Սծեալ, և շատ հրաշագործութիւններ կանէ, զորօրինակ. նորա հրամանով կաղերը պիտի մանգան, կոյրերը պիտի տեսնեն, մեռեալները յարութիւն պիտի առնեն. թէ նրան գառան պէս պատժելու պիտի տանեն չարագործների հետ, բայց նա իւր չարչարանքով պիտի փրկէ մարդկանց, արդարութեան և խաղաղութեան թագաւոր պիտի լինի և նորա թագաւորութիւնը վերջ պիտի չունենայ: Մի ուրիշ մարգարէ ևս, Միքիա անունով, գուշակեց թէ Փրկիչը Բեթղէհէմի մէջ պիտի ծնուի:

Աստուած անխնամ թողնց Նորայելացիներին, երբ նորա մոռացան նորան: Նոցա ուղղութեան համար ի՞նչ էր անում Մարգարէներն ի՞նչ էին ասում չար մարդկանց: Մարգարէներն ի՞նչով էին ապացուցանում թէ իրենք Աստուծուց ուղարկուած են: Հրէայք նոցա հետ ի՞նչպէս էին վարում: Նոցա անկարգութեան համար որ մարգարէն էր շատ յանդիմանում: Եղև մարգարէն ի՞նչ պատիժ գուշակեց: Նորա գուշակութիւնը կատարուեցաւ թէ ոչ: Հրէայք իւրեանց մեղքի վերայ զղջացին: Եղև մարգարէն ի՞նչ արաւ ժողովրդի մէջ հաւատքը հաստատելու համար: Եղևայի երկրաւոր կենսքի վերջն ի՞նչպէս եղաւ: Ո՞վ տեսաւ նորա կենդանի երկինք վերանալը: Եղիսէ մարգարէն ի՞նչ քարոզեց: Նորա որ գործերով էր յայտնւում, թէ նա Աստուծուց է ուղարկուած: Մարգարէներից որը աւելի պարզ խօսեց Փրկչի վերայ: Նաայի և Միքիա մարգարէք ի՞նչ գուշակեցին Փրկչի համար:

20. Դանիէլ մարգարէն: Յուդայի թագաւորութիւնը Բաբելոնի գերութիւնից յետոյ:

Հրէայք Բաբելոնի մէջ 70 տարի գերի մնացին, և այս գերութիւնը դառն էր նոցա համար: Բայց այն վիշաբ օգտակար ևս եղաւ նոցա, որովհետեւ նրանով հեռու մնացին կռապաշտութիւնից: Այս գերութիւնը օգտաւէտ եղաւ հեթանոսներին ևս. վասն զի տեսան նոքա ճշմարիտ Աստուծոյ փառքը և շատերը հաւատացին նրան: Գերութեան ժամանակ Աստուած Հրէից ուղարկեց Դանիէլ մեծ մարգարէին: Դանիէլ մանկական հասակի մէջ գերի տարուեցաւ և իւր ընկերների հետ Նաբուգոդոնոսոր թագաւորի պալատում կրթութիւն առաւ: Այն երիտա-

սարգները թէպէտ հեթանոսների մէջ էին կենում, սակայն իւրեանց հաւատի օրէնքները ճշտու էին կատարում, զորօրինակ՝ նոքա չէին ուտում այն կերակուրները, որ արգելուած էին իրենց օրէնքով, և խնդրում էին որ թոյլ տան իրենց միայն հաց և բանջարեղէն ուտելու: Ուսումնաւարտելուց յետոյ՝ արքունի ծառայութեան մէջ մտնում: Թագաւորը Դանիէլ ընկերներին բորբոքեալ հնոցի մէջ ձգել տուաւ, որովհետեւ նոքա չյօժարեցան նորա կանգնած արձանին երկրպագութիւն անել Աստուած հրաշալի կերպով նրանց մահից ազատեց: Նոյն իսկ Դանիէլն գուբի մէջ՝ քաղցած առիւծների առաջ ձգեցին, որովհետեւ նա իւր օրէնքին համեմատ էր ազօթում դէպի Աստուած. բայց առիւծները Աստուծոյ հրամանով չմտեցան մարգարէին: Դանիէլ գուշակեց, որ Քրիստոս աշխարհ պիտի գայ Հրէից ազատութեան հրաման տրուելուց 490 տարի յետոյ:

Երբ գերութեան 70 տարին լրացաւ, Բաբելոնացոց թագաւորութեանը տիրեց Պարսից Կիւրոս թագաւորը, որ հրաման տուաւ Հրէից Երուսաղէմ դառնալու:

Հրէայք իւրեանց Երուսաղէմը վերականգնեցին և նոր տաճար շինեցին: Սկզբումը նոցա համար դժուար էր աւերած երկրի մէջ բնակուիլ: Բայց ողորմած Աստուածը ուղարկեց նորանց մօտ Անգէոս, Զաքարիա և Մաղաքիա մարգարէներին, որոնք քաջալերում և մխիթարում էին նրանց: Անգէոս գուշակեց, թէ Քրիստոս այն նոր տաճարը պիտի երթայ: Զաքարիան նկարագրեց Քրիստոսի աւանակի վերայ հեծած հանդիսաւոր կերպով Երուսաղէմ մտնելը, իսկ Մաղաքիան ասաց՝ թէ Քրիստոսի առաջևից պիտի գնայ նորա կարապետը:

Սկզբում Հրէայք Պարսից թագաւորների իշխանութեան տակ էին, յետոյ ընկան Յունաց իշխանութեան տակ, որ տիրապետեցին Պարսից թագաւորութեանը:

Այն միջոցին Սուրբ զիրքը Երբայեցոց լեզուից Յունարէն թարգմանուեցաւ, որ ամէն լեզուներից աւելի գործածականն էր այն ժամանակ: Հրէայք Յունաց իշխանութեան տակ եղած ժամանակ մի մեծ վտանգի հանդիպեցան, որովհետեւ Յոյները ստիպում էին նրանց որ կռապաշտութիւն ընդունեն, բայց նոքա հաստատ կացած իւրեանց հաւատքի վերայ, շատ տանջանքներ կրեցին և վերջապէս ազատուեցան Յունաց իշխանութիւնից: Բայց նոցա բարեբաղդութիւնը երկար չտևեց: Հռովմայեցիք տիրեցին նոցա և թագաւոր դրին օտարազգի Հերովդէսին, որ խտաբարոյ և կասկածոտ մարդ էր:

Հրէից Բաբելոնեան գերութիւնը շատ ժամանակ տևեց: Այն գերութիւնը օգտուէտ էր նոցա և հեթանոսների համար: Այն ժամանակ մարգարէներ կային: Դանիէլ ուր կրթութիւն առաւ: Նա իւր ճմարիտ հաւատքը պահպանեց: Որ դիպուածի մէջ Դանիէլ և նորա ընկերները հաստատ կացան իւրեանց հաւատքին: Նոքա մահից ի՞նչպէս ազատուեցան: Դանիէլն ի՞նչ գուշակեց: Հրէաներին ո՞վ յետ դարձրեց գերութիւնից: Հայրենիք դառնալուց յետոյ ամէն բանից առաջ ի՞նչ արին: Ո՞վ էր նորանց քաջալերում և մխիթարում աշխատանքի մէջ և ներդութեան ժամանակ: Ի՞նչ էին գուշակում Անգէոս, Զաքարիա և Մաղաքիա մարգարէք: Հրէայք այն ժամանակ ո՞րի իշխանութեան տակ էին: Պարսից իշխանութեան տակ շատ մնացին: Ի՞նչ նշանաւոր բան պատահեցաւ Հրէաներին Յունաց իշխանութեան տակ եղած ժամանակ:

Յոյներին յաջողեցան Հրէից դէպի կռապաշտութիւն դարձնել: Հրէայք Յունաց իշխանութեան տակ շատ մնացին: Այնուհետև ո՞վ տիրեց նոցա: Հռովմայեցիք ո՞ւմը դրին նոցա վերայ թագաւոր:

21. Փրկչի ակնկալութիւնը:

Երբ Հռովմայեցիք Հրէաստանին տիրեցին, բոլոր Հրէայք անհամբերութեամբ սպասում էին խոստացած Փրկչի գալստեանը: Հին ուխտի ժամանակը վերջացաւ, և սկսաւ նոր ուխտի ժամանակը, երբ Փրկիչն աշխարհ պիտի գար: Բայց Հրէաներից շատերը թիւր հասկացողութիւն ունէին Փրկչի վերայ: Կարծում էին թէ նա երկրաւոր փառքով պիտի գայ, որ նրանց Հռովմայեցւոց իշխանութիւնից ազատէ: Այլ և հպարտանում էին իւրեանց սրբութեամբ, իրենք իրենց արդար էին համարում, և կարծում էին թէ Քրիստոսը ո՞չ թէ նրանց մեղքերից ազատելու է գալիս, ինչպէս խոստացել էր Աստուած, այլ գալիս է իւրեանց բարեգործութիւնների փոխարէն երկրաւոր բարեբաղդութեամբ նրանց վարձատրելու:

Հրէայք սպասում էին Փրկչին: Փրկչի գալստեան վերայ ի՞նչ կարծիք ունէին: Սպասում էին արդեօք, թէ Փրկիչը պիտի ազատէ նրանց իւրեանց մեղքերից: Ուրեմն Փրկչեց ի՞նչ բան էին սպասում:

* 22. Սուրբ կոյս Մարիամի ծնունդը, ընծայումը և Աւետումը:

Ղուկ. Ա. 26—28:

Երբ Հրէայք սպասում էին Քրիստոսի գալուն, Հրէաստանի մէջ երկու բարեպաշտ անձինք կային՝ Յովակիմ

և նորա կին Աննան: Նոքա զաւակ չունէին, և այս բանիս վերայ շատ էին տրամում: Աստուած նոցա աղօթքը լսեց և մի գուստր պարգևեց, որի անունը Մարիամ դրին (*) և երբ նա երեք տարեկան եղաւ, տաճարը տաւան Աստուծուն ընծայելու: Քահանայապետը տաճարի դրան առաջ Աստուծոյ նուիրեալներին ընդունում էր և

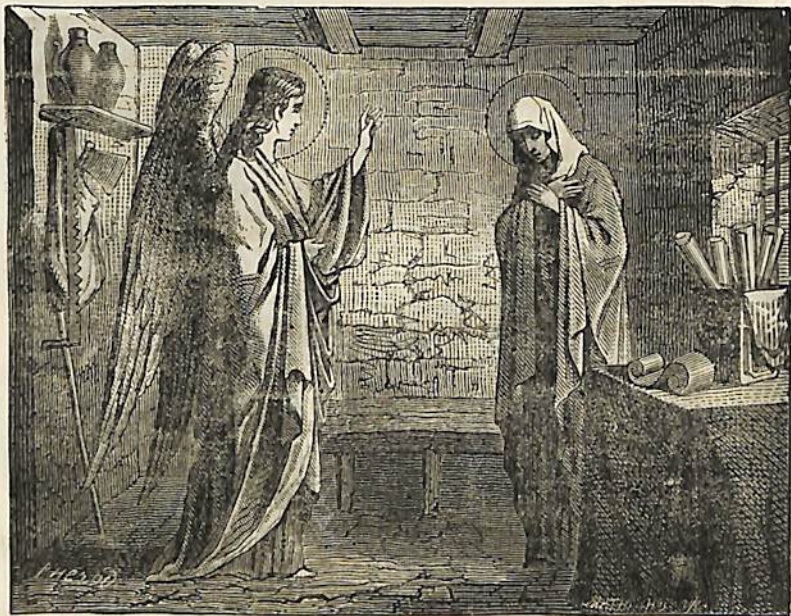
օրհնում. ուստի Սուրբ Կուսին ևս ընդունեց ու տաճարը տարաւ ընծայեց Աստուծուն: (**)

Մարիամը տաճարի մէջ մեծանում էր և Աստուծոյ շնորհքով ազատ մնաց ամենայն արատից ու մեղքից, և

(*) Մարիամի ծնունդը մենք տօնում ենք միշտ Սեպտեմբերի 8-ին:

(**) Մարիամի ընծայումն ՚ի տաճարն տօնում ենք Նոյեմբերի 21-ին:

եղաւ ամենասուրբ կոյս: Նորա տաճարում եղած ժամանակ ծնողքը վախճանեցան. իսկ երբ 14 տարեկան եղաւ՝ դաստիարակն՝ ըր չափեցն նրան ամուսնացնել: Բայց նա ասաց, թէ՛ ուխտել է Աստուծոյ՝ որ միշտ կոյս մնայ: Այն ժամանակ քահանայք նրան նշանեցին իւր ազգական ծերունի Յովսէփի հետ, որին յայանեցին նաև Մարիամի

ուխտը: Յովսէփ Գալիլայի Նազարէթ քաղաքի մէջ էր բնակուում և հիւսնութեամբ էր պարապում: Մարիամ նորա տունը գնաց բնակուեցաւ:

Մէկ անգամ երբ նա աղօթք էր անում, Գաբրիէլ հրեշտակապետը երևեցաւ նրան և ասաց. «ուրախացիր բերկրեալդ, Տէրը քեզ հետ է, օրհնուած ես դու կանանց»

մէջ, Հոգին Սուրբ կգայ քո վերայ և բարձրելու զօրութիւնը հովանի կլինի քեզ՝ մի որդի կծնանիս և անունը Յիսուս կդնես: Նա մեծ կլինի և բարձրեալի Որդի կհռչուի և Տէր Աստուած կտայ նրան նորա հօր Գալթի աթոռը և նորա թագաւորութեանը վերջ չի լինիլը: Մարիամը խոնարհութեամբ ընդունեց այս աւետիքը: (*)

Այսն Մարիամը արժանացաւ մեծ պատուի—լինիլ մայր Փրկչի, Աստուծոյ Որդու: Ուստի մենք նորան անուանում ենք Աստուածածին, դասելով Սերովբէներից և Քերովբէներից վեր, որը և յայտնում ենք ՚ի պատիւ Նորա յօրինուած երգաբանութեանց մէջ:

* Ուրախ լեր բերկրեալդ Մարիամ, Տէր ընդ Քեզ. օրհնեալ ես դու ՚ի կանայս և օրհնեալ է պտուղ որովայնի քո: Արդ բարեխօս լեր առ Տէր վասն մեր:

Ուրախացիր, շնորհալից Մարիամ, Տէրը Քեզ հետ է. օրհնուած ես Գուկանանց մէջ և օրհնուած է Քո որովայնի պտուղը: Արդ բարեխօսութիւն արա՛ Տիրոջդ առաջ մեզ համար:

Մարիամ Սուրբ կուսի ծնողքը ո՞վքեր էին: Չաւակ ունէին նոքա: Երբ նոքա Աստուծուց զաւակ էին խընդրում, ի՞նչ ուխտեցին: Հրէայք ի՞նչպէս էին կատարում ընծայումն ՚ի տաճարն: Մարիամ ո՞ր կրթուեցաւ: Յովակիմ և Աննայ երբ վախճանեցան: Նոցա մահից յետոյ

(*) Աւետման տօնը կատարում ենք միշտ Ապրիլի 7-ին:

որոնք էին խնամ տանում Մարիամի վերայ: Նա ի՞նչու
չհամաձայնուեցաւ ամուսնանալու: Յովսէփը ո՞ր էր բնակ-
ւում և ի՞նչով էր պարագում: Մարիամն ի՞նչպէս իմա-
ցաւ թէ Աստուածամայր պիտի լինի: Գարբիէլ հրեշտա-
կապետն ի՞նչպէս աւետեց նրան: Նրանից ծնուելու որ-
դու մասին ի՞նչ ասաց նա: Մարիամն ի՞նչպէս ընդունեց
հրեշտակապետի աւետիքը:

* 23 **Քրիստոսի ծնունդը:**

Ղուկ. Բ. 1—21.

Մտեցաւ այն ժամանակը, երբ Գարբիէլ հրեշտա-
կապետի խօսքի համեմատ Քրիստոս պիտի ծնուէր: Այն
միջոցին Հռովմայեցոց կայսրը հրամայեց աշխարհազիր
անել, և այս պատճառով իւրաքանչիւր հրէի հրամայուած
էր իւր հայրենի քաղաքը երթալ: Յովսէփի և Մարիամ
Դաւիթ թագաւորի ցեղիցն էին. այս պատճառով Նազա-
րէից գուրս եկան և Բեթղէհէմ գնացին, որ Դաւիթի
քաղաքն էր, և մարգարէների գուշակութեան համեմատ
Քրիստոս այնտեղ պիտի ծնուէր: Քաղաքի մէջ նոքա օթեւան
չգտան, ուստի քաղաքի մօտ գտնուած մի այրի մէջ մնա-
ցին, ուր հովիւները իւրեանց ոչխարներն էին պահում:
Այն այրի մէջ զիշեր ժամանակ Մարիամ Սուրբ կոյսը
ծնաւ իւր Միածին Որդին, որ ոչ միայն մարդ էր, այլ
միանգամայն Աստուած: Սուրբ Կոյս Մարիամը Աստուած-
որդուն խանձարուրով պատեց և մսուրի մէջ դրաւ: Հրէից
սովորութեան համեմատ ծննդեան օթերորդ օրը թրիա-
տեցին նրան և Յիսուս անուանեցին, որ Փրկիչ կ'ընչանակէ:

Յունվարի վեցին Հայաստանեաց եկեղեցին կատա-
րում է Քրիստոսի ծննդեան և մկրտութեան տօները 'ի

միասին, իսկ Յունվարի հնգին, երեկոյեան, մատուցանում
է սուրբ պատարագը և ճրագալոյց է լինում: Ծննդեան
օրը, պատարազից յետոյ, կատարում է ջրօրհնէքի
շքեղ հանդէսը: Դասք հոգեւորականաց զգեստաւորուած—
խաչերով, խաչուառներով և վառած կերոններով դուրս
գալով եկեղեցոց, գնում են գետը և այնտեղ խաչով,
սուրբ աւետարանով և սուրբ մեռնով օրհնում են ջու-
րը 'ի յիշատակ Քրիստոսի մկրտութեան Յորդանանում:
Նոյն օրը քահանայք դալիս են մեր աները օրհնելու
(տնօրհնէք), շնորհաւորում են մեզ Քրիստոսի ծնունդը և
յայտնութիւնը—աւետարան կարդալով և այս շարականը
երգելով.

* **Խորհուրդ մեծ և
պրանչելի, որ յայսմ
աւուր յայտնեցաւ հո-
վիւք երգեն ընդ հը-
րեշտակս, տան աւե-
տիս աշխարհի, ծնաւ
նոր արքայ 'ի Բեթ-
ղէհէմ քաղաքի, որ-
դիք մարդկան օրհնե-
ցէք, զի վասն մեր
մարմնացաւ:**

**Այն խորհուրդը,
որ այսօր յայտնի ե-
ղաւ—մեծ է և հիա-
նալի. Հովիւները եր-
գում են հրեշտակնե-
րի հետ և աւետիս
են տալիս աշխարհին:
Բեթղէհէմ քաղա-
քում ծնուեցաւ նոր
թագաւոր, ուրեմն
մարդոց որդիք օրհնե-
ցէք Նորան, որովհե-
տև մեզ համար մար-
մին առաւ:**

Աստուծոյ Միածին Որդին, որ ճշմարիտ և յաւիտենական Աստուած է, և էակից հօր, մարմնացաւ և մարդացաւ, այսինքն՝ Սուրբ Կոյս Մարիամից Հոգով Սրբով մարդկային մարմին և հոգի առաւ բաց ՚ի մեղքից, և այս կերպով եղաւ մարդ կատարեալ և Աստուած կատարեալ: Որդին Աստուծոյ մարմնացաւ մեղ համար, որ մեզ ազատէ սատանայի ձեռքից, ջնջէ մեր մեղքերը, հաշտեցնէ մեզ Աստուծոյ հետ, ճշմարտութիւն և սէր քարոզէ մեզ, և իւր աշակերտներով մի թագաւորութիւն կամ մի ընտանիք կազմէ, որի մէջ Աստուած Հայր լինի, իսկ մարդիկ նորա որդիքը, և միմեանց եղբարք:

Մեր դէպի Աստուծոյ Որդին և դէպի նորա Տարբեղութիւնն ունեցած հասարակ յայտնում ենք այսպէս.

Հաւատամք և ՚ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, յՈրդին Աստուծոյ, ծնեալն յԱստուծոյ, Հօրէ միածին, այսինքն յեութենէ Հօր. Աստուած յԱստուծոյ, լոյս ՚ի լուսոյ, Աստուած ճշմարիտ, յԱստուծոյ ճշմարտէ—ծրնունդ և ոչ արարած: Աոյն ինքն ՚ի բնութենէ Հօր, որով ամենայն ինչ եղև յերկինս և ՚ի վերայ երկրի, երևելիք և աներևոյթք: Որ յաղագս մեր մարդկան և վասն մերոյ փրկութեան իջեալ յերկնից մար-

մնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ կատարելապէս ՚ի Մարիամայ արքայ կուսէն Հոգւովն Սրբով: Որով էառ զմարմին, զհոգի և զմիտս և զամենայն, որ ինչ է ՚ի մարդ—ճշմարտապէս և ոչ կարծեօք:

Քրիստոսի ծննդեան ժամանակ Մարիամը և Յովսէփը ո՛ր էին բնակում: Աստուած ո՛ր էր սահմանել Քրիստոսի ծննդեան տեղը: Մարիամ ի՞նչու համար Բեթղէմ գնաց: Բեթղէմէ մէջ ո՛ր մնաց: Քրիստոս ե՞րբ ծնաւ: Ո՞վ էր Փրկիչը: Մարիամ ո՛ր դրաւ իւր մանուկը: Ի՞նչ անուն դրին նորածին մանկան: Ե՞րբ ենք կատարում մենք Քրիստոսի ծնունդը: Նորա հետ ՚ի միասին ուրիշ ի՞նչ տն ենք կատարում: Ինչպէս է կատարում ջրօրհնէքի հանդէսը: Քահանայք երբ են գալիս մեր տները օրհնելու և ո՞ր շարականն են երգում: Ի՞նչ կնշանակէ մարմնացաւ և մարդացաւ ասելն Քրիստոսի համար: Աստուածորդին ի՞նչու մարդացաւ:

24. Բեթղէմէ մի հովիւների Փրկչին երկրպագութիւն անելը և նորա քառանջօրեայ զալուստը տաճարը:

Ղուկ. Բ. 8--38,

Ամենից առաջ Բեթղէմէ մի հովիւները իմացան Փրկչի ծնունդը: Քրիստոսի ծննդեան գիշերը նոքա իւրեանց ոչխարների հետ դաշտի մէջ էին: Յանկարծ մէկ անսովոր լոյս տեսան, Աստուծոյ հրեշտակը նոցա երև-

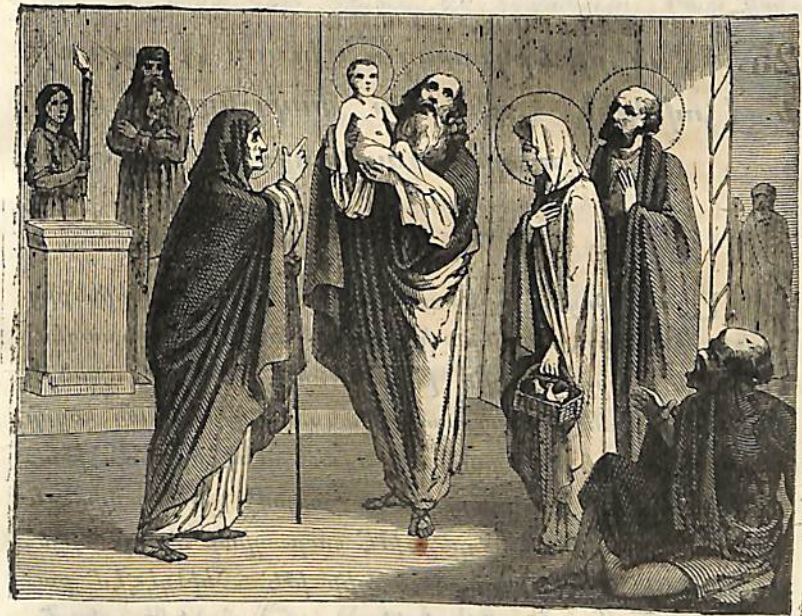
եցաւ և ասաց. Մի վախենաք, ես մեծ ուրախութիւն եմ աւետում ձեզ: Դաւթի քաղաքի մէջ Փրկիչ ծնաւ ձեզ, որ է Օծեալ Տէր: Եւ ահա ձեզ նշան, դուք կգանէք մանկանը խանձարուրով պատած և մսուրի մէջ դրուած: Այն միջոցին երկնքից բազմաթիւ հրեշտակներ երևեցան, որոնք երգելով փառաբանում էին Աստուծուն: Երբոր հրեշտակները անյայտացան, հովիւները այրը գնացին, և գտան

որ մանուկը խանձարուրով փաթաթուած և մսուրի մէջ դրուած էր: Երկրպագութիւն արին նրան, իբրև Աստուծոյ, և Մարիամին ու Յովսէփին պատմեցին իւրեանց լրածն ու տեսածը, յետոյ այն համբաւը իւրեանց զիւղէ մէջ ևս ասարածեցին:

Մովսիսական օրէնքով ամենայն արու անդրանիկ

զուակ նորա ծննդեան քառասներորդ օրը տաճար էին տանում և այնտեղ նորա համար զոհ մատուցանում: Հարուստները մի որթ կամ ոչխար էին զօհում, իսկ աղքատները մի զոյգ աղաւնու ձագ: Սուրբ Կոյսն Մարիամ, իւր որդուն տաճարը տարաւ և մի զոյգ աղաւնի հետն առաւ: Այն ժամանակ Երուսաղէմի մէջ էր Սիմէօն ծերունին, որին Հոգին սուրբ յայտնել էր թէ պիտի չմեռնի, մինչև

չտեսնէ Քրիստոսին: Սիմէօն տաճարի մէջ տեսաւ Յիսուս մանկանը, զիբին առաւ և նրան անուանեց լոյս հեթանոսաց և փառք Իսրայէլի: Տաճարի մէջն էր նաև Աննայ մարգարէուհին, որ ութսուն ու չորս տարեկան այրի էր: Նա ևս սկսաւ փառաբանել Աստուծուն և ամէնքին ասում էր, թէ այն մանուկը խոստացեալ Փրկիչն է:

Քրիստոսի ծնունդը առջ ով իմացաւ: Հովիւներն
 ուր էին: Ո՞վ Քրիստոսի ծնունդը յայտնեց նոցա: Այն
 համբարը լսելով նոքա ի՞նչ արին: Հրեշտակների երևելը
 մարդու յայտնեցին: Հրէայք նորածին մանկանց մասին
 ի՞նչ օրէնք ունէին: Մարիամ ի՞նչ կենդանի տարաւ զոհի:
 Ո՞վ ճանաչեց թէ Յիսուս մանուկը Քրիստոսն է: Ի՞նչ ա-
 սաց Սիմէօնը Յիսուսին տեսնելով: Ի՞նչ էր ասում Աննայ
 Մարգարէի հին:

**25. Մոզերի երկրպագութիւնը: Մարիամի
 և Յովսէփի Եգիպտոս փախչելը և այն-
 տեղեց դառնալը:**

Մատ. Բ. 1—23.

Այն միջոցին շրէաստանի արևելեան երկիրներից
 քանի մի մոզեր, այսինքն իմաստուն մարդիկ, Նրուսաղէմ
 եկան, և հարցնում էին թէ, «Ո՞ւր է Հրէից նորածին
 թագաւորը. մենք նորա աստղը տեսանք արևելեան կողմը
 և եկանք նրան երկրպագութիւն անելու»: Հերովդէս թա-
 գաւորը մոզերի այս հարցմունքը լսելով՝ շփոթուեցաւ և
 Հրէից զպիւրներին հարցրեց թէ՛ «ուր պիտի ծնուի Քրիս-
 տոս»: Դպիրները պատասխանեցին թէ՛ «Բեթղէհէմ քա-
 ղաքի մէջ»: Այն ժամանակ թագաւորը յայտնեց այն մո-
 զերին և խնդրեց նոցանից ասելով, թէ երբ կգտնէք ման-
 կանը, ինձ յայտնեցէ՛ք, որ ես ևս գնամ և երկրպագու-
 թիւն անեմ նրան»: Մոզերը Բեթղէհէմ գնացին, և տե-
 ասն այն գերբնական աստղը մէկ տան վերայ: Այն տունը
 մտան, և մանկանը գտան իւր մօր հետ, երկրպագութիւն
 արին նրան, իբրև Աստուծոյ և մատուցին իւրեանց ըն-

ծաները: Յետոյ ուզում էին Նրուսաղէմ վերադառնալ և
 մանկան համար Հերովդէսին պատմել, բայց միւս զիշերը
 Աստուծուց հրաման առան, որ Հերովդէսի մօտ չՊառ-
 նան, ուստի ուրիշ ճանապարհով գնացին իւրեանց երկիրը:

Հերովդէս՝ երբ իմացաւ թէ մոզերը իւրեանց եր-
 կիրն են գնացել, հրամայեց, որ Բեթղէհէմի մէջ եղած
 երկու տարեկանից ցած բոլոր տղայոցը կոտորեն: Յոյս ու-
 նէր, որ նոցա հետ Յիսուս ևս կպանուի: Բայց Յով-
 սէփ և Մարիամ Աստուծոյ հրամանով իւրեանց որդու
 հետ Եգիպտոս փախան: Հերովդէսի անգուլթ հրամանը
 կատարուեցաւ. նորա զինուորները Բեթղէհէմի մէջ 14,000
 մանուկ կոտորեցին:

Այնուհետև շատ ժամանակ չանցած՝ Հերովդէս մե-
 աւաւ: Այն ժամանակ Յովսէփ Հրէաստան դարձաւ և Գա-
 լիլիայ Նազարէթ քաղաքում բնակուեցաւ: Այն տեղ
 Քրիստոս մինչև երեսնամեայ հասակը անձանօթ մնաց
 մարդիկներից. երեսուն տարեկան եղաւ, աճեցաւ և լցուե-
 ցաւ իմաստութեամբ և սիրով դէպի Աստուած և դէպի
 մարդիկ: Աւանդութիւն կայ թէ Յովսէփ Աստուածահօրն
 օգնում էր հիւսնութեամբ:

Հեթանոսներն ևս Փրկչի ծնունդն իմացան: Ո՞վ ի-
 մացաւ: Մոզերն ի՞նչ կերպով իմացան: Նոքա ի՞նչպէս
 գտան Քրիստոսին: Հերովդէս թագաւորը ի՞նչ դիտաւո-
 րութեամբ օգնում էր նոցա: Նոքա Քրիստոսի գտնելը
 Հորովդէսին իմացրին: Հերովդէս այն ժամանակ ի՞նչ ա-
 բաւաւ: Քրիստոս այն մահից ի՞նչպէս ազատուեցաւ: Յիսուս
 Եգիպտոսի մէջ շատ մնաց: Յովսէփ Յիսուսի հետ երբ
 Հրէաստան դարձաւ: Ո՞ւր բնակուեցաւ: Յիսուսի մանկու-
 թեան վերայ ի՞նչ զիտեմք:

26. Յովհաննէս մկրտիչ:

Դուկ. Ա. 5—25 եւ 57—80. Մատ. Գ. 1—12. Դուկ. Գ. 2—18.

Քրիստոսի ծննդեան ժամանակ Հրէաստանի մէջ երկու արգար և բարեպաշտ անձինք կային՝ Զաքարիա քահանայն և նորա կին Նղիսաբէթը: Նոքա երկար ժամանակ անզաւակ էին, որի վերայ արտմելով Աստուծուց խնդրում էին, որ զաւակ տայ իրենց: Աստուած լսեց նոցա աղօթքը: Մէկ անգամ Գարրիէլ Հրեշտակապետը տաճարի մէջ երևեցաւ Զաքարիային և յայտնեց թէ նա Յովհաննէս անունով մէկ որդի պիտի ունենայ, որ Հոգւով Սրբով պիտի լցուի և ժողովուրդը պիտի պատրաստէ փրկչին ընդունելու համար: Հրեշտակի սասճը կատարուեցաւ: Յիսուսի ծնունդից վեց ամիս առաջ Զաքարիան մէկ որդի ունեցաւ Յովհաննէս անունով, որ տղայութեան հասակից անապատի մէջ էր բնակւում և ապրում էր մարախ և մեղր ուտելով: Նորա հագուստը ուղտի բրդից էր և գօտին մաշկեղէն: Երբ երեսուն տարեկան եղաւ, սխաւ Յորդանան գետի եզերքների մօտ քարոզել Քրիստոսի յայտնութեան վերայ: Ամէն կողմերից ժողովուրդը հաւաքւում էր նորա քարոզութիւնը լսելու: Յովհաննէս իւր մօտ եկողներին ասում էր. «ապաշխարեցէք, երկնքի արքայութիւնը մօտեցել է». և այս ասելով իւրաքանչիւրին տալիս էր հարկաւոր խրատներ: Վերջաւոր Փարիսեցիք, որ իրեանց արտաքին Աստուծապաշտութեամբ հպարտանում էին և ծերերի աւանդութիւնները խստիւ կատարում, հարցրեցին. «Մենք ի՞նչ պէտք է անենք»: Յովհաննէսը քարոզում էր նոցա թէ՛ ամ որ երկու հանդերձ ունի, թո՛ղ մէկը չունեցողին տայ, կերակուր ունեցողն ևս թո՛ղ

նոյնպէս անէ:» Մաքաւորները փարիսեցոց պէս հարցրեցին, և Յովհաննէս նոցա պատասխանեց. «Մի պահանջէք ժողովուրդից այն, ինչ որ օրէնքը չէ հրամայած»: Յետոյ զինուորները հարցրեցին. «Մենք ի՞նչ պէտք է անենք»: Յովհաննէս պատասխանեց թէ. «Դուք ո՞չ ոքին չըզկէք, ո՞չ ոքին չըզպարտէք և ձեր ոռճկովը բաւականացէք:» Այն քարոզութիւնից յետոյ Յովհաննէս Յորդանան գետի մէջ մկրտում էր իւրեանց մեղքերը զղջացողներին:

Շատերը կարծում էին թէ մարգարէներից գուշակած Մեսիայն կամ Քրիստոսը Յովհաննէսն է: Բայց նա ինքն ասում էր թէ. «ես Քրիստոս չեմ, այլ Աստուած ինձ ուղարկեց նորա առաջ, որ նորա ճանապարհը պատրաստեմ»: Այս պատճառով Յովհաննէսը կոչւում է Տիրոջ Կարողէս:

Յովհաննէսի ծնողքը ո՞վքեր էին: Զաքարիա գիտէր թէ իւր որդին մեծ մարգարէ պիտի լինի: Ո՞վ յայտնեց նրան այս բանը և երբ: Զաքարիան ի՞նչ անուանեց իւր որդուն: Յովհաննէսը ի՞նչպիսի կեանք էր վարում: Հրէայք ի՞նչպէս ընդունեցին Յովհաննէսի քարոզութիւնը: Յովհաննէսն ի՞նչպիսի խրատ էր տալիս Փարիսեցիներին, մաքաւորներին և զինուորներին: Ապաշխարողներին ի՞նչ էր անում: Շատերը ի՞նչ կարծիք ունէին Յովհաննէսի վերայ: Ինքն իրեն համար ի՞նչ էր ասում: Յովհաննէսը ի՞նչ էր կոչւում:

* 27. Տիրոջ մկրտութիւնը և սատանայից փորձուիլը:

Մատ. Գ. 13—17:

Մէկ անգամ Քրիստոս ուրիշ մարդկանց պէս Յովհաննէսի մօտ եկաւ և նրանից մկրտուեցաւ Յորդանան

գետի մէջ: Մկրտուելուց յետոյ երկինքը բացուեցաւ, և Հոգին սուրբ աղանձով կերպարանքով՝ Քրիստոսի վերայ իջաւ և երկնքից ձայն լսուեցաւ, թէ՛ «Բա է իմ սիրելի Արդին, որին հաւանեցայ»: Այն ժամանակ Յովհաննէսը իմացաւ, թէ Քրիստոս Աստուծոյ Արդին է և աշխարհիս փրկիչը:

Քրիստոս մկրտուելուց յետոյ անապատ գնաց, ուր քառասուն օր և քառասուն զիշեր ծով պահեց և աղօթքով անցկացրեց: Քառասներորդ օրը նա զգաց մի այնպիսի քաղց, որը շատ անգամ մարդուն մեղանչել է տալիս: Աստանան ուզեց օգուտ քաղել այս փորձանքից և Քրիստոսին դայթակղեցնել զէպ 'ի չար զգացմունքը և գործերը. բայց չյաջողեցաւ նորան այդ: Յիսուս Քրիստոս

մերժեց իրանից սատանային և այն ժամանակ եկան հրեշտակներն ու սկսան պաշտել նորան:

Եւ մի՛ տանիր զմեզ 'ի փորձութիւն, այլ փրկեա՛ 'ի չարէն:

Յիսուս մկրտուելու համար ո՛ւմ մօտ գնաց: Յիսուսի մկրտութեան ժամանակն ի՞նչ երևելի բան պատահեցաւ: Քրիստոս մկրտուելուց յետոյ ո՛ւր գնաց: Ի՞նչպէս էր անցկացնում նա ժամանակը անապատում: Արպիսի փորձանքի հանդիպեցաւ նա այնտեղ: Այդ փորձանքիցը ո՞վ օգուտ քաղեց: Յաջողեցա՞ւ նորան այդ: Ի՞նչպէս վարուեցաւ Քրիստոս սատանայի հետ: Սորանից յետոյ ովքեր եկան Քրիստոսին պաշտելու: Արպիսի խօսքերով խնդրում ենք Աստուծուց օգնութիւն փորձանքների և սատանայի դէմ:

28. Յովհաննէս Մկրտչի Քրիստոսի վերայ տուած վկայութիւնը և մահը:

Յովհ. Ա. 19—40. Գ. 22—30. Մատ. ԺԳ. 3—11.

Քրիստոս՝ անապատի մէջ փորձուելուց յետոյ, Յորդանան գետի եզերքն եկաւ, ուր Յովհաննէսը մկրտում էր: Յովհաննէսը նրան տեսնելով՝ ասաց ժողովուրդին. «Ահա գառն Աստուծոյ, որ բառնայ զմեզս աշխարհիս» այսինքն՝ ահա ասիկ նա, որ իւր կեանքը բոլոր աշխարհիս մեղքի համար պիտի զոհէ: Յովհաննիսի աշակերտներից մի քանիսը Քրիստոսի ետեւից գնացին:

Քիչ ժամանակից յետոյ Յովհաննէս ստիպուեցաւ իւր քարոզութիւնները վերջացնել, որովհետեւ Գալիլեացուց Հերովդէս թագաւորին յանդիմանում էր, այն պատ-

Ճառով, որ նա իւր եղբօր կենդանութեան ժամանակը նորա կնոջ Հերովդիադայի հետ ամուսնացաւ: Այս յանգիմանութեան համար չար Հերովդիադան շատ բարկացաւ և Հերովդէսին յորդորեց, որ Յովհաննէսին բանտարկէ, յետոյ խնդրեց նաև որ Յովհաննէս Սկրտչի գլուխը կրտրել տայ:

Յովհաննէս ժողովրդեան ասաց թէ Յիսուսը Քրիստոսն է: Ի՞նչպէս անուանեց Քրիստոսին: Յովհաննէսի լսողները ի՞նչպէս ընդունեցին նորա այն խօսքը: Ո՞վ հետևեցաւ Քրիստոսին: Յովհաննէս երկար ժամանակ շարունակեց իւր քարոզութիւնը: Ի՞նչու նրան բանտ դրին և գլխատեցին:

29. Յիսուս գնում է Գալիլեայի Կանայ քաղաքը հարսանիքին:

Յովհ. Բ. 1—11.

Յիսուս, Յովհաննէսի իւր վերայ վկայութիւն տալուց յետոյ, Գալիլեայ գնաց: Այնտեղ Աստուածամօրը, նորան և նորա աշակերտներին Կանայ քաղաքի մէջ հարսանիքի հրաւիրեցին: Հարսանեաց խնջոյքի ժամանակ գինին պակասեցաւ: Աստուածամայրը՝ տեսնելով տանտիրոջ շիջթութիւնը, ասաց Յիսուսին. գինի չունին: Յիսուս պատասխան տուաւ նրան թէ՛ գեռ իմ ժամանակս չէ հասել, այսինքն գեռ ժամանակը չէ, որ ցոյց տամ իմ Աստուածային փառքը: Բայց Մարիամ հաստատ գիտէր, թէ իւր ողորմած որդին կօզնէ կարօտեալներին, վասն որոյ ասաց ծառաներին. Ի՞նչ որ ձեզ հրամայէ, կատարեցէք: Աե-

նեակի մէջ եօթը մեծ քարեղէն ջրի ամաններ էին դրուած: Յիսուս հրամայեց որ նրանց ջրով լցնեն, յետոյ այն ջուրը հիւրերին բաժանեն: Ծառաները նորա հրամանը կատարեցին և տեսան որ ամանների միջի ջուրը լաւ գինի է դարձել: Այս կերպով Յիսուս առաջին հրաշքը գործեց և աշակերտները հաւատացին իրեն:

Այդ առիթով Աստուածամայրը օգնութիւն ցոյց տուաւ դէպի մարդիկ և եղաւ նոցա համար իւր որդուն բարեխօս: Այս պատճառով մենք դէպի նա դիմում ենք ազօթքներով իբրև դէպի մեր պաշտպանը և բարեխօսը, որ ամենայն ժամանակ օգնէ մեզ:

Անկանիմք առաջի քո, Սուրբ Աստուածածին, և աղաչեմք զանարատ զկոյսդ՝ բարեխօսեան վասն անխօսութիւն արս մեզ ձանց մերոց և աղաչեան զմիածին Որդուց, որ գիդ՝ փրկել զմեզ ի փորձութենէ և յամենայն վտանգեց մերոց: Եւ ամեն սեսակ վտանգներից:

Յիսուս Յովհաննէսի վկայութիւնից յետոյ ո՞ր գնաց: Իւր առաջին հրաշքը ո՞րտեղ արաւ: Ի՞նչու Կանայ քաղաքը գնաց: Ի՞նչ հանգամանքից ստիպուեցաւ հրաշք անելու: Ո՞վ նկատեց գինու պակասութիւնը: Ի՞նչ ասաց Աստուածամայրը իւր որդուն: Յիսուսն ի՞նչ պատասխա-

նեց նորան: Մարիամ կոյրը ի՞նչպէս ընդունեց այն պատասխանը: Մառաններին ի՞նչ ասաց: Ո՞վ հաւատաց Յիսուսի հրաշագործութեանը: Ի՞նչպէս ենք դիմում սուրբ կուսի բարեխօսութեանը:

30. Յիսուսը քարոզում է թէ ինքն է Քրիստոսը:

Մատ. Ա. 14—15.

Քրիստոս իւր քարոզութիւնը Գալիլիայի մէջ սկսաւ: Մէկ անգամ գնաց Նազարէթ քաղաքը, ուր մեծացել էր: Այն օրը շաբաթ էր: Նաբաթ օրերը բոլոր Հրէայք ժողովարան էին գնում: Ժողովարան ասում էին այն աները՝ ուր նոքա հաւաքւում էին աղօթք անելու, Սաղմօս երգելու և սուրբ գիրք կարդալու համար: Քրիստոս ժողովարանը մտաւ, նսայի մարդարէի գիրքը առաւ և կարդաց այն տեղը, ուր Քրիստոսի գործերի վերայ խօսում էր մարգարէն, և ասաց թէ՛ այս խօսքերը իմ վերայ կատարուեցան, որովհետեւ ես եմ Քրիստոսը, այսինքն՝ Աստուծոյ օծեալը: Նազարէթի բնակիչները կասկածանքով լսում էին նորա խօսքերը: Այն ժամանակ Քրիստոս ասաց նոցա. «Ճամարիան եմ ասում ձեզ, թէ ո՛չ մի մարդարէ իւր գաւառի մէջ չի ընդունւում» և յիշեցրեց նոցա թէ ինչպէս երբեմն Աստուած հեթանոսներին էր օգնում, իսկ Եսրայէլացիներին իւր օգնութիւնից զրկում: Կտղները զայրացան Քրիստոսի վերայ այն քարոզութեան պատճառով: Բռնեցին նորան, քաղաքից դուրս հանեցին և ուզում էին մէկ ժայռից վայր ձգել, բայց նա նոցա միջից անցաւ գնաց:

Այնուհետեւ Յիսուս որ և իցէ մշտակայ բնակարան չունէր, ուր կարողանար հանգիստ գնել իւր գլուխը, այլ հայրենի աշխարհի գիւղերում և քաղաքներում շրջում էր և ամենայն տեղ քարոզում էր թէ. «ապաշխարեցէք, որովհետեւ մօտեցել է երկնքի արքայութիւնը, հաւատացէք աւետարանին, այսինքն փրկութեան աւտօիքին» յետոյ կանչում էր իւր մօտ բոլոր դժբաղաներին, և խոստանում էր նրանց հանգստացնել:

Քրիստոս այսպէս սկսաւ մարդկանց փրկութեան համար ծառայել, իւր օրինակով մեզ ապրելու կերպ ցոյց տուաւ, իւր քարոզութեամբը մեզ փրկութեան ճանապարհն էր ցուցանում և չարչարուելով մարդկանց մեղքի համար՝ ինքն իրան զոհ էր մատուցանում: Մարգարէների խօսքերը կատարուեցան, որովհետեւ մարդկանց մէջ երևեցաւ Աստուծոյ մարդարէն և գառն Աստուծոյ, որ իւր վերայ առաւ մարդկանց մեղքերը:

Քրիստոս ո՛ւր սկսաւ իւր քարոզութիւնը: Նազարէթի բնակիչներն ի՞նչպէս ընդունեցին Քրիստոսին: Ի՞նչ բանի վերայ նոքա բարկացան: Քրիստոս ո՛ւր գնաց: Ի՞նչ էր քարոզում: Ո՞ւմն էր իւր մօտ կանչում նա: Նորա կեանքովը, քարոզութեամբը և չարչարանքովը մեզ ի՞նչ օգուտ եղաւ:

* 31. Քրիստոսի հրաշագործութիւնները:

Քիչ ժամանակում Քրիստոսի գործած հրաշագործութիւնների լուրը տարածուեցաւ Հրէաստանի մէջ, և ժողովուրդը խուռն բազմութեամբ գնում էր նորա յե-

տւեից: Նա իւր մէկ խօսքով սաստիկ փոթորիկը դադարեցրեց, ջրի վերայով իբրև գետնի վերայ ման եկաւ, հինգ հացով և երկու ձկնով հինգ հազար մարդ կերակրեց, և միայն հրամայելով մեռած մարդկանց յարութիւն տուաւ: Իժբարդ մարդիկ մեծ ուրախութեամբ Քրիստոսին մտնեալ էին, և ոչ մէկը առանց օգնութիւն և մխիթա-

րութիւն աննշու մօտից չէր հեռանում: Կոյրերին լուսաւորում էր, խուլերին լսողութիւն էր տալիս, անգամալոյծներին բժշկում էր, բորոտներին սրբում էր, զիւրաւորներին ազատում: Ամէն մարդու ընդունում էր իւր մօտ, ուրիշներից ատելի եղած մեղաւոր և հեթանոս մարդիկ նրանից օգնութիւն էին գտնում: Մարդիկներից նա միայն այս էր պահանջում, որ իրեն հաւատան: Բժշկուածներին

արձակում էր այս խրատը տալով, թէ՛ այլ ևս մի մեղանչիր, որ աւելի վատ չլինի քեզ:»

Այս գործերով Քրիստոս պարզապէս ցոյց էր տալիս, որ երկրիս վերայ Աստուծոյ արքայութիւնը սկսուել է: Ժողովուրդներից շատերը հաւատում էին Քրիստոսի գործած հրաշքները տեսնելով, և ամէն կողմից ասում էին թէ՛ մեծ մարգարէն երևացել է մեր մէջ, Աստուած իւր ժողովուրդեան այցելութիւն է արել:

Ժողովուրդը լսում էր Քրիստոսի քարոզութիւնը: Ի՞նչու համար դիմում էին նոցա Յիսուսի մօտ: Ի՞նչպիսի մարդիկ ուրախութեամբ գնում էին նորա մօտ: Քրիստոս ի՞նչ օգնութիւն էր անում զբաղանջներից: Բժշկուածներից ի՞նչ էր պահանջում: Հրէից մէջ Քրիստոսին հաւատացողներ կային:

32. Քրիստոս ծովի վերայ փոթորիկը դադարեցնում է և ջրի վերայ ման է գալիս:

Ղուկ. Ը. 22—25. Յով. Զ. 18—21.

Մէկ անգամ Քրիստոս իւր աշակերտների հետ նաւով մի ծովակի վերայից պիտի անցներ: Ինքը նաւի յետեւի կողմը քնել էր: Սաստիկ հողմ բարձրացաւ և ալեքներ վերկացան, այնպէս որ նաւը լքցուելու վերայ էր: Աշակերտները վախեցած զարթեցրին Քրիստոսին, ասելով. «Տէր, ահա մենք կորչում ենք, ազատիր մեզ»: Քրիստոս նոցա պատասխանեց. «Ի՞նչու այդպէս վախկոտ էք, թերահաւատներ: Յետոյ վերկացաւ և փոթորիկին ու ալե-

կոծութեան սաստեց, իսկոյն հանդարտութիւն տիրեց: Ամէնքը գոյի մէջ ընկած հիանում էին և ասում. «Ո՞վ է սա, որ հողմին և ջրին հրաման է տալիս և իրեն լում էն»:

Մէկ անգամ Քրիստոսի աշակերտները նաւով գնում էին ծովակի վերայ, սաստիկ փոթորիկ վերկացաւ, և նոքա շատ վախեցան, որովհետեւ Յիսուս նոցա հետ չէր: Յանկարծ տեսան, որ մէկը ջրի վերայ մանգալով իրենց մօտն է գալիս և չճանաչելով թէ Քրիստոսն է, սաստիկ վախեցած աղաղակեցին, թէ. «այս երևոյթ է»: Քրիստոս նոցա ահը տեսնելով, ասաց. «մի վախենաք, ես եմ»: Յետոյ նորա աշակերտներից մէկը, Պետրոս, ասաց. «Հրաման անըր, որ քեզ մօտ գամ ջրի վերայից»: Քրիստոս պատասխանեց. «եկ.» և Պետրոս նաւից դուրս գալով՝ ջրի վերայ կանգնեցաւ և սկսաւ երթալ, բայց ծովակի ալէկոծութիւնը տեսնելով՝ վախեցաւ և քիչ մնաց, որ խեղդուէր. ուստի աղաղակեց. «Տէր, փրկիր ինձ»: Քրիստոս մօտեցաւ նորան, ձեռքից բռնեց և ասաց. «Ի՞նչու երկմտեցար, թերահաւատ»: Յետոյ երկուսն էլ նաւը մտան, և իսկոյն հողմը հանդարտուեցաւ:»

Քրիստոս ո՞ր ցոյց տուաւ իւր իշխանութիւնը հողմի վերայ: Նա ի՞նչ էր անում, երբ հողմը բարձրացաւ: Հողմի ժամանակ հանգիստ էին նորա աշակերտները: Ի՞նչ խնդրեցին: Քրիստոս ի՞նչ ասաց: Նորա խօսքով ի՞նչ եղաւ: Աշակերտները՝ երբ տեսան իւրեանց վարդապետի գօրութիւնը, ի՞նչ ասացին: Քրիստոս ի՞նչպէս ցոյց տուաւ իւր իշխանութիւնը ջրի վերայ: Աշակերտները ի՞նչ մտածեցին, երբ տեսան Քրիստոսին որ ջրի վերայ ման է գալիս: Ի՞նչպէս իմացան, թէ Քրիստոս էր ջրի վերայ ման-

եկողը: Պետրոսն ի՞նչ խնդրեց Քրիստոսից: Քրիստոս հրաման տուաւ: Ի՞նչ պատահեցաւ Պետրոսին: Ո՞վ օգնեց նորան:

33. Հինգ հացով հինգ հազար մարդ կերակրելը:

Յով. 9. 11-7.

Մէկ անգամ Քրիստոս ժողովուրդին քարոզում էր, և քարոզութիւնը մինչև երեկոյ տևեց: Այն տեսնելով՝ աշակերտներն ասացին. «Տէր, այստեղ անապատ տեղ է և ժամանակը անցել է. ժողովուրդին արձակիր, որ գիւղը երթան և իւրեանց համար կերակուր գնեն»: Քրիստոս հարցրեց նոցա. «Նայեցէք, տեսէք. քանի՞ հաց ունիք»: Աշակերտները պատասխանեցին թէ. «այստեղ մէկ տղայ կայ, որ հինգ հաց և երկու ձուկն ունի, բայց այն ինչպէս պիտի բաւահանանայ այս բազմութեանը»: Քրիստոս հրամայեց որ այն հացերը և ձկները բերեն. առաւ հացը և ձուկը, օրհնեց, կտրեց և իւր աշակերտներին տուաւ, և նոքա կտոր կտոր բաժանեցին ժողովուրդեան: Ամէնքը կերան և կշտացան, յետոյ հացի կտորները հաւաքեցին, որով տասներկու զամբիւղ լցուեցաւ: Իսկ ժողովուրդը հինգ հազար հոգու չափ էին բաց ՚ի կանանց և տղայոց: Նոքա այս հրաշքը տեսնելով, ուզում էին նորան իւրեանց աշխարհի վերայ թագաւոր դնել, բայց նա թողեց նրանց ու գնաց:

Աղբի Ժողովոյ յետոյ:

Տէր Յիսուս, լցաք ՚ի բարութեանց քոց: Տացուք գոհութիւն Տեառն Աստուծոյ մերոյ՝ Հօր և Արդուց և Հոգւոյն սրբոյ: Լիութիւն սեղանոյս անհատ և աննուազ արասցէ Քրիստոս Աստուած մեր, որ ըզմեզ կերակրեաց, Նրմա փառք յաւիտեանս ամէն:

Տէր Յիսուս, լիացանք Քո բարութիւնով: Աւրեմն շնորհակալ լինենք մեր Տէր Աստուծոց՝ Հօրից, Արդուց և սուրբ Հոգուց: Քրիստոս մեր Աստուածը որ մեզ այս կերակուրը տուեց, թող անպակաս անէ այս սեղանի լիութիւնը: Նրան է վայելում փառքը յաւիտեանս ամէն:

Ի՞նչպէս պատահեցաւ, որ Քրիստոս հրաշքով կերակրեց ժողովողին հինգ հացով: Հացերն ու ձկներն ի՞նչ արաւ: Այն հացն ու ձուկը ամենին էլ բաւական եղան: Ժողովուրդը ի՞նչ էր ուզում անել: Քրիստոսը թող տուէր որ իրեն թագաւոր ընտրեն:

34. Քրիստոս այրի կնոջ որդուն յարութիւն է տալիս:

Ղուկ. է. 11—17.

Մէկ անգամ Քրիստոս Նային քաղաքն էր մտնում, քաղաքի դրան մօտ տեսաւ որ մէկ երիտասարդ տանում

էին թաղելու. մեռեալը մի այրի կնոջ միամօր որդի էր: Խղճաց դժբաղդ մօր վերայ և ասաց մեռեալին. «Մանուկ դու, քեզ եմ հրամայում, վեր կաց»: Ննջեցեալը վերկացաւ, նստեց և սկսաւ խօսիլ: Ժողովուրդը փառք էր տալիս Աստուծուն և ամէն կողմից ասում էին. «Ամեր մէջ մի մեծ մարգարէ յայտնուել է, Աստուած այցելութիւն արաւ իւր ժողովրդեան»:

Քրիստոս զորեղ յարութիւն տուաւ մեռեալին: Ո՞ւր յարութիւն տուաւ: Այս հրաշքը ի՞նչպէս արաւ: Ժողովուրդը ի՞նչ էր խօսում այն հրաշագործութեան համար:

35. Քրիստոսը բժշկում է անդամալուծին:

Մատ. Բ. 3. Ղուկ. Ե. 18.

Մէկ անգամ Քրիստոս Կափառնայում քաղաքը գնաց և մէկ տուն մտաւ, ուր նորա մօտ այնքան ժողովուրդ հաւաքուեցան, որ դրան մօտն անգամ տեղ չկար: Քրիստոս Աստուածային վարդապետութեամբ քարոզում էր ժողովրդեան: Այն ժամանակ նորա մօտ բերում էին մէկ անդամալուծ, որին չորս մարդ վերցրել էր, բայց ժողովուրդի բազմութեան պատճառով անհնար լինելով տուն մտնել, տան կտուրը բարձրացան, և առաստաղը քանդելով անդամալուծը մահճի մէջ դրուած Քրիստոսի առաջ իջուցին: Քրիստոս տեսնելով նոցա հաւատաքը, ասաց անդամալուծին. «Ներուած լինին մեղքերդ»: Դպիրները մտածում էին իրենք իրենց մէջ և ասում. «Սա ի՞նչու է հայհոյում. Աստուծուց զատ ո՞վ կարող է մեղքերի թողութիւն տար: Քրիստոս՝ իմանալով նոցա միտքը, հարց-

րեց նոցա թէ. «Այս երկու խօսքերից որը աւելի հեշտ է ասելը, ներուած լինին մեղքերդ ասելը, թէ վերկաց և գնա: Բայց որպէս զի իմանաք, թէ մարդու Արդին իրաւունք ունի աշխարհիս մէջ մեղքերին թողութիւն տալու, քեզ եմ ասում, (անդամալուծին) վեր կաց, անկողինդ առ և տունդ գնա: Հիւանդն իսկոյն վերկացաւ, առաւ անկողինը և գնաց: Ամէնքն աղաղակում էին. «այսպիսի հրաշալի բան երբեք չենք տեսել»:

Քրիստոս ո՞ր բժշկեց անդամալուծին: Այն տեղ ժողովուրդ կար: Հիւանդը ի՞նչպէս Քրիստոսի մօտ բերին: Քրիստոս ի՞նչ ասաց անդամալուծին: Գպիրները այն միջոցին ի՞նչ էին մտածում: Քրիստոս նոցա ինչ պատասխանեց: Քրիստոս ի՞նչ արաւ, որպէս զի ցոյց տայ թէ մեղքերը ներելու իշխանութիւն ունի: Ժողովուրդը ի՞նչ էին ասում, երբ անդամալուծին բժշկուած տեսան:

36. Քրիստոս բժշկում է զիւահարներին:

Լուկ. Բ. 26 — 39.

Սէկ անգամ Քրիստոս իւր աշակերտներին հետ գերգեասացոց երկիրը գնաց, որի մօտերը գերեզմանի շատ այրեր (մաղարաներ) կային: Այն այրերի մէջ բնակուած էր մէկ զիւահար, որ ամէնքի սրտի մէջ ահուներկիւղ էր ձգել: Նա աւագ փորձել էին որ նրան կապեն, բայց նա զիւահարութեան կասաղութեան ժամանակ կորստուած էր շղթաները, քաշուած էր այրերի մութ տեղերը, զիշեր ցերեկ աղաղակուած էր և քարէ քար խփուելով ինքն իրան վերաւորում էր: Քրիստոս երբ այնտեղ հասաւ, զի-

ւահարը նորա դիմացը դուրս եկաւ աղաղակելով. «Քրիստոս Արդի Աստուծոյ, դու ինձ հետ ի՞նչ գործ ունիս, աղաչում եմ քեզ ինձ մի չարչարիր»: Քրիստոս հրամայեց չար հոգուն, որ նորա միջից դուրս գայ և հարցրեց. «անունդ ի՞նչ է»: Սատանան զիւահարի բերանով պատասխանեց. «անունս Աէգէոֆն է, որովհետև մենք շատ ենք»: Եւ դէերը սկսան խնդրել Քրիստոսից, որ հրաման տայ իրենց խոզերի երամակի մէջ մտնելու: Քրիստոս թոյլ տուաւ նոցա, և իսկոյն բոլոր խոզերը ծովը թափուեցան ու խեղտուեցան: Հովիւները ահ ու դողով քաղաք փախան, իսկ զիւահարը իւր առողջանալը զգալով, Քրիստոսի առաջ նստաւ և նորա քարոզութիւնները լսում էր:

Սի օր ևս մէկ մարդ բերաւ իւր որդուն Քրիստոսի մօտ, որ զիւահարութիւնից ազատէ, Յիսուսին չգանելով նորա աշակերտներին խնդրեց, որ այն հիւանդին առողջացնեն: Աշակերտները չկարողացան դէին հալածել: Այն միջոցին Քրիստոս եկաւ: Գիւահարի հայրը տեսնելով նորան, ոտքի տակն ընկաւ և ասաց. «Տէր, օգնիր իմ որդուս որ լուսնտութիւն ունի և սաստիկ հիւանդանում է, երբեմն կրակի մէջ է ընկնում և երբեմն ջրի մէջ: Այսպէս ահա ՚ի ծնէ հիւանդ է: Ես նորան քո աշակերտներին մօտ բերի, բայց նոքա չկարողացան առողջացնել: Քրիստոսի մօտ բերին հիւանդին, որ յանկարծ փրփրելով սկսաւ գետին խփուիլ և թաւալել. իսկ հայրը աղաղակում էր. «Տէր, խղճա՛ և օգնիր մեզ»: Քրիստոս զթալով նորա վերայ, ասաց. եթէ հաւատում ես, որ կարող եմ բժշկել, որդիդ կբժշկուի: Եւ զճ հայրը արտասուակեց աչքերով ասաց. «Տէր, հաւատում եմ, օգնիր անհաւատութեանս»: Այն ժամանակ Քրիստոս ասաց. «չար և խուր-

ողի, քեզ հրամայում եմ որ դուրս գաս և այսուհետև
 դուրս մէջ չմտնես», և մէկէն չար ոգին մանկան միջեց
 դուրս եկաւ: Քրիստոսի առանձին եղած ժամանակը, ա-
 շակերտները հարցրեցին թէ. «մենք ի՞նչու չկարողացանք
 դէին հանել: Քրիստոս նոցա պատասխանեց թէ. «ձեր
 չկարողանալու պատճառը ձեր անհաւատութիւնն է, որով-
 հետև այդ տեսակ դեերը միայն աղօթքով և պահքով
 են հալածուում:

Քրիստոս զրտեղ բժշկեց զիւսհարին: Այն դիւա-
 հարը ուր և ի՞նչպէս էր ապրում: Երբ նա Քրիստոսին
 պատահեցաւ, ի՞նչ ասաց: Քրիստոս ի՞նչ հրամայեց չար
 ոգուն: Դեերը Քրիստոսից ի՞նչ էին խնդրում: Խոզերի ե-
 րամակը ի՞նչ եղաւ: Դեերը ո՞ւր մտան: Դիւահարն ի՞նչ
 եղաւ: Ուրիշ անգամ ևս զիւսհար բժշկեց: Յառաջ ո՞ւմ
 մտտ տարան հիւանդին: Քրիստոսի աշակերտները կարո-
 ղացան նրան առողջացնել: Դիւահարի հայրը Քրիստոսից
 ի՞նչ էր խնդրում: Քրիստոս նորան ի՞նչ պատասխանեց:
 Աղաչողն ի՞նչ ասաց: Քրիստոս ի՞նչպէս բժշկեց զիւսհա-
 րին: Քրիստոս ասաց թէ ինչու իւր աշակերտները չկա-
 րողացան դէին հալածել: Չար ոգիները ի՞նչով են հա-
 լածուում:

37. Քրիստոս բժշկում է 'ի ծնէ կուրին:

Յով. Թ. 1—17.

Քրիստոս երուսաղէմի մէջ մէկ անգամ 'ի ծնէ կոյր
 մարդու պատահեցաւ, որ ողորմութիւն էր խնդրում:
 Հրէայք այնպիսի կարծիք ունէին թէ՛ մարդուս պատա-
 հած ամենայն դժբաղդութիւնքը իւր մեղքի պատիժն են:
 Իսկ եթէ փոքր տղայոց պատահէր դժբաղդութիւնը, կար-

ծում էին թէ նորա ծնողաց մեղքի պատիժն է: Քրիս-
 տոսի աշակերտներն ևս այն մտքին էին, և տեսնելով 'ի
 ծնէ կոյր մարդուն, հարցրեցին Քրիստոսին. «Սա ի՞նչ,
 թէ ծնողաց մեղքի համար կոյր ծնուած է»: Քրիստոս
 պատասխանեց. «Ո՛չ իւր մեղքի և ո՛չ իւր ծնողաց մեղքի
 համար է, բայց այն պատճառով կոյր է ծնուել, որ Աս-
 տուծոյ հրաշալի գործերը յայտնուին»: Այս ասելով՝ զեռ-
 նի վերայ թքեց, կաւ շինեց և կոյրի աչքերին քսելով,
 հրամայեց որ երթայ Աելովամ աւազանի մէջ լուանայ:
 Կոյրը կատարեց այս հրամանը և աչքերը բացուած, յետ
 դարձաւ այնտեղեց:

Քրիստոս զրտեղ պատահեցաւ 'ի ծնէ կուրին: Քրիս-
 տոսի աշակերտները կոյր մարդուն տեսնելուն պէս ի՞նչ
 հարցրեցին իրանից: Ի՞նչու համար հարցրեցին: Քրիստոս
 ի՞նչ պատասխանեց: Ի՞նչպէս բժշկեց 'ի ծնէ կուրին:

38. Տասն բորոտների բժշկուիլը:

Ղուկ. ԺԵ. 11—19.

Քրիստոս մի գիւղ մտնելով, տասն բորոտների պա-
 տահեցաւ (որ փոխադրական և անբուժելի ցաւ ունէին):
 Նոցանից ինն հոգի Հրէայ էին, և մինը Սամարացի: Երբ
 հեռուից տեսան Քրիստոսին, աղաղակեցին. «Վարդապետ,
 օգնիր մեզ»: Քրիստոս տեսնելով նոցա հաւատաքը, ասաց,
 «Քնացէք, ցոյց տուէք ձեր անձը քահանային»: Այս բանս
 ասաց այն պատճառով, որ Հրէից մէջ օրէնք կար, որ
 բորոտութիւնից առողջացող մարդը պէտք է յայտնուէր
 քահանային և շնորհակալութեան զոհ մատուցանէր: Այս

պատճառով բորոսի քահանայի մօտ երթալը առողջա-
նալու նշան էր: Բորոսները զնացին և ճանապարհին ա-
ռողջացան: Բայց ինն Հրէայք մնացան այն բարերարու-
թիւն անողին, և միայն Սամարացին եկաւ Քրիստոսին
շնորհակալութիւն մատուցանելու: Քրիստոս իւր աշակերտ-
ների առաջև ցոյց տուաւ Սամարացուն և ասաց. այս
Սամարացին, որ աղանդաւոր է համարուում, աւելի լաւ է
հրէաներէց, որ իւրեանց արդարութեան վերայ պարծե-
նում են: Եւ ապա Սամարացուն դաճեալով, ասաց. «Է՞-
որ տասն հօգի առողջացան, այժմ իննը հօգին ո՞ր էն-
թի՞նչու նորա չվերադարձան փառք տալու Աստուծուն»: Եւ
ապա ասաց նորան. «Գնա՛, հաւատքդ փրկեց քեզ»:

Քրիստոս հրտեղ պատահեցաւ բորոսներին: Այն
հիւանդները ի՞նչ ազգից էին: Նորա Քրիստոսից ի՞նչ էին
խնդրում: Քրիստոս նոցա ի՞նչ ասաց: Քրիստոս ի՞նչու
համար ասաց թէ զնացէք քահանայից մօտ: Նորա բժշ-
կուեցան արդեօք: Ննորհակալ եղան Քրիստոսից: Նոցա
միջեց ո՞վ երախտագէտ եղաւ: Այս պատճառով Քրիստոս
ի՞նչ ասաց իւր աշակերտներին և բժշկուողին:

* 39. Քրիստոսի վարդապետութիւնը:

Քրիստոս ժողովրդեան մէջ քարոզած ժամանակ
ասում էր, թէ Աստուած այն ողորմած Հայրն է, որ երկ-
րի վերայ հաստատեց իւր արքայութիւնը և իւր մօտ ըն-
դունում է բոլոր ապաշխարող մեղաւորներին: Նաև քա-
րոզում էր, թէ ինչպէս կարելի է մանկ երկնքի արքա-
յութիւնը, թէ՛ ինչպէս պէտք է կատարել Աստուծոյ

կամքը, և թէ՛ որչափ պէտք է հոգս անել աշխարհիս բա-
րեքների վերայ: Իրեն համար ասում էր, թէ Աստուծոյ
որդին է, և թէ պիտի չարչարուի մարդկանց համար,
թէ՛ իւր փոխանակ պիտի ուղարկէ միսիթարիչ Սուրբ Հո-
գին, և թէ կրկին փառքով պիտի գայ կենդանի և մե-
ռած մարդիկներին դասելու:

Քրիստոս ամենայն տեղ քարոզում էր՝ թէ ծովէ
եզերքին, թէ դաշտի մէջ, թէ լեռների ստորոտների մօտ,
թէ մասնաւոր տներում ու ժողովարաններում և նոյն իսկ
տաճարի մէջ: Երբեմն բացայայտ կերպով էր քարոզում և
երբեմն առակներով կամ այլաբանութիւններով: Քրիստոս
առակներով այն նպատակով էր խօսում, որ ուսում չու-
նեցող ժողովուրդը լաւ հասկանայ: Ժողովուրդը Քրիստոսի
քարոզութիւնները լսելով՝ զարմանում էին և նորա հա-
մար ասում էին թէ. «Ո՛չ մի մարդ սորա նման իմաստու-
թեամբ խօսած չէ»:

Քրիստոս ի՞նչ էր սովորեցնում: Ո՞րտեղ էր քարո-
զում: Ի՞նչ կերպով էր քարոզում: Ի՞նչ է առակը: Քրիս-
տոս ի՞նչու համար առակներով էր խօսում: Ժողովուրդը
էրբ Քրիստոսի քարոզութիւնը լսում էր՝ ի՞նչ էր խօսում
նորա վերայ:

40. Քրիստոսի քարոզութիւնը Աստուծոյ
ողորմութեան վերայ:

Մատ. Թ. 10—13. Դուկ. Ժե. 11—32

Քրիստոս քարոզում էր, թէ՛ Հայրն Աստուած Ողոր-
մած է, և ուրախութեամբ ընդունում է իրեն զիմեղ ա-
մենայն ապաշխարող մարդիկներին:

Մէկ անգամ փարիսեցիք հարցրեցին Քրիստոսի աշակերտներէից թէ՛ ի՞նչու ձեր վարդապետը մեղաւոր մարդկանց հետ ուտում է և խմում: Քրիստոս նորանց պատասխանեց թէ. «առողջներին բժիշկ հարկաւոր չէ այլ հիւանդներին: Ես եկել եմ ո՛չ թէ արդարներին զէպի ապաշխարութիւն կոչելու, այլ մեղաւորներին»: Քրիստոս ուզելով որ իւր վարդապետութիւնը ժողովուրդը լաւ հասկանայ, անառակ որդու առակը պատմեց նոյա, թէ՛ «մի մարդ երկու որդի ունէր, փոքր որդին իւր հօրիցը խնդրեց հայրական ստացուածքից իրեն ընկած բաժինը, և հօր տանիցը հեռանալով, հեռու աշխարհ գնաց: Այնտեղ վատնեց իւր բոլոր ունեցածը և բոլորովին աղքատութեան մէջ ընկաւ: Այն աշխարհքը սով ընկաւ և անառակ որդին իւր աղքատութեան պատճառով մէկի մօտ ծառայութեան մտաւ, որ նորա խոզերը արածայնէ: Սաստիկ կարօտութեան ժամանակ յիշեց հօր տունը, և միտքը դրաւ՝ որ երթայ և իւր հօր մօտ մշակութիւն անէ: Հայրը մեծ ուրախութեամբ ընդունեց նրան իբրև որդի, և այդ պատճառով մեծ խնջոյք արաւ: Այն միջոցին նորա մեծ որդին դաշտից դարձաւ և երգերի ձայն լսելով տան մէջ, հարցրեց թէ. «այս ի՞նչ ուրախութիւն է»: Պատասխանեցին թէ. «եղբայրդ եկաւ և հայրդ նորան ողջ ու առողջ տեսնելու համար մեծ խնջոյք է պատրաստել: Մեծ որդին նեղացաւ և չէր ուզում տուն մտնել: Հայրը դուրս եկաւ որ նրան ներս կանչէ, նա պատասխանեց. «Վու երբէք մի ուլ գոնէ ինձ չտուիր, որ բարեկամներիս հետ ուրախանայի, իսկ այդ որդուդ համար մորթեցիր պարսրտ եզը, որ բոլոր ունեցածդ անառակութեամբ վատնեց.» Հայրը պատասխանեց նրան. «որդեակ, դու միշտ մօտս ես, և

բոլոր ունեցածս քոնն է. իսկ այս եղբայրդ որ մեռած էր, կենդանացաւ, ի՞նչպէս չուրախանամ Սորա վերայ:— Հայր ասելով Աստուած պիտի խմանայք, փոքր որդին մեղաւոր մարդն է. մեծ որդին օրինապահն է, որ իւր բարի գործերով պարծենում է:

Քրիստոս մեզ իրաւունք տուաւ Աստուծուն մեզ Հայր անուանելու. այս պատճառով մենք Աստուծուն աղօթք անելու ժամանակ նրան երկնաւոր Հայր ենք կոչում, և նրանով յայտնում ենք, թէ նորա հայրական խնամքին ապաւինած ենք, և ցանկանում ենք նորա կամքը կատարել այնպէս, ինչպէս որ երկնքում հրեշտակները կատարում են:

Հայր մեր, որ յերկինս ես:

Քրիստոս ի՞նչ խօսեց Հօր Աստուծոյ մասին: Ի՞նչու համար այս քարոզութիւնն արաւ: Ուղղակի՞ խօսեցաւ, թէ առակով: Անառակ որդու առակը ի՞նչու համար ասաց: Այն առակի մէջ յիշուած հօր և որդիների փոխանակ ո՞ւմ պէտք է հասկանանք: Քրիստոս իրաւունք տուաւ մեզ Աստուծուն Հայր անուանելու: Երբ Աստուծուն անուանում ենք Երկնաւոր Հայր, ի՞նչ ենք խնդրում նորանից:

41. Քրիստոսի քարոզութիւնը թէ մարդիկ ի՞նչպէս պիտի վարուին որ արժանի լինին Աստուծոյ որդիք կոչուելու: Քրիստոսը օրհնում է մանուկներին:

Մատ. Ե. 2—16. 48. Դով. 2. 20—26. 36. Դով. ԺԸ. 15—17.

Քրիստոս ասաց իւր աշակերտներին թէ՛ տղորմած և կատարեալ եղէք ձեր Երկնաւոր Հօր նման:

Իւր կեանքի մէջ մի օրինակ տուաւ, որին մարդիկ պիտի հետեւեն, և երանելի (քարեքարդ, Աստուծոյ արքայութեան արժանի) անուանեց այն մարդկանց, որոնք նորա օրինակին են հետեւում: Նա հեզ էր և սրտով խոնարհ և մարդկանց մեղքի վերայ արտասուում էր: Արգար ու ողորմած էր, և սրտով այնպէս մտքուր էր, որ ամենեւին մեղք չունէր: Ոչ մէկի դէմ թշնամութիւն չունէր: Վային մարդիկ, որ նրան ատում էին և հալածում և մինչև իսկ զրպարտում էին, բայց նա համբերում էր բոլոր զրպարտութիւններին և աղթում էր թշնամիների համար: Քրիստոս ասաց, ձերանի հոգով աղքատներին (այսինքն՝ նոցա, որ իւրեանց պակասութիւնները ձանա-

չում են և իրենք իրենց մեղաւոր են համարում), որովհետև երկնքի արքայութիւնը նոքա պիտի ժառանգեն: Երանի սգաւորներին, որ լաց են լինում և ցաւում են իւրեանց մեղքի համար, որովհետև նոքա պիտի մխիթարուին: Երանի հեզ մարդկանց (որ ոչ իրենք են բարկանում և ոչ ուրիշների բարկանալու պատճառ են լինում), որովհետև նոքա պիտի ժառանգեն երկիրը: Երանի՛ նորանց, որոնք արդարութեան համար քաղցած ու ծարաւ են (որ արդարութիւնը այնպէս են սիրում, ինչպէս քաղցած մարդը կերակուրը), որովհետև նոքա պիտի կշտանան: Երանի՛ ողորմութիւն տուող մարդկանց, որովհետև նոքա ևս ողորմութիւն պիտի գտնեն: Երանի՛ մաքուր սիրտ ունեցողներին, որովհետև նոքա Աստուծուն պիտի տեսնեն: Երանի՛ խաղաղարար մարդկանց (որ իրենք չեն կռւում, և աշխատում են ուրիշներին հաշտեցնել), որովհետև նոքա Աստուծոյ որդիք պիտի կոչուին: Երանի՛ արդարութեան համար հալածուող մարդկանց, որովհետև երկնքի արքայութիւնը նոքա պիտի ժառանգեն: Երանի՛ ձեզ, երբ իմ պատճառով ձեր վերայ ամէն տեսակ բամբասանք կանեն, ինդացէ՛ք, ուրախացէ՛ք, որովհետև երկնքում ձեր վարձքը շատ կլինի: Դուք էք աշխարհիս լոյսը, ուրեմն, թող ձեր լոյսը այնպէս լուսաւորէ (այսինքն՝ այնպէս կեանք անցկացրէ՛ք) մարդկանց առաջը, որ նոքա տեսնեն ձեր բարի գործքերը և փառք տան ձեր երկնաւոր Հօրը:

Քրիստոսը ուրիշ մի օրինակ ևս ցոյց տուաւ, որին մենք պիտի հետեւենք երկնքի արքայութեանը հասնելու, համար: Նորա մօտ մի անգամ բերին շատ մանուկներ, որ

ձեռք դնէ նոցա վերայ և օրհնէ: Քրիստոսի աշակերտները, կարծելով թէ տղայքը անարժան են նորա օրհնութեանը, և որպէս զև նոքա իւրեանց վարդապետին նեղութիւն չաան՝ էին թողնում, որ տղայքը Քրիստոսին մօտենան: Քրիստոս այս տեսնելով բարկացաւ և ասաց իւր աշակերտներին. «Թողէք այդ մանուկներին և մի՛ արգելէք դոցա ինձ մօտ գալ, որովհետեւ դոցա նմաններինն է երկնքի արքայութիւնը: Ճշմարիտն եմ ասում ձեզ, որ ո՛վ որ տղայի պէս չի ընդունիլ երկնքի արքայութիւնը, կարող չէ նոցա մէջ մտնել: Յետոյ մանուկներին գիրկն առաւ, ձեռքը դրաւ նոցա վերայ և օրհնեց նրանց:

Մենք ինչպէս Աստուծոյ որդիք, պէտք է աշխատենք Աստուծոյ անունը փառաւորել, բայց շատ անգամ չար գործերով Աստուծոյ անունը անպատում ենք անհաւատ մարդկանց առաջ: Այս պատճառով օգնութիւն ենք խընդրում Աստուծուց սրբութեամբ ապրելու համար, այնպէս որ ուրիշ մարդիկ ևս, տեսնելով մեր բարի գործերը, փառք տան մեր Նրկնաւոր Հօրը, որի համար էլ ասում ենք աղօթելով. «Առբէ եղիշի անուն հո:»

Մարդիկ Աստուծոյ որդի կոչուելու համար ի՞նչպէս պիտի լինին: Ո՛ւմ վերայ տեսան այս կատարելութիւնների օրինակը: Ի՞նչ կատարելութիւններ ցոյց տուաւ Քրիստոս իւր կեանքի մէջ: Պատուիրում էր արգեօք, որ իւր աշակերտներն ևս նոյն յատկութիւններն ունենան: Իրեն նըմանելու համար Քրիստոս ո՛ւմ օրինակ բերաւ: Ի՞նչու համար տղայոցը Քրիստոսի մօտն էին բերում: Քրիստոսի աշակերտները թողնում էին նրանց: Քրիստոս ի՞նչ ասաց մանկանց համար: Ինքն ի՞նչպէս էր վարում նոցա հետ:

Մենք մանկանց պէս անմեղ ենք ապրում: Ի՞նչ կերպով անպատում ենք Աստուծոյ սուրբ անունը: Մենք, Աստուծոյ անարժան մանուկներս, ի՞նչ պէտք է խնդրենք Աստուծուց:

42. Քրիստոսի քարոզութիւնը իւր աշխարհիս վերայ հաստատուած թագաւորութեան մասին:

Մատ. ԺԳ. 4—9. 19—32. 36—43.

Քրիստոս քարոզում էր, թէ իւր թագաւորութիւնը (այսինքն՝ իրեն հաւատացող ժողովուրդը) պիտի տարածուի բոլոր ազգերի մէջ, և մինչև վերջին դատաստանի օրը այն թագաւորութեան մէջ արդար և մեղաւոր մարդիկ միասին պէտք է լինին: Քրիստոս թագաւորի հարսանիքի համար պատրաստուած խնջոյքի առակով սովբեցրեց թէ իւր արքայութիւնը Հրէաներից զատ հեթաթանտներն ևս պիտի ժառանգեն—և այսպէս ասաց. «Թագաւորի մէկը խնջոյք պատրաստեց իւր որդու հարսանիքի համար և շատ մարդիկ հրաւիրեց: Նրբ ամեն բան պատրաստ էր, ուղարկեց իւր ծառաներին, որ հրաւիրեալներին կանչեն. բայց նոքա չկամեցան գալ, և թագաւորի ծառաներից ոմանց ձեծեցին: Թագաւորը բարկանալով նոցա դէմ զօրք ուղարկեց, իւր ծառաների սպանողներին կոտորեց, այրել տալով նոցա քաղաքները, և հրամայեց՝ որ խնջոյքի հրաւիրեն բոլոր այն մարդկանց, որոնց կզտնեն քաղաքից դուրս և ճանապարհի վերայ»:

Թագաւորն է Աստուած, թագաւորի որդին է Յիսուս Քրիստոս, քաղաքն է Հրէից թագաւորութիւնը,

հարսանիքի հրաւիրեալներն են՝ Աբրահամի սերունդ՝
 Հրէաները, Թաղաւորի ծառաներն են քահանաները և
 մարգարէները. քաղաքից դուրս և ճանապարհների վերայ
 եղածներն են հեթանոսները, որ մոլորուած էին կուս-
 պաշտութեան և մեղքի մէջ: Այս առակից հասկանում
 ենք, թէ Աստուած Հրէից փոխանակ իւր արքայութեան
 մէջ ընդունեց հեթանոսներին, որոնք իրեն չէին հաւա-
 տում:

Սովորեցրեց թէ Աստուծոյ արքայութեան մէջ մին-
 չե վերջին դատաստանի օրը մեղաւորներ ևս պիտի ապ-
 րին արդարների հետ: Քրիստոս ցորենի և որովի առա-
 կով այսպէս ասաց. «Երկնքի արքայութիւնը նմանում է
 այն մարդուն, որ արտի մէջ լաւ սերմ սերմանեց, բայց
 յետոյ նորա մէջ ցորենի հետ որովն ևս բուսաւ: Ծա-
 ուայք իւրեանց տիրոջ մօտ եկան և ասացին. «Տէր, դու
 լաւ սերմն ցանեցիր, որովը ո՞րտեղից բուսաւ.» Տէրը
 պատասխանեց. «Թշնամի մարդու արած բան է այդ. Ծա-
 ուայքն ասացին. «Կուզեն գնանք որովը քաղենք:» Բայց
 Տէրը պատասխանեց. — «Ո՛չ, չ'լինի՞ թէ որովի հետ ցորենն
 ևս քաղէք, թողէք ցորենի հետ որովն ևս աճի մեծա-
 նայ մինչև հնձի ժամանակը: Հնձի ժամանակ, հնձողները
 ցորենը շտեմարանի մէջ կհաւաքեն, իսկ որովը կայրեն»: Քրիստոս
 այս առակը իւր աշակերտներին այսպէս բա-
 ցատրեց. «բարի սերմն ցանողը—Մարդոյ Որդին է, (Քրիս-
 տոս ինքն իրան անուանում էր որդի մարդոյ). դաշտը—
 աշխարհս է. բարի սերմը արքայութեան որդիքն են. ո-
 ղովը ցանող թշնամին—սատանան է. հունձը—աշխարհիս
 վերջն է. իսկ հնձողները—հրեշտակներն են: Ինչպէս որ
 հնձից յետոյ որովը կայրեն, այնպէս ևս աշխարհիս վեր-

ջը պիտի լինի: Մարդոյ Որդին իւր հրեշտակներին կու-
 ղարկէ, որ կհաւաքեն նորա արքայութեան միջից այն բո-
 լոր մարդկանց, որոնք անօրէնութիւն են գործել, նրանց
 զեհնի կրակի մէջ կձգեն, ուր նոքա պիտի լան և ատամ-
 ները կրճտեն: Իսկ արդարները արեգակի նման երկնքի
 արքայութեան մէջ պիտի փայլին:»

Քրիստոս բոլոր իրեն հաւատացողներին ընդունեց
 իւր երկրիս վերայ հաստատուած արքայութեան մէջ. բայց
 մենք շատ անգամ մեր չար գործերի պատճառով այն ար-
 քայութիւնից դուրս ենք դալիս, սատանայի ծառայ ենք
 դառնում և զրկուում ենք Քրիստոսի արքայութիւնից: Այս
 պատճառով խնդրում ենք Աստուծուց, որ օգնէ մեզ նորա
 արքայութեան մէջ մնալու և Թագաւորի նման մեր վե-
 րայ իշխէ, և աղօթելով ասում ենք. «Ենչեսէ պրօքսիմա—լինէ հո:»

Քրիստոս ի՞նչպէս սովորեցրեց թէ իւր արքայու-
 թիւնը հեթանոսներն ևս պիտի ժառանգեն: Թաղաւորի
 որդու հարսանիքի խնջոյքի առակի մէջ ո՞ւմ պիտի հաս-
 կանանք Թաղաւորի տեղ, ո՞ւմը նորա որդու տեղ, ծառա-
 ների տեղ, հրաւիրեալների տեղ, քաղաքից դուրս և ճա-
 նապարհների վերայ եղողների տեղ: Քրիստոսի արքայու-
 թեան մէջ արդարները միայն պիտի լինին: Քրիստոս ի՞նչ
 առակով յայտնեց, թէ մեղաւորներն ևս պիտի գտնուին
 իւր արքայութեան մէջ: Որովի առակի մէջ ո՞ւմն են նշա-
 նակում Տէրը, ցորենը, որովը, հունձը, հնձողները, շտե-
 մարանը և կրակը: Քրիստոս ո՞ւմը կընդունի իւր երկրիս
 վերայ հաստատուած արքայութեան մէջ: Մենք քրիստո-
 նէայքս միշտ նորա արքայութեան մէջ կ'մնանք: Ի՞նչ
 խօսքով ենք խնդրում Աստուծուց, որ մեզ իւր արքայու-
 թիւնից չհանէ:

43. Քրիստոսի քարոզութիւնը, թէ ի՞նչ պէս հարկաւոր են հաւատք և բարեգործութիւնք:

Մատ. ԺԳ. 4—9. 19—32. 36—43.

Քրիստոսը ուսուցանում էր, թէ այն մարդը միայն փրկութիւն կ'գանէ, ով որ բոլոր սրտով կրնդունի իւր քարոզութիւնը և կկատարէ, այսինքն՝ նա միայն կփրկուի, ով որ իրեն կհաւատայ և իւր հաւատքը ցոյց կտայ բարի գործերով: Այս բանը Քրիստոս բացատրեց սերմանացանի և քարի վերայ տուն շինողի առակներով: Ասելով թէ՛ ահա սերմանացանը դուրս եկաւ սերմանելու, սերմերից ոմանք ճանապարհի վերայ ընկան և պտուղ չբերին, որովհետեւ անցնող դարձողներից ոտնակոխ եղան ու թռչունները նրանց կերան: Ոմանք քարոտ տեղ ընկան, և արմատ բռնեցին, բայց որովհետեւ արմատը ամրանալու տեղ չունէր, չորացան: Ոմանք փշերի մէջ ընկան, ծլեցան, բուսան և փշերից խեղտուեցան: Ոմանք ևս լաւ հողի վերայ ընկան և առատ պտուղ տուին: Սերմանացանը Քրիստոսն է. սերմը—նորա քարոզութիւնն է. հողը—մարդու հոգին է: Ոտքի տակ ընկնող սերմերը—կնշանակին անհոգ և անուշադիր մարդկանց հոգիքը. քարոտ հողը—կնշանակէ թեթեւամիտ մարդկանց հոգիքը, որ ուրախութեամբ ընդունում են նորա քարոզութիւնը, բայց վտանգ և նեղութիւն հասնելուն պէս մէկէն թողնում են նորան: Փշերով շրջապատուած հողը օրինակ է այն մարդուն, որ զբաղւած է կենսական հոգսերով, որով նորա միջև բարի գործերը խեղտուում են: Քարի հողն է ուշադիր մարդու

հոգին, որ ազատ և հեռու է ունայնութիւններից: Նա Աստուծոյ խօսքը կրնդունէ և իւր բարի գործերին պտուղներ կբերէ:

Եւ մէն մարդ, որ ինձ կոչում է Տէր, Տէր, կարող չէ երկնքի արքայութիւնը մտնել. բայց նա միայն արքայութեան արժանի կլինի, ով որ իմ երկնաւոր Հօրս կամքը կկատարէ: Այն մարդը, որ իմ խօսքերս լսում է և չէ կատարում, նման է այն անմիտ մարդուն, որ իւր տունը շինեց աւաղի վերայ. (այսինքն՝ առանց ամուր հիմքի): Անձրև եկաւ, դետերը դուրս եկան ավերից, քամին փչեց և տունը քանդուեցաւ: Իսկ այն մարդը որ իմ խօսքերս լսում է և կատարում, նման է այն իմաստուն մարդուն, որ իւր տունը քարի վերայ շինեց, և ոչ քամին և ոչ ջուրը չկարողացան նորան կործանել:

Աստուծոյ երկրաւոր արքայութեան մէջ ապրելու և մեռնելուց յետոյ նորա երկնաւոր արքայութիւնը մտնելու համար պէտք է հնազանդուիք Աստուծոյ կամքին: Այս պատճառով խնդրում ենք Աստուծուց, որ օգնէ մեզ կատարել իւր սուրբ կամքը այնպէս, ինչպէս որ հրեշտակները կատարում են երկնքում, և ասում ենք. «Եղիշին Կաճի, որպէս յերիշին և յերիշին»:

Փրկութիւն գտնելու համար մեզ ի՞նչ բան հարկաւոր է: Քրիստոս ի՞նչ քարոզութեամբ յայտնեց թէ՛ բարեգործութիւնք և հաւատք անհրաժեշտ պէտք են: Ասն սերմանացանի առակը: Ո՛ւմ պէտք է հասկանալ սերմանացանի, սերմի և հողի տեղ: Քրիստոս ո՛ւմ նմանեցրեց իւր քարոզութիւնները լսող և կատարող մարդուն: Սեղ ի՞նչ բան է հարկաւոր Աստուծոյ երկրաւոր արքայութեան

մէջ միշտ մնալու համար: Աստուծոյ կամքին հնազանդուելու համար ունեցած տկարութիւններս խոստովանելով, ի՞նչ ենք խնդրում նրանից:

* 44. Քրիստոսի քարոզութիւնը գլխաւոր պատուիրանների մասին:

Մատ. ԻԲ. 35—40. Ե. 12.

Օրէնսգէտ մարդու մէկը հարցրեց Քրիստոսից թէ՛ «Օրէնքի մէջ ամենամեծ պատուիրանը ո՞րն է»: Քրիստոս պատասխանեց. «Միրիւր քո Տէր Աստուծուն բոլոր հոգովդ, բոլոր սրտովդ և բոլոր մտքովդ: Ահա սա է մեծ և առաջին պատուիրանը: Երկրորդն ևս սորա նման է. Միրիւր ընկերօջդ քո անձի պէս: Այս երկու պատուիրանքի վերայ հաստատուած են բոլոր օրէնքները և մարգարէութիւնները: (Հրէայք օրէնք էին անուանում Մովսիսի զըրբերը, իսկ մարգարէութիւն անուանում էին միւս մարգարէների զրուածքները):

Մէկ անգամ ևս ասաց. «Ինչպէս որ ուզում էք, որ մարդիկ ձեզ հետ վարուին, այնպէս և դուք նոցա հետ վարուեցէք, որովհետև այս իսկ են օրէնքները և մարգարէութիւնները»: Ուրեմն Աստուծուն և ընկերներին սիրելու մէջ պարունակում են բոլոր օրէնքները:

Օրինաց մէջ գլխաւոր պատուիրանը ո՞րն է: Ի՞նչու Քրիստոս այս քարոզութիւնն արաւ: Ի՞նչ են օրէնքները և մարգարէութիւնները: Քրիստոս ի՞նչպէս հրամայեց, որ վարուինք ուրիշ մարդկանց հետ:

* 45. Քրիստոսի քարոզութիւնը՝ թէ՛ ո՞վ է մեր բարեկամը:

Ղուկ. Ժ, 29—37. Մատ. Ե, 43—48.

Օրէնսգէտ մարդու մէկը հարցրեց Քրիստոսից թէ՛ «Ո՞վ է իմ ընկերս»: Քրիստոս այն խօսքին պատասխանելով, ողորմած Սամարացու առակը պատմեց թէ. «Մարդու մէկը գնում էր Երուսաղէմից Երիբով. ճանապարհին նորա վերայ աւազակներ յարձակուեցան, ծեծեցին նորան, կողոպտեցին և կիսամեռ ձգեցին գնացին: Պատահեցաւ որ այն ճանապարհի մօտով անցկացաւ մի քահանայ, նա թէ՛ և տեսաւ այն դժբաղտ մարդուն, բայց առանց նրան օգնելու անցկացաւ գնաց: Նոյն ճանապարհով անցկացաւ մի Ղևտացի, նա ևս նոյն կերպով վարուեցաւ: Յետոյ անցնում էր մի Սամարացի: Սա տեսնելով այն վերաւորեալ մարդուն, նորա վէրքերը փաթաթեց, իւր իշի վերայ դրաւ, պանդոկը տարաւ, և պանդոկից հեռանալու ժամանակ՝ պանդոկապետին փող տուեց ու խնդրեց որ հոգս ունենայ հիւանդի վերայ, և՛ ասաց. «Եթէ աւելի ծախք անես, յետ դառնալուս ժամանակ կվճարեմ քեզ: Ուրեմն այն երեք մարդկանց միջից վերաւորեալ մարդու ընկերն ո՞վ էր, հարցրեց Քրիստոս: Օրէնսգէտը պատասխանեց. «Ի հարկէ՛ նա, որ օգնեց նրան»: Քրիստոս ասաց. «ուրեմն գնա՛, և դու այնպէս արա՛: (այսինքն՝ օգնիր ամենայն կարօտեալներին, և մի՛ որոշեր թէ՛ նա քո ընկերն է, թէ՛ օտար):

Քրիստոս սովորեցնելով թէ՛ ի՞նչպէս պէտք է վարուինք մեր թշնամիների հետ, որ մեզ չար են կամենում,

ասաց. «Միրեցէք ձեր թշնամիներին, բարի արէք ձեզ ատողներին և աղօթք արէք նոցա համար, որ ձեզ նեղացնում են և հալածում: այս կերպով ձեր Երկնաւոր Հօր որդի կլինիք, որովհետեւ նա իւր արեգակը ծագում է արգարների և մեղաւորների վերայ և անձրև ուղարկում է չար և բարի մարդկանց համար:

Քրիստոս ի՞նչ առակ ասաց, ցոյց տալու համար թէ ո՞վ է մեր ընկերը: Ի՞նչու ասաց այդ առակը: Քրիստոս ի՞նչ պատասխանեց օրէնսգէտի հարցմանը: Պատմիր Սամարացու առակը: Ի՞նչպէս պէտք է վարուիք մեր թշնամիների հետ: Ի՞նչու պէտք է սիրենք մեր թշնամիներին:

46. Քրիստոսի քարոզութիւնը երդման վերայ:

Մատ. Ե. 33—37:

Օրէնսգէտները ուղղութեամբ քարոզում էին, թէ երդում պէտք է կատարել: Բայց ասում էին թէ երդումը երկու տեսակ է. մէկը գլխաւոր և միւսը աննշան. կարծում էին, թէ աննշան երդումը կարելի է զանց առնել առանց մեղքի մէջ ընկնելու: Քրիստոս քարոզում էր. «Տէրն ժամանակուայ մարդկանց պատուիրած էր թէ՛ սուտ երդումն մի՛ անիր, այլ կատարիր երդումը Աստուծոյ առաջ»: Բայց ես ասում եմ ձեզ, ամենեին երդումն մի՛ անէք, ո՞չ երկնքով, որովհետեւ Աստուծոյ աթոռն է. ո՞չ երկրով, որովհետեւ Աստուծոյ ոտքի պատուանդանն է. ո՞չ Երուսաղէմով, որովհետեւ մեծ թագաւորի քաղաք է, և

ո՞չ իսկ գլխովդ, որովհետեւ մազերիցդ մինն անգամ չես կարող սպիտակացնել կամ սևացնել: Բայց ձեր խօսքն թո՞ղ լինի այն՝—այո՛. և ոչն—ոչ. սորանից տեսլին չարիցն է. (այսինքն՝ սովորական խօսակցութեան մէջ երդումն մի՛ անէք, այլ միայն խիստ հարկաւոր եղած տեղը):

Օրէնսգէտները ի՞նչ էին ասում երդման համար: Քրիստոսը ի՞նչպէս էր քարոզում:

47. Քրիստոսի քարոզութիւնը, թէ ի՞նչպէս պէտք է սուրբ պահել շաբաթ և տօն օրերը:

Մատ. Գ, 1—5. Մատ. ԺԲ, 1—8.

Քրիստոս քարոզում էր, թէ տօն օրերը պէտք չէ պարապ անցկացնել, այլ պէտք է բարեգործութիւն անել: Չատկի տօնին Երուսաղէմ եկաւ: Այնտեղ տաճարի մօտ մէկ աւազան կար, ուր տանում էին զո՛հի կենդանիները լուանալու համար: Աստուծոյ հրեշտակը ժամանակ ժամանակ այն աւազանը իջնելով ջուրը խտնում էր. և ով որ առաջին անգամ խտնուած ջրի մէջ էր մանում, առողջանում էր իւր հիւանդութիւնից: Այս պատճառով աւազանի մօտ միշտ շատ հիւանդներ կային պարկած, և նոցա համար հինգ սրահ կար շինուած: Քրիստոս մի շաբաթ օր այնտեղ մտաւ, անդամալոյծ մարդուն մօտեցաւ, որ 38 տարի հիւանդ էր և հարցրեց նրան. «կամենում ես առողջանալ»: Հիւանդը պատասխանեց. «այո՛, Տէր, բայց մարդ չունիմ, որ ջուրը խտնուած ժամանակը ինձ

աւագանի մէջ ձգէ, և ես դեռ չմտեցած՝ ուրիշը ինձանկից առաջ ջուրն է մոնում», Քրիստոս ասաց. «վեր կ'աց, անկողինդ առ և գնա»: Հիւանդն իսկոյն վերկացաւ, անկողինն առաւ և Աստուծուն փառք տալով գնաց: Այս բանը մի շաբաթ օր պատահեցաւ. ուստի Հրէից ծերերը հալածում էին Քրիստոսին, և մինչև անգամ կամենում էին նորան սպանել, այն պատճառով, որ նա շաբաթ օրերը հրաշքներ էր գործում: Այն միջոցին Քրիստոս տաճարը գնաց, առողջացած մարդուն պատահեցաւ և ասաց. «ահա՛ դու առողջացար, գնա՛ այլ ևս մի՛ մեղանշիր, որ նորէն չհիւանդանաս»:

Մէկ շաբաթ օր էլ կրկին Քրիստոս ժողովարանումն էր. այն տեղ տեսաւ ձեռքը չորացած մի մարդու և ասաց նորան. «դու արի, մէջ տեղը կանգնիր»: Բազմութեան միջից մէկը հարցրեց. «մի՞թէ կարելի է շաբաթ օրը բժշկութիւն անել»: Այն ժամանակ Յիսուս դարձաւ հարցրեց ժողովրդեան թէ. «շաբաթ օրը բարի՞ գործ պէտք է անել, թէ չար գործ. կեանք ազատել պէտք է, թէ կորցնել: Ամէնքը լռեցին: Քրիստոս շարունակեց, ասելով. «եթէ ձեզանից մէկի ոչխարը փոսի մէջ ընկած լինի, մի՞թէ չի ազատիլ նորան: Իսկ մարդը ոչխարից ո՞րքան աւելի գերազանց է: Աւրեմն, շաբաթ օրը կարելի է բարի գործ անել»:

Ուրիշ անգամ ևս դարձեալ շաբաթ օրը Քրիստոս իւր աշակերտներով արտի միջից անց էր կենում: Աշակերտները ճանապարհին ցորենի հասկեր էին քաղում, և փերի մէջ շփում էին և ուտում: Փարիսեցիք Քրիստոսին ասացին. «տես, աշակերտներդ շաբաթ օրը արդելուած բան են անում»: Քրիստոս պատասխանեց նոցա. «այսպէս

ի՞նչու քահանաները շաբաթը խանգարում են տաճարի մէջ զոհ մատուցանելու ժամանակ: Շաբաթը ստեղծուած է մարդու համար և ո՛չ թէ մարդը շաբաթի համար: Աւրեմն տօն օրերին ևս կարելի է հասարակ օրերի գործն անել, եթէ շատ հարկաւոր լինի»:

Քրիստոս տօն օրերը ի՞նչպէս էր անցկացնում: Առաջին անգամ ո՞ւր ցոյց տուաւ, թէ տօն օրերին ևս կարելի է լաւութիւն անել: Ի՞նչ էր այն աւագանը: Ի՞նչու նրա մօտ հիւանդներ պառկած էին: Ո՞ւր մօտեցաւ Քրիստոս: Ի՞նչու այն հիւանդը չէր առողջանում աւագանի մէջ մոնելով: Քրիստոս ի՞նչ ասաց նրան: Հիւանդն ի՞նչ եղաւ: Ի՞նչ արաւ և ո՞ւր գնաց: Հրէից իշխանները այն հրաշքի վերայ ուրախացան: Ի՞նչ էին ուզում անել Քրիստոսին: Քրիստոս թոյլ էր տալի՞ս շաբաթ օրերը բարիք գործելու: Ի՞նչու թոյլ տուաւ: Հարկաւոր եղած ժամանակ կարելի է արդեօք տօն օրը սովորական օրուայ պէս գործ անել: Քրիստոս ի՞նչու խօսեց այս բանը:

48. Քրիստոսի քարոզութիւնը բարեգործութիւնների, այսինքն ողորմութեան, պահքի, աղօթքի և լուացման վերայ:

Մատ. 9, 1—7. Գով. ԺԲ, 9—14.

Հրէից օրէնսդէտները սաստիկ խստութեամբ պահանջում էին ողորմութիւն, պահք, աղօթք և լուացում: Բայց այս ամէն բանը անում էին միայն ՚ի ցոյցս մարդկան, որպէս զի ուրիշները տեսնեն նոցա արածները և իրենց փառաւորեն: Քրիստոս որ քարոզում էր, թէ բարեգործութիւնները պարտաւորութիւն չեն, այլ անկողնի վրայ զարկաւոր խոսք է:

րեգործութիւնը այն ժամանակ միայն Աստուծուն ընդունելի և փրկարար է, երբ այն կատարում ենք ոչ թէ մարդիկներից վարձ ստանալու յուսով, այլ Աստուծուն և ընկերոջ սիրելու մտքով, ասաց թէ՛ «երբ ողորմութիւն ես անում, յայտնի կերպով մի՛ անիր, ինչպէս որ կեղծաւորներն անում են այն նպատակով, որ մարդիկներից փառաւորուին: Իսկ դու երբ որ ողորմութիւն ես աալիս, թող ձախ ձեռքդ չիմանայ, թէ աջդ ի՞նչ է անում, որ քո ողորմութիւնը ծածուկ լինի. և Հայրդ, երբ կտեսնէ քո ծածուկ ողորմութիւնը, քեզ յայտնապէս կ'հատուցանէ: Նմանապէս երբ պահք էք պահում, կեղծաւորների պէս տրամաճ մի՛ լինիք, որ երեսները տխրեցնում են, որպէս զի մարդիկներին երեւին իբրև պահեցող: Իսկ դու, երբ պահք ես պահում, օծիր զըլսիդ և երեսդ լուսն, որ մարդիկ չտեսնեն քո պահելը, այլ քո երկնաւոր Հայրդ միայն զիտենայ: Եւ աղօթք անելու ժամանակդ կեղծաւորների պէս մի՛ լինիր, որ ժողովարանների մէջ և փողոցների անկիւններումը սիրում են աղօթք անել, որպէս զի մարդկանց երեւին: Իսկ դու աղօթք անելու ժամանակդ սենեակդ մօտիւր, դուռդ փակիր և աղօթք արն Հօրդ. և Հայրդ տեսնելով քո ծածուկ աղօթքը, քեզ կ'հատուցանէ յայտնապէս: Աղօթք անելու ժամանակ հեթանոսների պէս շատախօսութիւն մի՛ անէք, որովհետև նոքա այնպէս են համարում, թէ շատախօսութեամբ լսելի կ'լինին իւրեանց աղօթքները: Քրիստոս ասում էր նաև, թէ աղօթքը այն ժամանակ զօրաւոր կ'լինի, երբ խոնարհութեամբ և հաստատ յուսով է լինում: Այս բանս բացատրեց նա անիրաւ դատաւորի և մաքսաւորի ու փարիսեցու առակներով: Մտիւ ասաց թէ, լինողեցէք և

կաննէք, դուռը բաղնեցէք և կրացուր: Յետոյ ասաց. «Մէկ քաղաքի մէջ մի դատաւոր կար, որ ոչ Աստուծոց էր վախենում և ոչ մարդիկներից էր ամաչում: Նոյն քաղաքի մէջ բնակւում էր մի խեղճ այրի կին ևս, որ շատ անգամ իւր զործի համար դնում էր դատաւորի մօտ: Վերջապէս դատաւորը մտածեց ինքն իրեն և ասաց. «այս կինը ինձ հանդատութիւն չէ տալիս, ապտեմ սորան, որ

այլ ևս չգայ և ինձ չձանձրացնէ: Լսում էք արդեօք թէ ի՞նչ է ասում այն անիրաւ դատաւորը: Հաստացէք որ Աստուած աւելի շուտով ձեզ կ'օրէնէ: Խօսքը առաջ տանելով, ասաց. «Մէկ անգամ մի փարիսեցի և մի մաքսաւոր տաճարը մտան աղօթք անելու: Փարիսեցին հպարտութեամբ ասում էր. «նորհակալ եմ քեզանից, Աստուած

իմ, որ ես ուրիշ մարդկանց նման չեմ, և կամ այս մաքսաւորի նման: Նաբաթը երկու օր պահէր եմ պահում, և իմ աշխատանքի տասներորդ մասը քեզ եմ ընծայում: Այն միջոցին մաքսաւորը հեռու կանգնած, չէր համարձակուում աչքերը դէպի երկինք բարձրացնել, այլ անդադար իւր կուրծքը ծեծելով, ասում էր. «Տէր Աստուած, ողորմիր ինձ մեղաւորիս»: Ճշմարիտն եմ ասում ձեզ, որ մաքսաւորը արդարացած իւր տունը գնաց, իսկ միւսը՝ ոչ»:

Հրէից օրէնսդէսները խստիւ պահանջում էին լուացումն. ո՞վ որ չէր կատարում, մեղաւոր էր համարւում և Աստուծոյ արքայութիւնը մանելու անարժան: Քրիստոս այս անանգութեան ծուռ լինելը տեսնելով, հերքում էր այն, ասելով. «Երեւցէք և հասկացէք, բերան մտած բանը մարդուն չէ պղծում, այլ բերանից դուրս եկած բաները, այսինքն՝ շար մտքերը, սպանութիւնները, շուտիւնները, սուտ վկայութիւնները և հայհոյութիւններն են, որ պղծում են մարդուն: Իսկ անյուայ ձեռքով հաց ուտելը երբէք չի պղծիլ մարդուն:

Փարիսեցիք ի՞նչ բանը խստիւ կատարում էին իբրև սրբութիւն: Ի՞նչպէս էին տալիս ողորմութիւն: Քրիստոս ի՞նչ քարոզեց ողորմութեան, պահքի և աղօթքի վերայ: Աղօթքը երբ զօրաւոր կլինի: Աղօթքն ի՞նչ բանի հետ միաւորած պիտի լինի: Օրնսդէսներն ի՞նչ էին քարոզում լուացման համար: Ի՞նչ էին ասում այն մարդկանց համար, որոնք չէին լուացում: Չլուացուելով մարդ կպղծուի: Քրիստոսի քարոզութեան նայելով ի՞նչ բանն է պղծում մարդուն:

49. Քրիստոսի քարոզութիւնը ընկերների դէմ գործուած մեղքի մասին:

Մատ. ե, 21--28. ԺԸ, 6—7. Ե, 1—5.

Քրիստոս քարոզում էր, թէ որ և իցէ ծանր խօսքով վեցերորդ պատուիրանին հակառակ կգործուի: Հին ժամանակը ասուեցաւ, թէ մի սպանիր, ո՞վ որ սպանութիւն անէ, դատաստանին պարտական կլինի»: Իսկ ես կասեմ ձեզ: Թէ ո՞վ որ դուր տեղը իւր եղբօր վերայ կբարկանայ, նա ևս դատաստանին պարտական կմնայ: Ո՞վ որ իւր եղբօրը մորոս (այսինքն՝ անխելք) կասէ, նա ևս դատաստանին պարտական կմնայ, և ո՞վ որ եղբօրը յիմար կասէ, կդատապարտուի գեհենի կրակին:

Քրիստոս քարոզում էր, թէ ուրիշն տան վերայ աչք ունենալը հակառակ է երթնորդ պատուիրանին: «Գուք լսելէք, որ հին ժամանակն ասուեցաւ՝ Քի շար, իսկ ես կասեմ ձեզ, թէ ո՞վ որ վատ մտքով մէկի վերայ կնայի, նա արդէն շուտիւն գործած կլինի իւր սրտի մէջ:

Ուրիշներին գայթակղեցնողների համար ասաց Քրիստոս. «Ո՞վ որ ինձ հաւատացող այս փոքրերից մէկին (այսինքն՝ մանուկներին, տկարամիտներին և առ հասարակ ազէտ մարդկանց) կմոլորեցնէ, նորա համար աւելի լաւ է, եթէ ջրաղացի քարը վիզը կապէին և ծովը ձգէին: Վայ այն մարդուն, որի ձեռքով աշխարհի մէջ մոլորութիւն է մտնում: Քրիստոս ուրիշներին դատելու մասին ասաց՝ «այ որքին մի՛ դատէք, որ դուք ևս չդատուիք, որովհետեւ ինչպէս որ դուք ուրիշներին դատում էք, նոքա ևս նոյն ձևով ձեզ կդատեն, և ինչ չափով որ ուրիշների համար

չափում էք, նոյն չափով ևս նոքա ձեզ կվերադարձնեն: Ի՞նչպէս եղբօրդ աչքի մէջ եղած շեղը նկատում ես, և չես զգում, թէ քո աչքիդ մէջ գերան կայ: Կամ ի՞նչպէս կհամարձակուիս ասել եղբօրդ. «եղբայր, թող աչքիդ միջ շեղը հանեմ, երբ քո աչքիդ մէջ գերան կայ: Կեղծաւոր, առաջ քո աչքիդ մէջնց գերանը հանիր, յետոյ աշխատիր եղբօրդ աչքի միջնց շեղը հանել:»

Քրիստոս ի՞նչ էր քարոզում ընկերների դէմ գործուած մեղքի մասին: Ի՞նչ բանն էր համարում սպանութեան հաւասար: Ի՞նչ ասաց շուքեան, մոլորութեան, ընկերոջ դատելու և ուրիշներին ուղղելու նպատակով նրանց դատապարտելու համար:

50. Քրիստոսի քարոզութիւնը, թէ մարդ որքան հոգս պիտի քաշէ կերակրի և հագուստի համար:

Մատ. 9, 25 — 34.

Քրիստոս քարոզում էր. «Ի՞նչ հոգայք թէ ինչ պիտի ուտէք, կամ ինչ պիտի խմէք: Նայեցէք երկրնքի թռչուններին. նոքա ոչ ցանում են, ոչ հնձում են և ոչ հաւաքում շտեմարանների մէջ, և ձեր Հայրը կերակրում է նրանց: Մի՞թէ դուք նոցանից գերազանց չէք: Հագուստի համար ևս ի՞նչու էք հոգս քաշում: Նայեցէք դաշտի շուշանին, թէ ի՞նչպէս աճում է, որ ոչ աշխատում է և ոչ մանում: Հաւատացնում եմ ձեզ, որ Սողոմոնն անգամ իւր բոլոր փառքի մէջ չհագաւ այն խոտերից

մինի նման: Առաջ Աստուծոյ արքայութիւնը և նորա արգարութիւնը խնդրեցէք, և այն ամենայն առաւելութեամբ կտրուի ձեզ: (այսինքն՝ աշխատեցէք լինել արդար և ողորմած, այն ժամանակ Աստուած ձեզ առատապէս կտայ ձեր կենսական պիտոյքը): Այսպէս ևս հոգս մի քաշէք վաղուան համար (այսինքն՝ այսօրուան անելու գործերդ վաղուան մի՛ ձգէք, այսօր իսկ արէք և բոլորովին նորա վերայ հոգացէք, վաղուան համար մտածութեան մէջ չընկնելով): Իւրաքանչիւր օրուայ համար բաւական է այն օրուայ տառապանքը:

Քրիստոս քարոզում էր, թէ ողորմածն Աստուած մեր կեանքը պահպանելու ամէն պիտոյից համար հոգս է քաշում և մեր ամենօրուան հացը տալիս է մեզ: Այս պատճառով մենք դիմում ենք դէպի Աստուած այս խնդրուածով. «Ձեաց Եր հանապազորդ որոք Բէշ այսօր»:

Քրիստոս ի՞նչ ասաց կերակրի և հագուստի համար Հոգալու մասին: Հրամայեց որ խնդրենք: Քրիստոս արգելեց կերակուր և հագուստ ճարելու համար աշխատել: Ուրեմն ի՞նչ բան արգելեց: Ո՞րտեղից ենք ստանում մեր կեանքը պահպանելու անհրաժեշտ բաները: Ի՞նչ ենք խնդրում Աստուծուց կեանքը պահպանելու համար:

51. Քրիստոսի քարոզութիւնը, թէ ի՞նչպէս պիտի քաշուի նայել հարստութեան վերայ:

Ղուկ. ԺԲ, 15—21. ԺՁ, 13. Մատ. ԺԺ, 16—24. Մար. Ժ, 17—27.

Քրիստոս Աստուածային բերանովը ուսուցանում էր, թէ մարդ հարուստ լինելով բաղտաւոր չի լինիլ, և թէ

հարստութեան սէր ունենալը արգելք է լինում երկնքի արքայութիւն մտնելու:

Քրիստոս ասում էր. «անկարելի է երկու տիրոջ ծառայել՝ այսինքն Աստուծոյ և մամոնայի (փողի): Զգուշացէ՛ք ազահութիւնից, որովհետև մարդը շատ ստացուածք ունենալովը չէ ապրում աշխարհիս վերայ: Եւ այս առակս ասաց. «Մարդու մէկին արտերը լաւ բերք տուին: Ինքն իրեն մտածում էր, թէ ի՞նչ անեմ, տեղ չունիմ ցորեններս հաւաքելու համար. կքանդեմ շտեմարաններս և նոր աւելի մեծերը կշինեմ, այնտեղ կ'հաւաքեմ ցորեններս և ամենայն բարիքս և ես կ'ստեմ ինձ.— շատ տարիների համար բարիք ունիս հաւաքած, այժմ հանդիստ եղիր, կեր, խմիր և ուրախացիր»: Աստուած տեսնելով նորա ամբարտաւանութիւնը, ասաց. «անմիտ, այս զիշեր հողից կ'առնեն, ո՛ւմ պիտի մնայ բոլոր պատրաստածներդ»:

Այս պատժի տակ ընկնում է այն մարդը, որ գանձ է հաւաքում միայն իւր անձի համար, և չէ հարստանում Աստուծով (այսինքն՝ չէ ժողովում այն բանը, որ Աստուծոյ առաջ հարստութիւն է համարում):

Մէկ անգամ Քրիստոսին մօտեցաւ Հրէից իշխաններից մէկը և հարցրեց. «վարդապետ բարի, ի՞նչ պէտք է անեմ, որ յաւիտենական կեանքը ժառանգեմ?» Քրիստոս պատասխանեց նրան. «Նթէ կ'ամենում ես յաւիտենական կեանքը ժառանգել պատուիրանները պահիր»: Նրիտասարդը հարցրեց. «որ պատուիրանները»: Քրիստոս պատասխանեց, «մի սպանիր, մի շնար, մի գողանար, մի սուտ վկայիր, պատուիր քո հօրդ ու մօրդ, և սիրիր ընկերոջդ, ինչպէս քո անձդ ես սիրում»: Նրիտասարդն ասաց. «Տէր, այդ բոլորը կատարել եմ մանկութեան ժամանակիցս, այլ

ևս ինչ պակաս է ինձ: Քրիստոս ասաց. «մի բան պակաս է քեզ. զնա, ինչ որ ունիս ծախիր և աղքատներին բաժանիր, երկնքումը գանձ կ'ունենաս: Նրիտասարդը տրամեցաւ և զնաց, որովհետև չէր կ'ամենում հարստութիւնից զրկուիլ: Յետոյ ասաց Քրիստոս իւր մօտ եղողներին. «որքան դժուար է հարստութեան վերայ յոյս դնողների համար երկնքի արքայութիւնը մտնել: Ուղտին աւելի հեշտ է անցկենալ ասեղի ծակիցը, քան թէ հարուստ մարդուն Աստուծոյ արքայութիւնը մտնել:

Քրիստոս ի՞նչ խրատ էր տալիս մեզ հարստութեան վերաբերութեամբ: Ի՞նչ առակով ցոյց տուաւ այն մարդոց անմտութիւնը, որոնք հարստութիւնը իրենց համար երջանկութիւն են համարում: Նա ի՞նչ բանն էր համարում ճշմարիտ գանձ և հարստութիւն: Ի՞նչու Քրիստոս քարոզում էր թէ, հարստութեան սէր ունենալը արգելում է մարդուն երկնքի արքայութիւնը մտնելու:

52. Քրիստոսի քարոզութիւնը՝ մեծ պաշտօններ և աշխարհային պատիւներ որոնելու մասին:

Մէկ անգամ Քրիստոսի սիրելի աշակերտների Յակովբի և Յովհաննէսի մայր Սաղովմէն եկաւ և ինչրեց նրանից, որ իւր թագաւորութեան առաջին տեղումը կարգէ նրանց. որովհետև կարծում էր, թէ Քրիստոս աշխարհի թագաւոր պիտի լինի և իւր աշակերտներին աշխարհային պատիւներ պիտի տայ: Բայց Քրիստոս իւր մօտ

կանչեց Յսկովբին և Յովհաննէսին և ասաց. «ձեր միջեց
ով որ կամենում է մեծ լինել, ամէնին ծառայ պիտի լինի»
որովհետեւ ես ևս եկել եմ ոչ թէ ուրիշներին ինձ ծա-
ռայեցնելու, այլ ուրիշներին ծառայելու և կենալքս աստու-
մարդկանց ազատութեան համար: Ուրիշ անգամ ևս ան-
սոց, որով որ շատ ընդունակութիւն է տրուած, նրանից
չնայ արդիւնք կարահանջուի:

Քրիստոս ի՞նչ ասաց այն մարդկանց համար, որոնք
կամենում են մեծամեծ պաշտօններ ունենալ: Ի՞նչու հա-
մար ասաց, թէ մեծ պաշտօն ունեցողները մեծ պարտ-
քեր ևս կունենան:

**53: Քրիստոսի քարոզութիւնը հարկա-
տուութեան մասին:**

Մատ. ԻԲ, 15—21. ԻԵ. 24—27.

Քրիստոս քարոզում էր թէ, պէտք է թազաւորա-
կան հարկերը և եկեղեցական տուրքերը վճարել: Մէկ
անգամ փարիսեցիք կամենալով խօսքով բռնել Քրիստոսին,
կապել և դատաստանի մասնել, հարցրեցին նորանից թէ՞
«հարկաւոր է կայսեր տուրք տալ թէ՞ ոչ»: Այն ժամա-
նակ Հրէաստանին տիրապետում էին Հռովմայեցւոց թա-
ղաւորները, որ կայսր էին կոչուում: Փարիսեցիք մտածում
էին թէ՞ եթէ սա պատասխանէ թէ՞ հարկ տալ պէտք է,
ժողովուրդը սորան Քրիստոսի տեղ չի ընդունիլ, որովհետեւ
կայսեր հարկ տալը օրէնքի հակառակ կհամարուի. իսկ
եթէ սսէ թէ՞ հարկ տալ պէտք չէ, այն ժամանակ նո-
րան, իբրև ժողովուրդեան միջոցնաղ, կայսերը կմասնենք:

Քրիստոս պատասխանեց նոցա. «ով կեղծաւորներ. ի՞նչու
էք ինձ փորձում, ցոյց տուէք ինձ այն դահեկանը, որով
հատուցանում էք հարկը: Տուին մի դահեկան: Քրիստոս
հարցրեց. «սորա վերայինը ո՞րի պատկերն է կամ գիրքը:
Փարիսեցիք պատասխանեցին. «կայսեր»: Քրիստոս այն ժա-
մանակ ասաց. «ուրեմն գնացէք, կայսեր հարկը կայսեր
տուէք, և Աստուծոյ պատիւը Աստուծուն»: Այստեղից
պարզապէս երևում է, թէ ամենայն մարդ պարտական է
ծառայել թագաւորին և Աստուծուն:

Օրէնքի համեմատ իւրաքանչիւր Հրէայ պարտաւոր
էր ամէն տարի տաճարին մի մի մնաս (43 կօպէկ) տուրք
տալ: Մէկ անգամ Պետրոսին մօտեցաւ այն հարկը հա-
ւաքող մարդը և ասաց. «ձեր վարդապետը չի՞ տալ ար-
դեօք երկդրամեան հարկը»: Պետրոս պատասխանեց թէ
կտայ: Նրբ տուն մտան, Քրիստոս հարցրեց Պետրոսին.
«պու ի՞նչպէս ես կարծում, աշխարհիս թագաւորներն
ու՞մից են հարկ առնում, իւրեանց որդկերանցից, թէ
օտարներից»: Պետրոս պատասխանեց. «օտարներից»: Ուրեմն
որդիքն ազատ են, ասաց Քրիստոս. «այսինքն՝ ես իբրև
Որդի Աստուծոյ, ազատ եմ այդ հարկից»: Բայց որպէս
զի ժողովուրդը չզայթակողուի, գնա՞ ծովը կարթ ձգիր, և
առաջին բռնած ձկան բերանը բաց արա՞ և մի սատեր
(86 կօպէկ) կգտնես, այն առ և տուր իմ և քո փոխա-
նակ: Այսպէս ահա Քրիստոս, որ հարկ չտալու իրաւունք
ունէր, տուեց այն՝ մարդկանց օրինակ տալու համար:

Քրիստոս երկրաւոր թագաւորին հարկ տալու հա-
մար ևս քարոզում էր: Ի՞նչու համար այն քարոզու-

Թիւնն արաւ: Ի՞նչ մարով փարիսեցիք այս բանը հարց-
րեցին Քրիստոսին: Քրիստոս ի՞նչ պատասխանեց: Տաճա-
րին հարկ տալն ևս օրինաւոր կհամարուէր: Քրիստոս
ի՞նչու համար այս բանը քարոզեց:

**54. Քրիստոսի քարոզութիւնը մեղքի թո-
ղութեան մասին:**

Մատ. 9, 14—15. ԽԹ. 21—36.

Քրիստոս մեղքի թողութիւն խոստացաւ միայն այն
մարդկանց, որոնք իրանք ևս ներում են իւրեանց ընկե-
րօջը: Այսպէս ասաց. «Եթէ զուք ներէք մարդկանց իւ-
րեանց մեղքերը, ձեր նրկնաւոր Հայրն ևս ձեզ կներէ.
Իսկ եթէ զուք չէք ների մարդկանց իւրեանց մեղքերը,
ձեր Հայրն ևս չի ներիլ ձեր մեղքերը»:

Պետրոս այս լսելով, հարցրեց. «Ե՛ք, եթէ եղբայրս
խմ դէմ մեղանչէ, քանի՞ անգամ պէտք է ներել նրան:
Կարելի՞ է մինչև եօթն անգամ ներելը»:

Քրիստոս ասաց. «Ո՛չ թէ եօթն անգամ միայն, այլ
եօթանասուն անգամ եօթն»: Այս խօսքի վերայ երկու
պարտապանների առակը պատմեց թէ. «Վէկ թագաւորի
մօտ բերին մի մարդ, որ նրան պարտական էր 10,000
քանքար: Որովհետև պարտապանը չէր կարող այն ահա-
զին պարտքը վճարել, թագաւորը խստիւ հրամայեց, որ
ծախեն նրան իւր ընտանիքով և բոլոր ստացուածքովը:
Պարտապանը ոտքն ընկաւ և աղաչելով ասաց. «Ե՛ք, համ-
բերի՛ր, ժամանակ տուր ինձ, բոլոր պարտքս կհատուցա-
նեմ: Թագաւորը խղճաց վերան և բոլոր պարտքը ներեց:
Պարտապանը թագաւորի մօտից դուրս գալով, ընկերներեց

մէկին պատահեցաւ, որ իրեն 100 դահեկան պարտական
էր, բռնեց նրան և պահանջում էր որ շուտով հատու-
ցանէ: Պարտապանը ոտքն ընկաւ, աղաչում էր, «աօ՛րով
«փոքր ինչ համբերի՛ր, բոլոր պարտքս կհատուցանեմ»:
Բայց նա նորա աղաչանքին չտեց, և բանտարկել տուաւ:
Ընկերներն այս պատահանքը տեսնելով զնային պատ-
մեցին թագաւորին: Այն ժամանակ թագաւորը նրան իւր
մօտ կանչեց և ասաց. «Ո՛վ չոր ծառայ, ես քո աղաչան-
քիդ զեջանելով, բոլոր պարտքդ ներեցի, պէտք չէր, որ
դու ևս ընկերօջդ ներէիր: Այս ասելով՝ թագաւորը դա-
հիճներին կանչեց և հրամայեց, որ այն պարտապանին
բանտ զնէին, մինչև որ բոլոր պարտքը հատուցանէ: Այս-
պէս ևս իմ երկնաւոր Հայրս կվարուի ձեզ հետ, եթէ
ձեզանից իւրաքանչիւրը սրտանց ներէ իւր եղբօր մեղքերը:

**Թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեր
թողումք մերոց պարտապանսց:**

Մեղաւորն ի՞նչ պիտի անէ իւր մեղքին թողութիւն
գտնելու համար: Քանի՞ անգամ պէտք է ներել մերձաւո-
րին: Ի՞նչու պէտք է ներենք մեր ընկերներին: Քրիստոս
ի՞նչ քարոզեց սորա վերայ: Պարտապանի առակի մէջ
նումը պէտք է համարել թագաւոր և պարտապան:

* 55. Տերունական աղօթք:

Լուկ. ԺԱ, 1—4. Մատ. 9, 9—13.

Մէկ անգամ Քրիստոսի աշակերտներն եկան նորա
մօտ և աղաչելով ասացին. «Ե՛ք, սովորեցրու մեզ աղօթք

անկըծ: Քրիստոս ասաց, ահա այսուհետև այսպէս աղօթք արէք:» Հայր մեր, որ յերկինս, սուրբ եղեցի անուն քո. եկեացէ արքայութիւն քո. եղեցին կամք քո որպէս յերկինս և յերկրի: Չհաց մեր հանապազօրոյ սուր մեզ այսօր. և թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց: Եւ մի՛ տանիր զմեզ 'ի փորձութիւն, այլ փրկեա՛ն զմեզ 'ի չարէ: Զի քո է արքայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւիտեանս ամէն. — Ո՛չ Հայր մեր՝ որ երջնաւորն ես, օրհնեալ լինի և անանոր, և անհր չիտի երջին վերայ՝ ինչպէս որ չիտում է երջնաւորն: Մեր անեղբայրան հայր սուր մեր այսօր, և ընդ մեր մեր պարտեպը՝ ինչպէս որ մե՛ս ևս մեզ պարտա՛ անեղբայրին լսողեալ ենք: Փորցունսի մեզ ևս մի՛ չգիտ մեր, այլ ամէն շար Բանից փրկիր մեր: Վասն զի լսագործութիւն, ոյժ, փառս, ամէն ևս չո՛ւ ես յաւիտեան. ամէն: Այս աղօթքը Տէրունական է ասուում, որովհետև մեզ սովորեցրեց Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս Աստուծոյ Որդին: ( )

Այս աղօթքի մէջ Աստուծուն մենք անուանում ենք Հայր մեր երջնաւոր, որովհետև նա իւր ողորմութիւնով մեզ—քրիստոնէականերիս— իւր որդիք անուանեց, սիրում է մեզ Հօր պէս և պատրաստ է ամեն բանում մեզ օգնելու: 'Էէպի Աստուած ուզղած աստ՛ղին խնդրուածքն է՝ «Սուրբ եղեցի անուն քո. այսինքն թող քո անունը սուրբ լինի: Այս խօսքերով մենք խնդրում ենք, որ Աստուած մեզ նորա որդւոցս, օգնէ սրբութեամբ ապրել և բարի գործերով մարդոց մէջ տարածել նորա անուան փառքը: Երբորք խնդրուածք. «Եկեացէ արքայութիւն քո». այսինքն թող գայ մեզ համար քո արքայութիւնը: Այս խօսքերով խնդրում ենք Աստուծուց, որ նա օգնէ մեզ՝ լինել ճշմարիտ հպատակներ նորա արքայութեանը այս երկրիս վե-

րայ, — լինել քրիստոնէականեր ոչ միայն խօսքով, այլ և գործով: Երբորք խնդրուածք— «Եղեցին կամք քո, որպէս յերկինս և յերկրի»— Այս խօսքերով խնդրում ենք, որ նա օգնէ մեզ՝ նորա կամքը կատարել այս երկրիս վերայ այնպէս, ինչպէս երկնքում կատարում են նորա սուրբ հրեշտակները, և յայտնում ենք միանգամայն, որ պատրաստ ենք ընդունել նորանից այն ամենը, ինչ որ նա կը բարեհաճի մեզ տալու: Զորորք խնդրուածք՝ «Չհաց մեր հանապազօրոյ սուր մեզ այսօր»: Այս խօսքերով խնդրում ենք, որ Աստուած այլ մեզ ամենօրուայ համար հարկաւոր եղած ապրուստը: Հինգերորդ խնդրուածք. «Եւ թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց». Այստեղ պարտքերը իբրև մեղք պէտք է ընդունենք, որովհետև մենք պարտաւոր ենք Աստուծոյ օրէնքը կատարել, և երբ մեղանշում ենք, ասել է թէ պարտական ենք մնում Աստուծոյ առաջ: Այս խօսքերով խնդրում ենք, որ Աստուած ներէ մեզ մեր մեղքերը: Այս խնդրուածքի հետ աւելացնում ենք, ներիք մեր մեղքերը, ինչպէս մենք ևս ներում ենք մեր պարտապաններին՝ այսինքն այն մարդոց, որոնք մեղաւոր են մեր դէմ: Ըստ որում Աստուած խոստացաւ մեզ ներել մեր մեղքերը այն դէպքում միայն, երբ մենք ևս մեր կողմից կը ներենք մեր դէմ մեղանշողներին: Վեցերորդ— խնդրուածք. «Եւ մի՛ տանիր զմեզ 'ի փորձութիւն». Այս խօսքերով խնդրում ենք, որ Աստուած հեռացնէ մեզանից փորձանքները, այսինքն կեանքի այնպիսի դէպքերը, որոնք կարող են մեզ դէպի մեղքը տանել, (ինչպէս կարօտութիւն, վտանգ), իսկ եթէ կամենում է փորձանքներով անդրդուել պահել մեզ բարութեան մէջ, այն ժամանակ խնդրում ենք, որ օգնէ մեզ այն փորձանքներին

յաղթելու: Եօթներորդ խնդրուածք. «Այլ փրկեա զմեզ 'ի չարէն» Այս խօսքերով խնդրում ենք, որ Աստուած ազան պահէ մեզ խորամանկութիւնից, այսինքն հողեկան անմաքրութիւնից, և պաշտպանէ մեզ խորամանկ սատանայի դէմ, որը միշտ գայթակղեցնում է մեզ դէպ'ի չարը: Մեր խնդրուածքները վերջացնում ենք Աստուծոյ փառաբանութեամբ, որով յայտնում ենք նաև մեր շնորհակալութիւնը և յոյսը այն մասին, թէ Աստուած կը տայ մեզ մեր խնդրածը. «Զի Բո է արքայութիւն և գօրութիւն և փառք յաւիտեանս». այսինքն Տէր, մենք այս ամենայն բարիքը նորա համար ենք խնդրում Քեզանից, որ Քեզ է պատկանում արքայութիւնը, ասել է, թէ Բո արքայական իշխանութեան ներքոյ է գտնուում այն ամենը, ինչ որ մենք խնդրում ենք, դու ունես ոյժ մեր խնդրածը մեզ տալու և Քեզ է պատկանում յաւիտեանական փառքը:

Քրիստոս իւր աշակերտներին ի՞նչ աղօթք սովորեցրեց: Այս աղօթքի անունն ի՞նչ է: Դէպ'ի ումն ենք դիմում այդ աղօթքով: Ի՞նչպէս ենք կոչում գործնում Տէր Աստուծուն: Ինչու ենք նորան Հայր անուանում: Ո՞րն է մեր դէպ 'ի Աստուած ուղղած առաջին խնդրուածքը: Ի՞նչ ենք խնդրում:— Մուրբ կղիցի անուն Բո խօսքերով: Ո՞րն է երկրորդ խնդրուածքը. ի՞նչ ենք խնդրում «նկեցէ արքայութիւն Բո խօսքերով. ի՞նչ կնշանակէ երկրիս վերայ Աստուծոյ ձմարիս հպատակ լինելը: Ինչու մն է կայանում մեր երրորդ խնդրուածքը: Ի՞նչ ենք խնդրում «նկեցին կամք Բո որպէս յերկինս և յերկրի»— խօսքերով: Ի՞նչ կնշանակէ «որպէս յերկինս» յաւելուածը: Ի՞նչպէս է ասուում չորրորդ խնդրուածքը: Ի՞նչ պիտի հասկանալ հասնապազորդ հացովը: Ո՞րն է Տէրունական աղօթքի հինգ-

երկրորդ խնդրուածքը: Ի՞նչ կնշանակէ «Թող մեզ»: Ի՞նչու մեր մեղքերը «պարտք» ենք անուանում: Ի՞նչու մեղաց թողութեան մասին խնդրուածքի հետ աւելցանում ենք «Որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց»: Ումն ենք ասում մեր պարտապաններ: Ի՞նչպէս է ասուում «Երբեք խնդրուածքը: Ի՞նչ է փորձանքը: Ի՞նչու փորձանքները մեզ վերայ այնպիսի ազդեցութիւն ունին, որ կարող են մեզ մեղանշել տալ: Ի՞նչ ենք խնդրում «և մի տանիր զմեզ 'ի փորձութիւն» խօսքերով: Ո՞րն է մեր եօթներորդ խնդրուածքը: Ինչով ենք համոզուած, որ մեր խնդրածը կը կատարուի: Ինչով ենք վերջացնում մեր խնդրուածքները: (Տես 27, 40, 41, 42, 43, 50 և 54 յօդ.):

56. Քրիստոսի քարոզութիւնը թէ ինքն է Որդի Աստուծոյ, էակից և օր:

Մատ. ԺԶ, 13—17. Յով. Ժ, 22—39.

Քրիստոս իւր չարչարուելոց վեց ամիս առաջ ասնի օրերը երուսաղէմ եկաւ: Այնտեղ նորա մօտ եկան Հրէայք և ասացին. «մինչև երբ պիտի մտածմանց մեջ թողնես մեզ, եթէ Քրիստոսն ես, ասա մեզ համարձակ»: Քրիստոս պատասխանեց նոցա. «այն գործերը, որ ես գործում եմ Հօրս անունով, նոքա վկայ են ինձ համար: Ես և Հայրս մի ենք»: Հրէայք քարեր առին և կամենում էին քարկոծել նորան, բայց Քրիստոս ասաց. «Հօրս անունով շատ քարի գործեր արի, նոցանից որի համար կամենում էք ինձ քարկոծել»:— Մենք քեզ չենք քարկոծում բարի գործքերիդ համար, այլ Աստուծուն հայհոյելուդ համար. որովհետև դու մեզ նման մարդ ես, և քեզ Աստուած ես անուանում: Այս խօսքի վերայ Քրիստոս պատասխանեց.

Եթէ Հօրս գործերը չեմ գործում, ինձ մի՛ հաւատարք. իսկ եթէ այնպիսի գործեր եմ գործում, որոնք պարզապէս ցոյց են տալիս, թէ Հայրը ինձնում է և ես նրանում, ուրեմն հաւատացէ՛ք այն գործերին: Հրէայք սաստիկ կատաղեցան և կրկին քարեր առին նրան քարկոծելու համար, բայց նա նոցանից հեռացաւ:

Քրիստոս յայտնեց արդեօք թէ ինքն Աստուած է: Հրէայք ի՛նչպէս հասկացան նորա այն խօսքերը, որ ասաց ձեռք և Հայր իմ մի ենք: Ի՛նչեց է երևում թէ՛ Հրէայք այն խօսքերն այնպէս հասկացան՝ թէ Քրիստոս իւր անձը Աստուած անուանեց: Ինչից է երևում թէ Քրիստոս այս խօսքերով կամենում էր նոցա ասել՝ թէ ինքն Աստուած է: Հրէայք ի՛նչ էին ուզում անել: Քրիստոս ի՛նչ կերպով նոցանից հեռացաւ,

57. Քրիստոսի քարոզութիւնը թէ ինքը պիտի չարչարուի մարդկանց փրկութեան համար և յարութիւն պիտի առնի:

Յով. Բ, 13—23. Գ, 1—2. 14—15. Մատ. Ի, 17—19. Ղուկ. ԺԸ, 31—33.

Քրիստոս Զատիկի տօնին նրուսաղէմ գնաց և տաճարը մտնելով, այնտեղ շատ անկարգութիւններ տեսաւ: Տաճարի կառավարիչները թողել էին որ վաճառականները զոհի անասուններ վաճառեն, առ և տուր անեն տաճարի մէջ, որ Աստուծուն աղօթք անելու տեղն էր: Քրիստոս բարկանալով՝ վաճառականներին արտաքսեց և ասաց. «Վերցրէ՛ք այստեղից այդ բոլորը և Հօրս տունը առու-

տուրի տուն մի շինէ՛ք»: Այն ժամանակ տաճարի կառավարիչներն եկան Քրիստոսի մօտ և բարկանալով հարցրին նրանից. «Ի՛նչով ես հաստատում թէ դու իշխանութիւն ունիս այդպէս վարուելու: Քրիստոս մարգարէացաւ, որ Հրէից իշխաններն իրեն պիտի նսխատեն և սպանեն. ուստի այսպէս պատասխանեց. «այս տաճարը քանդեցէ՛ք և ես երեք օրուայ մէջ կշինեմ.» (այսինքն՝ երբ դուք իմ մարմինս կսպանէ՛ք, որ նման է Աստուծոյ տաճարին. ես երրորդ օրը յարութիւն կառնեմ. այն ժամանակ դուք կտեսնէ՛ք որ ես իրաւունք ունիմ այսպէս վարուելու): Փոքր ինչ յետոյ մօտն եկաւ Նիկողիմոս Փարիսեցին, որ իմանայ թէ՛ նա ինչպէս պիտի մարդկանց ազատէ, Քրիստոս ասաց. «Ինչպէս որ Մովսէսը անապատի մէջ օձ բարձրացրեց, այնպէս ևս պիտի բարձրանայ Մարգոյ Որդին, որպէս զի նորա հաւատացողները չկորչին, այլ յաւիտենական կեանք ունենան»:

Քրիստոս իւր մահուանից փոքր ինչ առաջ իւր աշակերտներին ուղղակի ասաց. «Ես հա մենք գնում ենք Երուսաղէմ և Մարգոյ որդու վերայ մարգարէների գրուածները պիտի կատարուին: Մարգոյ Որդին պիտի մատնուի քահանայապետների և զգլիքների ձեռքը, որոնք նորան ի մահ պիտի դատապարտեն. հետմանս անցնելի ձեռքը պիտի մատնեն հայհոյելու, ծեծելու և խաչելու համար. — իրեն կսպանեն և նա երրորդ օրը յարութիւն կառնու»:

Քրիստոս իւր չարչարանքի և յարութեան համար ևս բան տասնց: Առաջին անգամ երբ ասաց այդ: Ի՛նչու տրա վերայ խօսեց տաճարի կառավարիչների հետ: Ի՛նչ յայտնեց նոցա իւր չարչարանքի և յարութեան մասին:

Ասաց նա և թէ Քրիստոս պիտի խաչուի և պիտի չարչարուի մարդոց փրկութեան համար: Քրիստոս երբ և ո՞ւմ ասաց այս բանը: Աշակերտներին ևս յայտնեց իւր չարչարանքի և յարութեան համար:

58. Քրիստոսի քարոզութիւնը մեռելների յարութեան և յաւիտենական կեանքի վերայ:

Մատ. ԻԲ, 23—33. Յով. Ե, 28—29.

Հրէից մէջ Սաղուկեցի անունով աղանդաւորներ կային, որոնք մեռելների յարութեան և յաւիտենական կեանքին չէին հաւատում, ասելով թէ՛ Մովսէս սորա վերայ ոչ ինչ չէ ասել: Քրիստոս ասաց նոցա. Քուք զբրուածքները չհասկանալով՝ մոլորում էք: Այս կեանքի մէջ կին են առնում և մարդու են դնում, իսկ այն կեանքի մէջ ոչ կին կառնուն և ոչ մարդու կերթան և ոչ իսկ մեռնել կարող են, սչլ կապրին այնպէս, ինչպէս որ երկնքումը ապրում են Աստուծոյ հրեշապիները: Իսկ զալով մեռելների յարութեանը վերայ, մի՞թէ չէք կարգացել Մովսէսի զրբի մէջ, թէ ինչպէս Աստուած խօսեց մօրենու միջից և ասաց նորան. «ես եմ Աբրահամու, Իսահակայ և Յակովբայ Աստուածը»: Աստուած մեռելների Աստուած չէ, այլ կենդանիների, որովհետեւ նորա մօտ ամէնքը կենդանի են. (այսինքն—Եթէ Աբրահամ, Իսահակ և Յակովբ յաւիտեանս մեռած լինէին, այն ժամանակ Աստուած ինքն իրեն նոցա Աստուած չէր անուանի):

Մեռելների յարութիւնն այն է, որ բոլոր մեռած մարդոց հոգիքը կմիանան իւրեանց մարմնի հետ և առնապական ու անմահ կլինին: Իսկ այն մարդիկ, որոնք

մինչև մեռելների յարութիւնը կապրին, նոցա ապականացու մարմինները իսկոյն անապական կդառնան. մեռելների յարութիւն առնելուն պէս բոլոր աշխարհն ևս կփոխուի. նոր երկինք և նոր երկիր կլինի: Եւ յարութիւնից յետոյ եղած կեանքը յաւիտենական կեանք կը կոչուի:

Մեռելների յարութեան և յաւիտենական կեանքի վերայ ասեցած հասարակ մեծ յայտարարութիւնը:

Հաւատամք ՚ի յարութիւնն մեռելոց և ՚ի կեանն յաւիտենականս:

Հրէայք հաւատում էին մեռելների յարութեան և յաւիտենական կեանքին: Սաղուկեցիք ի՞նչու չէին հաւատում: Քրիստոս Սաղուկեցոց ի՞նչ ասաց: Ճմարիտ է թէ Մովսէսի զրբի մէջ բան չէ յիշուած յաւիտենական կեանքի համար: Աստուծոյ՝ Աստուած նահապետաց կոչուելովը ի՞նչպէս է հաստատում մեռելների յարութիւնը: Ի՞նչպէս պիտի լինի: Մեռելների յարութեան ժամանակ կենդանի մնացող մարդոց մարմինները ի՞նչ պիտի լինին: Աշխարհս ի՞նչ պիտի լինի: Ինչպէս ենք յայտնում մեռելների յարութեան և յաւիտենական կեանքի վերայ ունեցած մեր հաւատը:

* 59. Քրիստոսի քարոզութիւնը իւր երկրորդ գալստեան և վերջին դատաստանի վերայ:

Մատ. ԻԵ, 31—46.

Մէկ անգամ Քրիստոսի աշակերտները հարցրեցին նրանից, «Վարդապետ, ասա մեզ, երբ պիտի լինի քո գա-

լուսորը և աշխարհիս վերջը: Քրիստոս պատասխանեց նոցա. այն օրը և ժամը ոչ որ չգիտէ և ոչ իսկ հրեշտակները, միայն Հայրս գիտէ: Զգոյշ կացէք, որ ձեր սրտերը չծանրանան որկրամուտքեամբ, արբեցութեամբ և աշխարհային հոգսերով, և նայեցէք, որ այն օրը յանկարծ չհասնի ձեր վերայ: Այն ժամանակ երկնքի արքայութիւնը կնամանի տան կուսանաց, որ լապտերներով փեային և հարսին ընդ առաջ եկան: Նոցանից հինգը իմաստուն էին, իսկ հինգը յիմար: Յիմարները հետները ձէթ չառան: Փեայի գալտեանն սպասելով կուսանքը ննջեցին: Աէս գիշերին յանկարծ ձայն լսուեցաւ. «ահա փեսան գալիս է, եկէք նորա առաջը»: Կուսանքը վերկացան և իւրեանց լապտերները պատրաստեցին: Այն ժամանակ յիմար կուսանքն ասացին իմաստուններին. ձեր իւղեցը փոքր ինչ մեզ տուէք, որովհետեւ մեր լապտերները հանգչելու վրայ են: Իմաստունները պատասխանեցին, լաւ է, որ գնաք ձեզ համար գնէք, որովհետեւ եթէ մեր ունեցածիցը ձեզ տանք, ոչ մեզ կբաւէ և ոչ ձեզ: Յիմարները գնացին իւղ առնելու: Այն միջոցին փեսան եկաւ, իմաստուն կուսանքը նորա առաջը գնացին և փեայի հետ մասն հարսանիքի տունը: Նրբոր միւս կուսանքն ևս եկան և դուռը փակուած գտան սկսան բաղխել և խնդրում էին, որ բաց անեն: Փեսան պատասխանեց. «ես ձեզ չեմ ձանաչում»: Ուրեմն արթուն կացէք, որովհետեւ չգիտէք թէ ո՞ր օրը և ո՞ր ժամուն կգայ Մարդոյ Որդին»: Այս առակի մէջ փեսան է Քրիստոս, կուսանքն են Տարբոյ հոգիքը, իւղն ողորմածութեան գործերն են. հարսանիքի տունն է՝ երկնքի արքայութիւնը:

Քրիստոս իւր երկրորդ գալուստը և դատաստանը

այսպէս նկարագրեց. «երբոր Մարդոյ Որդին իւր փառքով և հրեշտակներով կգայ, փառքի աթոռի վերայ կնստի, և նորա առջև կժողովուին բոլոր ազգերը, իրարից կբաժանէ նրանց այնպէս, ինչպէս հովիւը ոչխարներին այծերից է բաժանում. ոչխարներին իւր աջ կողմը կհանգնացնէ, իսկ այծերին ձախ կողմը: Եւ թագաւորը կասէ իւր աջակողմը եղողներին. «եկէք իմ հօրիցս օրհնուածներ և ժառանգեցէք աշխարհիս սկզբից ձեզ համար պատրաստուած արքայութիւնը: Որովհետեւ ես քաղցած և ծարաւ էի, և դուք ինձ կերակրեցիք և ջուր տուիք: Ստար էի և դուք ընդունեցիք ինձ, մերկ էի և դուք հագցրիք ինձ, հիւանդ և բանտի մէջ էի և ինձ այցելութեան եկաք»: Արդարները պիտի ասեն նրան. — «ձէր, երբ տեսնք քեզ քաղցած և կերակրեցինք, կամ ծարաւի և ջուր տուինք: Նրբ տեսնք քեզ օտար և ընդունեցինք, կամ մերկ և հագցրինք: Նրբ տեսնք քեզ հիւանդ կամ բանտարկեալ, և քեզ այցելութեան եկանք:— Այն ժամանակ թագաւորը պիտի ասէ նոցա. «ձեմարիտն եմ ասում ձեզ, որովհետեւ իմ փոքր եղբայրներիցս մէկին արիք, ինձ արած եղաք: Յետոյ ձախակողմեաններին կասէ. «հեռացէք ինձանից առնիծեայներ, և գնացէք յաւիտեանական կրակը, որ պատրաստուած է սատանայի և նորա հեռակողների համար: Որովհետեւ քաղցած էի և ինձ չկերակրեցիք, ծարաւ էի, ջուր չտուիք. օտար էի ինձ ընդունեցիք, մերկ էի, չհագցրիք, հիւանդ և բանտարկեալ էի, դուք ինձ այցելութեան չեկաք»: Նոքա պիտի պատասխանեն, թէ, — «ձէր, երբ տեսնք քեզ քաղցած կամ ծարաւի, կամ օտար, կամ մերկ, կամ հիւանդ և կամ բանտարկեալ, և չձառանջեցինք քեզ:— Եւ Քրիստոս պիտի պատասխանէ նոցա.

«Որովհետև իմ փոքր եղբայրներիցս մէկին չարիք, ինձ ևս չարած եղար»: Նոքա կերթան յաւիտենական տանջանքը, իսկ արդարները յաւիտենական կեանքը:

Այն տեղ, ուր կհաւաքուին արդարների հոգիքը, դրախտ և երկնքի արքայութիւն կկոչուի, իսկ մեղաւորների չարչարանքի տեղը — դժոխք:

Մեր հաւատը այն մասին, թէ Քրիստոս վերստին դաւում է փառքով, դատելու է բոլոր մարդիկներին և հաստատելու է իւր յաւիտենական թագաւորութիւնը, մենք յայտնում ենք այսպէս.

Գալոց է նովին մարմնովն և փառք չօր՝ ի դատել զկենդանիս և զմեռեալս, որոյ թագաւորութեանն ոչ զոյ վախճան: —

Քրիստոս ի՞նչ խօսեց իւր երկրորդ դարստեան ժամանակի համար: Մարգիկ այն գալստեան սպասելով՝ ի՞նչ պիտի անեն: Քրիստոս ի՞նչպէս էր պատուիրում նոցա արթուն մնալ: Տասն կուսանաց առակի մէջ ո՞վ է փեսայն, կուսանքը, իւղը և հարսանեաց տունը: Քրիստոս երկրորդ անգամ ի՞նչ կերպով պիտի գայ դատաստանի և ի՞նչպէս պիտի բաժանէ մարդկանց: Ի՞նչ պիտի ասէ աջ կողմը կանգնածներին: Ի՞նչպէս պիտի պատժէ ձախ կողմը կանգնողներին: Ի՞նչու համար պիտի պատժէ: Նրկու խումբերի կեանքն ի՞նչպէս պիտի լինի: Ի՞նչ է այն տեղի անունը, ուր պիտի ժողովուին արդարների հոգիքը: Սեղաւորների չարչարանքի տեղի անունն ի՞նչ է:

* 60 Քրիստոսի քարոզութիւնը Հոգւոյն Սրբոյ վերայ:

Յով. ԺԴ.

Քրիստոս իւր չորչարանքից առաջ աշակերտների հետ խօսելով իւր մահուան մասին, խոստացաւ նոցա ուղարկել իւր տեղը մխիթարիչ Հոգին Սուրբ և այս խօսքերով հրաժարական ողջոյն տուաւ նոցա. «Ես ձեզ որբ չեմ թողնել, այլ կաղաչեմ իմ Հօրս, որ ուրիշ մխիթարիչ տայ ձեզ, որ յաւիտեան ձեզ հետ լինի, այն է՝ Հոգին Ճշմարտութեան, որ Հօրիցն է բխում: Նա ձեզ կսովորեցնէ ամէն բան, և ձեր միտքը կձգէ այն ամէն բաները, ինչ որ խօսել եմ ձեզ հետ: Ուրիշ շատ բաներ ունիմ ձեզ հետ խօսելու, բայց այժմ դուք չէք կարող բոլոր ասածներս հասկանալ, երբոր կգայ Հոգին Ճշմարտութեան, նա ձեզ կուսուցանէ ամենայն ճշմարտութիւնս: Քրիստոս նաև յայտնեց, թէ մարդ նոր կեանք կստանայ միայն Հոգւոյն Սրբոյ զօրութեամբ ասելով, թէ՛ ամբ որ չի ծնուիլ ջրեց և Հոգուց, չէ կարող մտնել երկնքի արքայութիւնը»:

Քրիստոս ի՞նչ քարոզեց Հոգւոյն Սրբոյ վերայ: Ի՞նչ պէս ենք հաւատում Սուրբ Հոգուն:

* 61. Քրիստոսի պայծառակերպութիւնը:

Մատ. ԺԵ, 1—8. Դուկ. Թ, 28—36.

Քրիստոսի աշակերտները դժուարութեամբ էին հաւատում, թէ իրենց վարդապետը, Աստուծոյ Որդին, պիտի չարչարուի: Այս պատճառով Քրիստոս կամենալով աւելի

Հաստատ սրահել նոցա հաւատքը, իւր Աստուածային փառքը ցոյց տուաւ նոցա: Զարչարանքի մասին աշակերտների հետ խօսելուց փոքր ինչ ժամանակ յետոյ, իւր աշակերտներէց Պետրոսին, Յակովբոսին և Յովհաննէսին ա-

ռաւ Քարբոր լեառը բարձրացաւ և սկսաւ աղօթք անել և և ահա յանկարծ աշակերտները տեսան որ իւրեանց վարդապետը շրջապատուած է գերբնական լուսով. հանգերձը սպիտակացել էր ձիւնի նման և երեսը լուսատու-

րուել էր արեգակի նման: Մովսէս և Եղիան հետը խօսում էին նորա Երուսաղէմի մէջ կրելու չարչարանքի և մահուան վերայ: Պետրոս հիանալով, ազաղակեց. «Վարդապետ, լաւ է որ այստեղ մնանք: Այս տեղ երեք վրան կշինենք. մէկը քեզ, մէկը Մովսէսի և մէկը Եղիայի համար»: Այն ժամանակ մի լուսաւոր ամպ իջաւ աշակերտների վերայ և նոքա երկնքից մի ձայն լսեցին. «Քա է իմ սիրելի Արդին, որին հաւանեցայ, Գորան լսեցէք: Աշակերտները սարսափեցան և երեսի վրայ գետին ընկան: Քրիստոս կանգնացրեց նրանց և ասաց. «տաքի կանգնեցէք, մի վախենաք»: Նոքա իւրեանց գլուխը վերցրին և տեսան որ Քրիստոս կանգնած էր նոցա առաջ իւր սովորական կերպարանքով:

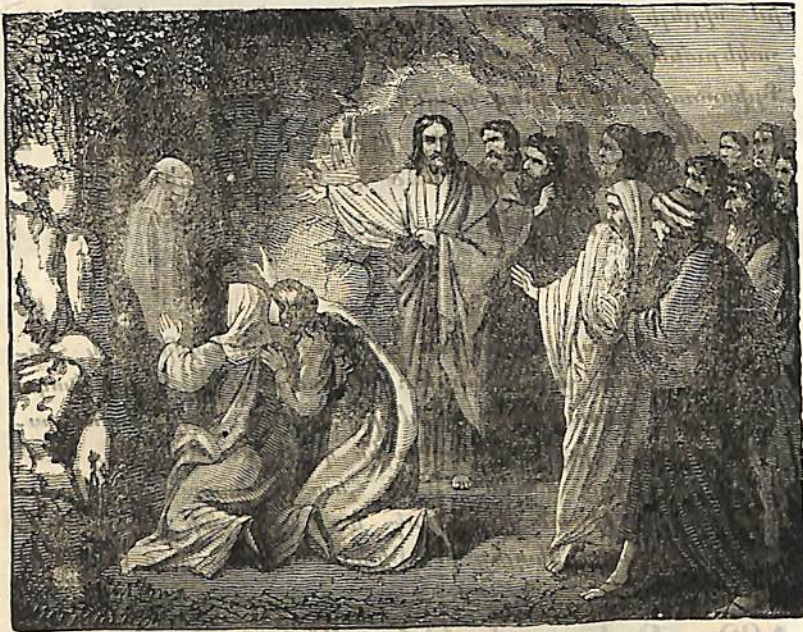
Քրիստոսի աշակերտները հեշուութեամբ էին հաւատում նորա չարչարանքին: Քրիստոս ի՞նչ արաւ նոցա հաւատքը հաստատելու համար: Արտեղ ցոյց տուաւ աշակերտներին իւր Աստուածային փառքը: Նոցանից ո՞ւմ և ի՞նչպէս ցոյց տուաւ: Ո՞ւմ հետ էր խօսում իւր պայծառակերպութեան ժամանակ և ի՞նչ բանի վերայ: Աստուած ի՞նչպէս վկայեց թէ Յիսուս Քրիստոս իւր Արդին է:

* 62. Քրիստոսի թշնամիների և Ղազարոսի յարութիւնը:

Յով. ձև. 17—57.

Հպարտ Փարիսեցիք Քրիստոսի քարոզութեանը չէին հաւանում. այս պատճառով ատում էին նորան և արհամարհելով մեղաւորների բարեկամ էին անուանում և

ասում էին թէ՛ նա Աստուծոց ուղարկուած չէ, որովհետեւ շարաթ օրը սուրբ չէ պահում: Իսկ նորա հրաշայի գործերի համար ասում էին իբր թէ սատանայի զօրութեամբ է անում. բայց ժողովուրդը նոցա չարախօսութիւններին չսեղով՝ բազմութեամբ Քրիստոսին հետեւում էր: Այն ժամանակ փարիսեցիք խորհուրդ արին, որ Քրիստոսին սպանեն:

Չատի տօնից քանի մի օր առաջ՝ Քրիստոս նրուսադէմի մօտ գտնուած Բեթանիա գիւղը գնաց, ուր բնակւում էր նորա բարեկամ Ղազարոսը իւր Մարթայ և Մաքիամ երկու քոյրերի հետ: Ղազարոս մեռած և չորս օրից առաջ թաղուած էր, երբ Քրիստոս Բեթանիա գիւղը եկաւ: Քրիստոս նորա գերեզմանը գնաց, հրամայեց, որ

քարը վերցնեն և բարձր ձայնով գոչեց. «Ղազարէ, արի, եկ արտաքս: Մեռեալը իսկոյն դուրս եկաւ գերեզմանից: Այս հրաշքի վերայ ժողովուրդը զարմացաւ և նոցանից շատերը Քրիստոսին հաւատացին: Երբոր Հրէից ծերերը նրուսադէմի մէջ լսեցին այս բանս, իսկոյն հաւաքուեցան, և սկսան մտածել թէ՛ ի՞նչ անեն Քրիստոսին, և ասենք մէջ ասում էին. «Այս մարդը շատ հրաշքներ է գործում, եթէ թողնենք, ամէնքը կհաւատան նորան. Հռովմայեցիք ևս կզան և մեզ կջնջեն: Գտարանի նախագահն էր Ասիաիայ քահանայապետը, որ խորհուրդ առւաւ թէ. «աւելի լաւ է, որ մէկ մարդ մեռնի ժողովրդեան համար, քան թէ ամբողջ ազգը կորչի»: Նորա այս խորհրդին լսեցին և վճռեցին սպանել Քրիստոսին: Իսկոյն հրաման հանեցին թէ՛ ավ որ իմանայ Քրիստոսի ուր լինելը, թող մեզ յայտնէ, որ սպանենք նրան»: Քրիստոս հեռաւոր աւազասոր քաշուեցաւ:

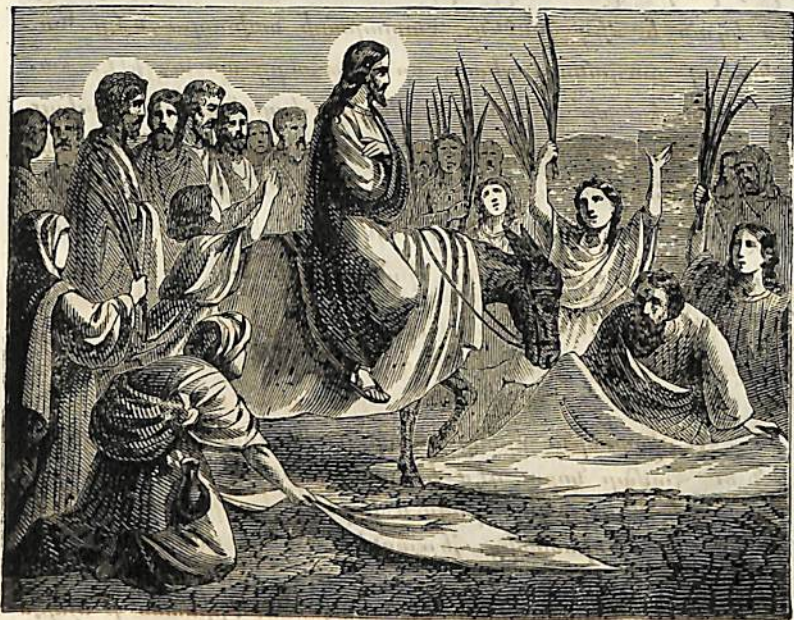
Քրիստոսին դիտեք հակառակուեցան: Փարիսեցիք ի՞նչու համար նորա դէմ թշնամացան: Ի՞նչ էին ասում Քրիստոսի վերայ: Աստուծոց իւրեանց չարախօսութեամբ ժողովրդին Քրիստոսից հեռացնել: Ի՞նչ վճռեցին Քրիստոսի համար: Ի՞նչ բանից յետոյ վճռեցին սպանել Քրիստոսին: Ղազարոսը դիտեղ էր բնակւում: Քրիստոս ի՞նչպէս յարութիւն տուեց նրան: Քրիստոսի թշնամիներն ի՞նչ արին, երբ Ղազարոսի յարութիւնը լսեցին: Հրէից ծերերն ի՞նչ վճռեցին: Ի՞նչու վճռեցին Քրիստոսին սպանել: Ի՞նչ հրամայեցին ժողովրդեան: Քրիստոս այն ժամանակ ի՞նչ արաւ:

մտախ մ ձ նկիցի յաբարտոսի թիբնց իցլաւ՝ ստոսիցի դ

* 63 **Քրիստոսի յաղթական մուտքը Երուսաղէմ:**

Մատ. ԻԱ, 1—11.

Զատիկից վեց օր առաջ՝ Քրիստոս Բեթանիա եկաւ, և այնտեղից դէպի Երուսաղէմ ճանապարհ ընկաւ: Նորա յեակեց գնում էր ժողովրդեան խուռն բազմութիւն: Քրիս-

տոս երբ Զիթնեաց լեռուր հասաւ, հրամայեց աշակերտներին, որ մերձակայ գիւղից մի աւանակ բերեն: Աշակերտներն աւանակն ծածկեցին իւրեանց հագուստով և Քրիստոսին նորա վերայ նստեցրին: Շատերը հաւատացին, որ Քրիստոս Դաւթի ցեղից խոստացեալ փրկիչն է և սկսան

պատուել նրան: Ոմանք արմաւենու ճիւղեր էին կտրում և ճանապարհի վերայ ձգում, ոմանք ևս իւրեանց հագուստներն աւանակի ոտքերի տակն էին տարածում և այս փառաբանական երգը երգում. *Ավանանա՛ (փրկութիւն) Որդւոյ Դաւթի. Օրհնեալ եկեալ յանուն Տեառն. Ավանանա՛ ի բարձունս: Քաղաք մանելու ժամանակ ժողովրդեան նոր բազմութիւն ևս Քրիստոսի առաջ դուրս եկաւ. և ով որ նորան չէր տեսած, հարցնում էր թէ՛ ո՞վ է սա: Ժողովուրդը Ղազարոսի հրաշալի յարութիւնը պատմելով, պատասխանում էր. *Ան է Գալիլայի Նազարէթ քաղաքից եկած մարգարէն Յիսուս: Փարիսեցիք կամենում էին նրան բռնել բայց ժողովրդից վախենում էին:**

Ծերերի այն վճռից յետոյ Քրիստոս Երուսաղէմ եկաւ: Նրբ եկաւ: Քրիստոս մենակ էր շրջում: Ժողովրդեան բազմութիւնը ի՞նչ կարծիք ունէր Քրիստոսի վերայ: Ի՞նչպէս էին յայտնում իրենց հաւատքը: Փարիսեցիք ի՞նչ էին ուզում անել: Ի՞նչու չբռնեցին նորան:

* 64. **Յուդայի մատնութիւնը:**

Մատ. ԻԶ, 3—5. 14—16. ԻԵ. 3—5.

Քրիստոսի թշնամիները չկարողացան նրան բռնել ո՛չ երկուշաբթի և ո՛չ երեքշաբթի օրերը, որովհետև նա միշտ շրջապատուած էր լինում ժողովրդեան բազմութեամբ. այս պատճառով փարիսեցիք և դպիրները վճռեցին որ տօնից յետոյ բռնեն նրան. երբոր ժողովուրդը Երուսաղէմից հեռանում էր, Քրիստոսի աշակերտներից մէկը Յուդա Իսկարիովտացի, Հրէից իշխանների մօտ գնաց, և

խոստացաւ, որ երեսուն արծաթով (25 մանէթ 50 կոպէկ) նոցա ձեռքը կմտանէ իւր վարդապետին: Յուդան արծաթ - սիրութեամբ կուրացած այն ամօթալի դործը յանձն առաւ, բայց Հհարստացաւ: Երբ Քրիստոսին ՚ի մահ դատապարտեցին, խղճմտանքն սկսաւ տանջել նրան, որ այն արդար մարդուն մատնեց: Եւ գնաց քահանայապետներէ մօտ, ձգեց արծաթը նոցա առաջ, և յուսահատութիւնից ինք իրան կախեց:

Երբերը երբ որոշեցին Քրիստոսին բռնել: Ո՞վ օգնեց նոցա՝ տօնից առաջ Քրիստոսին բռնելու: Որչափ փողով Յուդան մատնեց Քրիստոսին: Յուդայի մատնութեան պատճառն ի՞նչ էր: Ի՞նչ արաւ նա այն փողը:

* 65. Յիսուսի մատնութեան գիշերը:

Յով. ԺԳ, 21—30. Մատ. ԻԶ, 17—30. Մար. ԺԳ, 12—26.

Հինգշաբթի երեկոյին Քրիստոս ասաներիւ աշակերտների հետ Նրուսաղէմ գնաց, ուր մէկ տան մէջ նորա համար մի վերնատուն էր պատրաստուած Ջատկի տօնը կատարելու:

Քրիստոս այն վերնատունը մտաւ, աշակերտների ոտքերը լուաց, յետոյ նոցա հետ սեղան նստաւ զատկական գառը ուտելու, որով աշակերտների հետ իւր վերջին ընթրիքը արաւ: Խօսակցութեան ժամանակ Քրիստոս ասաց նոցա. «Ճշմարիտն եմ ասում ձեզ, որ ասաներիւսիցդ մէկը որ իւր պատառը իմ ամանիս մէջ թաթախում է, ինձ պիտի մատնէ»: Աշակերտները սարսափած մէկը միւսի յետեւից ասում էին. «Ո՞րք է ես եմ» — «Այո՛, դու ես»,

ասաց Քրիստոս Յուդային, բայց այնպէս կամաց, որ ոչ զը չլսեց. յետոյ մի պատուռ ամանի մէջ թաթախելով նորան տուաւ: Այն պատառի հետ աստանան մտաւ Յուդայի սրտի մէջ, որով նորա խղճմտանքը նեղոււմ էր և չէր թողնում որ սուրբ աշակերտների հետ մնայ: Քրիստոս ասաց նրան. «Ինչ անելու ես, գնա շուտով արա՛ս: Յուդան իսկոյն դուրս եկաւ. իմացաւ թէ Քրիստոս ուր պիտի անցնէ»:

կայնէր այն գիշերը, և գնաց խոստացեալ արծաթն ստանալու: Յուդայի դուրս գալու վերայ աշակերտները ուշադրութիւն չդարձրին: Որովհետեւ Յուդան գանձապետ և ծախսարար էր, ուստի կարծեցին թէ՛ կարելի է Քրիստոս հրամայել է նորան մի բան գնել կամ ողորմութիւն բաժանել: Ջատկի գառն ուտելուց յետոյ Քրիստոս բաղարջ հացն առաւ, օրհնեց, կտրուեց և աշակերտներին բաժա-

ներով ասաց. առէք, կերէք. այս է իմ մարմինս, որ ձեր
 և մարդոց մեղքի թողութեան համար բաշխուում է:»
 Այսպէս ահա աշակերտները հացի տեսակով իւրեանց
 ուտուցին և Տիրոջ մարմինը ճաշակեցին: Յետոյ բաժակ
 առաւ և աշակերտներին տալով, ասաց. «Բամեցէք այս-
 տեղից ամէնքդ, այս է իմ նոր ուխտի արիւնը, որ ձեր և
 շատերի մեղքի համար է թափուում: Աշակերտները գի-
 նու տեսակով Քրիստոսի արիւնը ճաշակեցին: Յետոյ ա-
 սաց. «Այս կատարեցէք իմ յիշատակիս համար: Այսպէս
 Քրիստոս հաստատեց Հաղորդութեան խորհուրդը: Այնու-
 հետև իւր վերջին ողջոյնը տուաւ աշակերտներին և յի-
 շեցրեց նոցա իւր գլխաւոր պատուէրը, ասելով. «սիրեցէք
 միմեանց այնպէս, ինչպէս ես ձեզ սիրեցի: Եթէ դուք մի-
 մեանց սիրէք, ամէնքը կիմանան, թէ դուք իմ աշակերտ-
 ներս էք: Ընթրիքը վերջանալուց յետոյ Ձիթենեաց լե-
 բան Գեթսեմանի պարտէզը գնաց:

Քրիստոս ո՞ւր կատարեց Ձատիկը: Ձատիկան գառն
 ուտելու ժամանակ Քրիստոս ի՞նչ էր ասում: Ի՞նչպէս
 յայտնուեցաւ մասնիչը: Յետոյ Յուդան ի՞նչ արաւ: Քրիս-
 տոս ի՞նչ ասաց Յուդային նորա դուրս դալու ժամանակ:
 Աշակերտներն իմացան թէ Յուդան ինչու համար դուրս
 գնաց: Ձատիկան գառը ուտելուց յետոյ ի՞նչ պատա-
 հեցաւ: Քրիստոս ի՞նչ տուաւ աշակերտներին հացի և
 գինու տեսակով: Ի՞նչ է կոչուում Քրիստոսի մարմնոյ և
 արեան խորհուրդը: Խորհրդաւոր ընթրիքից յետոյ Քրիս-
 տոս իւր աշակերտներին ի՞նչ ասաց:

* 66. Քրիստոսին տանում են քահանայապետների ատենանք դատուելու:

Մատ. ԻԶ, 47—68. ԻԷ, 1. Ղուկ. ԻԲ, 66. ԻԳ, 1.

Յուդայ Իսկարիովտացին գիշերը քահանայապետ-
 ների ծառաներին Գեթսեմանի պարտէզը տարաւ. և այն-
 տեղ Քրիստոսին մօտենալով, համբուրեց և ասաց. «Ողջ
 լեր, Վարդապետ». որով ցոյց տուաւ ծառաներին թէ
 ում պէտք է բռնեն: Երբոր ծառաները սկսան Քրիստոսին
 կապել, Պետրոսը կամեցաւ իւր վարդապետին պաշտպանել,
 հանեց սուրը և կարեց քահանայապետի ծառայի ականջը:
 Յիսուս ասաց նրան. «Թուրդ պատենի մէջ դիր, ո՞վ որ
 թուր վերցնէ, թրով կմեռնի: Մի՞թէ կարծում ես,
 թէ ես չեմ կարող Հօրիցս խնդրել, որ տաններկու դնդից
 աւելի հրեշտակ ուղարկէ»: Յետոյ մօտեցաւ Մաղքոսին և
 առողջացրեց նորա ականջը: Ծառաները կապեցին Քրիս-
 տոսին և Վայիափայ քահանայապետի տունը տարան: Այն
 տեղ ժողով կազմեցին Հրէից Տերերը, որ ըստ տեղւոյն և
 ըստ ժամանակին հակառակ էր օրինաց. (որովհետև ժո-
 ղովը պիտի կազմուէր ցերեկ ժամանակ, տաճարի մէջ):
 Քրիստոսի դէմ դուրս եկան շատ սուտ վկաներ, բայց նո-
 քա չկարողացան մի այնպիսի բան ասել, որով կարելի
 լինէր Քրիստոսին ՚ի մահ դատապարտել: Այն ժամանակ
 Վայիափան հարցրեց նրան—թէ, «Որդուեցնում եմ քեզ
 կենդանի Աստուծոյ անուամբ, ասա մեզ, դ՞ու ես Աստուծոյ
 Որդին Քրիստոսը»: Քրիստոս պատասխանեց. «այո՛, ես եմ,
 և ասում եմ ձեզ թէ՛ այսուհետև պիտի տեսնէք մարդու
 Որդուն նստած Հօր աջ կողմը, որ պիտի գայ երկնքի ամ-»

պերի վերայից: Այսիափան պատանեց իւր հանդերձը և աղաղակեց. «այլ ևս վկաներ ի՞նչ հարկաւոր են մեզ արդէն լսեցինք սորա հայհոյութիւնը. ի՞նչ կասէք»: Սերերի ժողովը, լին գոխային չարութեամբ, աղաղակեց՝ ամահու արժանի է: Յետոյ Այսիափայից հեռացան, իսկ Քրիստոս դուրսը մտայ քահանայապետների ծառաների

մէջ: Ծառաներն սկսան նրան ծաղրել, յետոյ այն ծաղրը գանահարութեան փոխեցին: Ոմանք ապտակ էին խփում Քրիստոսին և երեսին թըրում. շատերը ևս փակում էին նորա աչքերը և երեսին խփելով անում էին. «հիմացիր, Քրիստոս մտրդարէ, ո՞վ էր քեզ խփողը»: Իսկ Քրիստոս համբերութեամբ լռում էր:

Որ և իցէ յանցաւորի վերջնական վճիռը տալու համար, ըստ օրինի, ծերերի ժողովը երեք օրից յետոյ երկրորդ անգամ պիտի հաւաքուէր, բայց այն անգամ երեք չորս ժամ միայն սպասեցին, և առաւօտը նորից Այսիափայի մօտ հաւաքուեցան և Քրիստոսին ևս այնտեղ բերին: Այսիափան հարցրեց նրանից. «Ի՞նչ ևս Աստուծոյ Որդին»: Քրիստոս պատասխանեց.— Այո: Այն ժամանակ նրան մահուան արժանի դատապարտեցին, այն պատճառով միայն, որ նա ինք իրան անուանեց Աստուծոյ Որդի:

Յուզան ի՞նչպէս մասնեց Քրիստոսին: Աշակերտներն իւրեանց վարդապետին պաշտպանեցին: Քրիստոս թող տուաւ նոցա իրեն պաշտպանել ղէնքով: Կեթսեմանի ձորից ո՞ւր տարան Քրիստոսին: Ովքեր հաւաքուեցան Այսիափայի տանը: Սրինաւոր էր ծերերի այն ժողովը: Ով գատապարտեց Քրիստոսին դատարանի մէջ: Վկաները Քրիստոսի վերայ մի այնպիսի բան կարողացան ասել, որով կարելի լինէր նրան ՚ի մահ գատապարտել: Քահանայապետն ի՞նչ հարցրեց Քրիստոսից: Քրիստոս ի՞նչ պատասխան տուաւ: Ծերերը երբ Քրիստոսի պատասխանը լսեցին, ի՞նչ արին: Ծերերը կարող էին Քրիստոսին ՚ի մահ գատապարտել: Նոքա այլ ևս ժողովեցուան Քրիստոսին դատապարտելու: Նոցա առաջին և երկրորդ ժողովների ժամանակ Քրիստոս ո՞ւր էր: Քահանայապետի ծառաները նորան ի՞նչ արին:

* 67. Քրիստոս Պանտացի Պիղատոսի առաջ:

Յով. ԺԸ, 28—40. ԺԹ, 1—16. Մատ. ԻԵ, 1—31.

Քրիստոսի ժամանակ Հրէայք Հռովմայեցեաց իշխանութեան տակն էին, և կառավարում էին Պանտացի Պի-

դատուի ձեռքով, որ Հրէից դատաւոր էր համարուում: այս պատճառով ծերերը չէին կարող Գրիստոսին մեռցնել, այլ պարտական էին Պիղատոսի մօտ տանել նորան: Ուրբաթ օրը վաղ առաւօտեան նոքա Գրիստոսին դատաւորի մօտ տարան: Երբ դատաւորը հարցրեց թէ՛ ի՞նչու էք դատապարտում այս մարդուն, նոքա պատասխանեցին. «Սա մարտիցնում է ժողովուրդին և արգելում է Կայսեր հարկ տալ և ինքն իրեն թագաւոր է անուանում»: Պիղատոս առանձին հարց ու փորձ անելով Գրիստոսին, դուրս եկաւ և ասաց. «ես այս մարդու վերայ յանցանք չեմ գտնում: Ծերերը աւելի չարախօսել սկսան Գրիստոսի վերայ: Պիղատոսը չգիտէր՝ թէ ի՞նչ անէ: Հրէից մէջ սովորութիւն կար, որ Ձատկի տօնին տղատում էին որ և իցէ մահապարտի: Այս պատճառով Պիղատոս հարցրեց ժողովուրդեան. «Ո՞ւր էք կամենում, որ արձակեմ, Բարաբբայի՞ն, թէ Յիսուսին, որ Գրիստոս է կոչուում: Բարաբբան աւագակ էր: Ժողովուրդը ծերերից զրգուած լինելով, աղաղակեց. «Արձակիր Բարաբբային»: Պիղատոսը հարցրեց. «Հապա ի՞նչ անեմ այս մարդուն, որին դուք Հրէից թագաւոր էք անուանում:» Ժողովուրդեան միջեց աղաղակեցին. «խաչ հանիր դորան»: Պիղատոսն ասաց. «ես մահուան արժանի ոչինչ չեմ գտնում սորանում, ծեծելով կխրատեմ և կարձակեմ»: Պիղատոսի հրամանով Գրիստոսին գանեցին: Հռովմայեցոց զենուորները՝ Գրիստոսին մտրակով ծեծելուց յետոյ, սկսան ծաղրել նորան: Ծիրանի պատմուճան՝ ձգեցին վերան, (կարմրագոյն կարճ հանդերձ), գլուխը փշեայ պսակ դրին, և թագաւորական դաւազանի տեղ ձեռքը մի եղէգ տուին. յետոյ ծունը դնելով նորա առաջև ասում էին. «այլ լեր, արբայդ Հրէից»: Երեսին թքում էին և եղէգեայ դաւա-

զանովը զլին խփում: Պիղատոսը այս կերպով Գրիստոսին ժողովուրդի առաջ դուրս բերաւ, կարծելով թէ՛ Հրէայք կխղճան նորա վերայ, որ անմեղ տեղը չարչարում էր. բայց քարասիրտ ժողովուրդը կրկին աղաղակեց. «խաչիր դորան»: Իսկ եթէ թող կտաս, Կայսեր բարեկամ չես: Պիղատոսը տեսնելով, որ ոչ մէկ բան օգուտ չունի և ժողովուրդեան մէջ խռովութիւնը առաւել սաստկանում է, ջուր առաւ և ձեռքերը լուանալով, ասաց. «ես այդ արդար մարդու արիւնից քաւեալ եմ: Ժողովուրդն աղաղակեց. «դորա արիւնը մեր և մեր որդւոց վերայ թող լինի»: Այն ժամանակ Պիղատոս զեջաւ Հրէից պահանջման, և դատապարտելով Գրիստոսին, նոցա ձեռքը առաւ, որ խաչեն:

Հրէայք իւրեանց դատարանի վճռին համաձայն կարողացան Գրիստոսին դատապարտել: Ո՞վ իրաւունք ունէր նրան ՚ի մահ դատապարտելու: Հրէից ծերերը Պիղատոսի առաջ ի՞նչ էին զրպարտում Գրիստոսի վերայ: Պիղատոս հաւատանց թէ Գրիստոսը ժողովուրդին Հռովմայեցոց դէմ ապստամբեցնում է: Պիղատոսն ի՞նչ էր ուզում անել Գրիստոսին: Ծերերն ի՞նչ էին ասում: Պիղատոսը Գրիստոսին ազատելու համար ի՞նչ առաջարկեց ժողովուրդեան: Ձատկի տօնին ժողովուրդը որին կամեցաւ արձակել. իսկ Գրիստոսին ի՞նչ կամեցաւ անել: Պիղատոս համաձայնեցաւ Գրիստոսին խաչելու: Նոցա հետ ի՞նչպէս վարուեցաւ: Զինուորները ի՞նչպէս ծեծեցին Գրիստոսին: Պիղատոս Գրիստոսի ծեծուելուց յետոյ ի՞նչպէս վարուեցաւ հետը: Գրիստոսին ի՞նչու դուրս բերաւ ժողովուրդեան առաջ: Ժողովուրդը խղճաց նորա վերայ: Ժողովուրդն ի՞նչ պահանջեց Պիղատոսից: Ի՞նչ կերպով աշխատում էր ժողովուրդը, որ Պիղատոսը Գրիստոսին դատապարտէ: Պիղատոս այն

ժամանակ ի՞նչ ասաց: Ժողովուրդը ի՞նչ պատասխանեց:
Պիղատոս ի՞նչ արաւ Ժողովրդեան պահանջման համաձայն:

*** 68. Քրիստոսի խաչի վերայ չարչարուիլը
և մահը:**

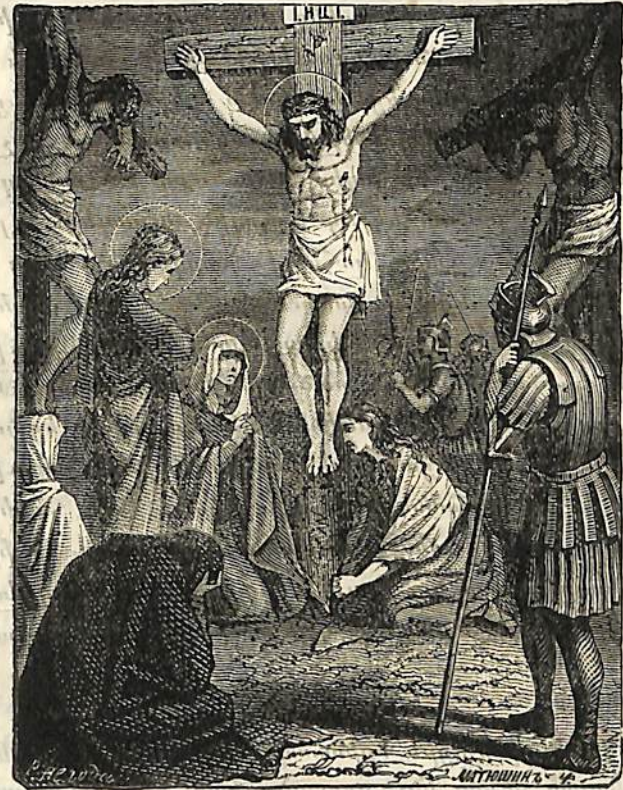
Մատ. ԻԵ. 31—54. Առկ. ԻԿ, 26—48. Յով. ԺԹ, 16—30.

Զինուորները Քրիստոսին կառափելու այսինքն՝ զըլ-
խատման տեղը տարան, որ Նրբրայեցերէն Գողգոթայ էր
ասուում. այնտեղ խաչեցին նրան և նորա աջակողմը և
ձախակողմը խաչեցին երկու աւազակներ: Գլխի վերևը
խաչի վերայ մի տախտակ դրին, որի վերայ գրուած էր.
Յիսուս Նազովրեցի Թագաւոր Հրէից: Նրբոր Քրիստոսին
խաչում էին, նա աղօթք էր անում իւր չարչարողների
համար, ասելով. «Հայր, ներիր սոցա, որովհետեւ չգիտեն
Թէ՛ ի՞նչ են անում»:

Քրիստոսի թշնամիները խաչի վերայ անգամ հանգիստ
չէին թողնում նրան. այլ ծաղրածութեամբ ասում էին.
«Եթէ Աստուծոյ Որդի ես դու, փրկիր քեզ և խաչեցող
իջիր, որ քեզ հաւատանք»: Զինուորներն ևս հետևում
էին նոցա: Մինչև անգամ խաչուած աւազակներից մէկն ևս
ծաղրելով ասաց Քրիստոսին. «Եթէ դու Քրիստոսն ես, քեզ
և մեզ ազատիր»: Բայց միւս աւազակը պատասխանեց
նրան. «Աստուծուց չեմ վախենում, չէ՞ որ դու ևս նոյն
պատժի մէջ ես: Մենք յիրաւի դատապարտուած ենք,
բայց Սա ո՞չինչ չարութիւն չէ արել: Այս ասելով, աղօթ-
քով դարձաւ դէպի Քրիստոս և ասաց. «Տէր, յիշիր ինձ,
երբոր դաս քո արքայութեամբը», — «Ճշմարիտն եմ ասում

քեզ, այսօր ինձ հետ պիտի լինիս դրախօտի մէջ» պա-
տասխանեց Քրիստոսը:

Յերեկուան վեցերորդ (մեր հաշուով երկուտասանե-
րորդ) ժամին երկրիս երեսը խաւար պատեց, այնպէս որ

ասողըր երևեցան: Ծաղրածութիւնները զտարեցան, և
չատերը վախենալով, խաչելութեան տեղեց հեռացան:
Քրիստոսի խաչի մօտ մնացին Տիրամայրը, Յովհաննէս ա-
ռաքեալը և քանի մի Գալիլացի կանայք:

Քրիստոս տեսաւ իւր մօրը և Յովհաննէսի վերայ
 ցոյց տալով ասաց. «ահա քո որդին»։ յետոյ նայեց իւր
 սիրելի աշակերտին և ասաց նրան. «ահա քո մայրը»։
 Ինն ժամի մօտ (մեր հաշուով երրորդ ժամին զկնի ճաշու)
 Քրիստոս աղաղակեց. «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէ՞ր
 թողեր զիս»։ Քանի մի ըուպէից յետոյ ասաց. «Ժարակի եմ»։
 Զինուորներէից մէկը սպունգը թաթախեց քացալի մէջ,
 եղեգի ծայրն անցկացրեց և Նորա բերանին մօտեցրեց։
 Քրիստոս քացալը ընդունելով ասաց. «ամենայն ինչ կա-
 տարեալ է. Հայր, իմ հոգիս Քո ձեռքդ եմ աւանդում»։
 Յետոյ գլուխը խոնարհեցրեց և հոգին աւանդեց։ Այսպէս
 ահա փրկիչը իւր անձը զոհելով մարդկանց մեղքի հա-
 մար, մեզ հաշտեցրեց Աստուծոյ հետ։ Այն ժամանակ
 արեգակը խաւարեցաւ, վարագոյրը, որով Սրբութիւն
 Սրբոցը բաժանուում էր տաճարի միւս մասնից, երկու-
 կոտր պատառուեցաւ, զետիւնը այնպէս շարժուեցաւ, որ
 քարերը պատառուեցան, և շատ մեռեալներ յարութիւն
 առան և զերեզմաններից զուրս եկան։ Այն հարիւրա-
 պետը, որ խաչի մօտ կանգնած էր, ասաց. «յիւրաւի
 այս մարդը Աստուծոյ Որդի և արդար էր»։ Ժողովուրդը
 զարհուրելով և կուրծքը բաղխելով խաչի մօտից հեռացաւ։

Որտեղ խաչեցին Քրիստոսին։ Միայն նա խաչուեցաւ։
 Խաչափայտի վերայ ինչ գրուածք կար։ Ի՞նչ էր ասում
 Քրիստոս երբ իրեն խաչում էին։ Քրիստոսի թշնամիքը
 հանգիստ թողի՞ն նրան խաչի վերայ։ Ի՞նչ ծաղրածու-
 թիւններ էին անում։ Նորա հետ խաչուող աւազակներն
 ի՞նչ էին ասում։ Երկուսն ևս ծիծաղում էին Քրիստոսի
 վերայ։ Քրիստոս ի՞նչ ասաց իրեն հաւատացող աւազակին։

Քրիստոսի չարչարանքի ժամանակ ի՞նչ նշաններ երևեցան։
 Ո՞վ կար Քրիստոսի մօտ։ Քրիստոս իւր մօր համար ի՞նչ
 ասաց։ Ո՞ւմ խնամքին յանձնեց նրան։ Ո՞րոնք էին Քրիս-
 տոսի վերջին խօսքերը։ Ո՞ր ժամին հոգին աւանդեց։
 Ի՞նչ նշաններ երևեցան Քրիստոսի մահուան ըուպէին։
 Հռովմայեցւոց պահապան զինուորներն ի՞նչ կարծիք ու-
 նեցան Քրիստոսի վերայ։ Խաչի մօտ կանգնող ժողովուր-
 դն ի՞նչ արաւ։

* 69. Թաղումն Քրիստոսի:

Յով. ԺԹ, 31—42. Մատ. ԻԷ, 57—61. Գով. ԻԳ, 50—56.

Որովհետև Զատիկի տօնի Նաւակատիքը Ուրբաթ օրն
 էր, այս պատճառով հրէից ծերերը չկամեցան խաչուած-
 ներին խաչի վերայ թողնել։ ուստի խնդրեցին Պիղատոսից,
 որ հրաման տայ՝ նոցա սրունքները կոտրուել, որ շուտով
 մեռնին։ Պիղատոսի հրամանով զինուորները Գողգոթայ
 եկան և կոտորեցին աւազակների սրունքները, բայց երբ
 եկան Քրիստոսի մօտ, տեսան, որ նա արդէն վախճան-
 ուած էր, այս պատճառով նորա սրունքները չկոտորեցին։
 Միայն նոցանից մինը տէգով նորա կողը վերաւորեց, և
 վէրքից արիւն և ջուր վազեց։ Նոյն զիշերը Պիղատոսի
 մօտ գնաց ծերակուտի անդամներից մէկը, Յովսէփ Արե-
 մաթացին, և խնդրեց, որ հրաման տայ իրեն՝ Քրիստոսի
 մարմինը խաչից իջնել և թաղել։ Պիղատոս կատարեց
 նորա խնդիրը։ Այն ժամանակ Յովսէփ թաղման պատառ-
 ուակալը բերաւ, և Քրիստոսի ծածուկ աշակերտ Նիկո-
 ղիմոսն ևս խուսկ և հալուէ բերաւ. Քրիստոսի մարմինը
 խաչից իջուցին, անուշահոտ իւղերով օծեցին, պատառա-
 կալով պատեցին և Գողգոթայի մօտ եղած Յովսէփի պար-

տեղի մէջ մի նոր փորուած այրի մէջ թաղեցին, որը Յովսէփ շինել էր իւր համար, իսկ այրի դուռը մի մեծ և ծանր քարով ծածկեցին: Այս բանս տեսան քանի մի Գալիլեացի կանայք, որոնք նկատելով թէ շտապելու պատճառով թաղման բոլոր ծէսերը չկատարուեցան, քաղաք գնացին, և անուշահոտ խոնկեր և իւղեր պատրաստեցին որ երթան Քրիստոսի մարմինն օծեն:

Մեր հասարակ առ այն, լէ Քրիստոս մեր Եղայ համար չարարութեամբ, խաչութեամբ և Լազարութեամբ, մենք յայտնում ենք այսպէս:

Չարչարեալ, խաչեալ, թաղեալ:

Խաչեալների մարմինները մինչև Շաբաթ օրը մնացին խաչերի վերայ: Այլ հրաման տուաւ նոցա մարմինները խաչեց իջնցնելու: Ի՞նչ կերպով ուզում էին նրանց շուտով մեռցնել: Քրիստոսի ծունկերն ևս կտրտեցին: Ի՞նչու համար չկտրտեցին: Զինուորները ի՞նչպէս հաւատացին թէ Քրիստոս արդէն մեռած է: Քրիստոսի մարմինը խաչեց ու իջնցրեց: Յովսէփ և Նիկողիմոս, որի հրամանով այս բանս արին: Քրիստոսի մարմինը ի՞նչ արին: Ա՛ր թաղեցին: Նոքա բոլոր թաղման կարգը կատարեցին, թէ ոչ: Այլքեր նշմարեցին, թէ բոլոր կարգերը լրիւ չկատարուեցան: Կանայք ի՞նչ մտածեցին, երբ այս բանս նկատեցին:

* 70. Քրիստոսի դժոխք իջնելը:

Մատ. ԻԵ, 62—66.

Շաբաթ առաւօտեան Քրիստոսի թշնամիները, այսինքն՝ քահանայապետները, Պիղատոսի մօտ գնացին և ա-

սացին թէ, այն մտորեցուցիչը ասում էր, թէ երեք օրեց յետոյ յարութիւն պիտի առնու, ուստի հրամայիր գերեզմանը պահպանել, որ աշակերտները չգողանան մարմինը և ժողովուրդեան չասեն թէ՛ նա յարութիւն առաւ:

Պիղատոսը հրաման տուաւ նոցա և նոքա գերեզմանի վերայ պահպաններ դրին, գերեզմանի կափարիչ մեծ քարն ևս կնքեցին:

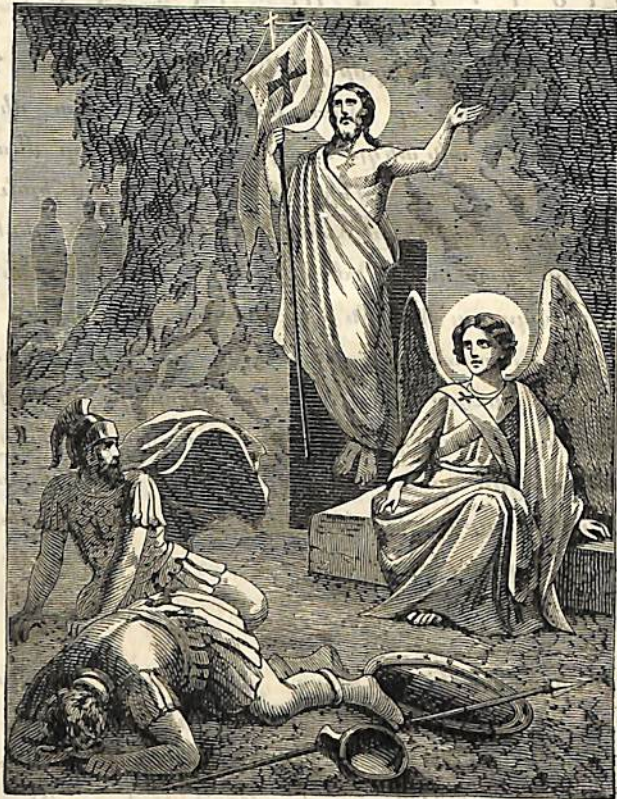
Երբ Քրիստոսի մարմինը գերեզմանի մէջ էր, նորա մարդկային հոգին, որ Աստուածութեան հետ միաւորուած էր միշտ, այն տեղը գնաց, ուր էին բոլոր մեռեալ մարդոց հոգիքը: Տեղը դժոխք է կոչում, որովհետև մեղաւոր մարդոց հոգիները Աստուծուց հեռացած լինելով այն տեղ էին գտնուում: Դժոխքի մէջ շատ հոգիներ ևս կային, որ ապագայ Փրկչին հաւատալով՝ անհամբեր սրբտով նորա գալստեանը սպասում էին, և փրկչի գալստեան յուսով մտիթարոււմ էին: Քրիստոս դժոխքը իջնելով, երբ քարոզեց իւր գալուստը, այն արդարների հոգիները խկոյն հաւատացին նրան: Դժոխքը քանդուեցաւ նոցա համար և նոքա արքայութիւն մտան: Հաւատացող աւագակի հոգին ևս արքայութիւն գնաց:

Քրիստոսի թաղուելուց յետոյ նորա թշնամիքը հանդիստ մնացին: Ի՞նչու համար անհանգիստ էին: Ի՞նչ արին որ Քրիստոսի մարմինը ոչ ոք չգողանայ: Երբոր Քրիստոսի մարմինը գերեզմանի մէջ էր, նորա հոգին ի՞նչ եղաւ: Դժոխքը ի՞նչ բան է: Դժոխքի մէջ ուլքեր կային: Այնտեղ ի՞նչպէս ընդունեցին Քրիստոսին: Քրիստոսի հաւատացող հոգիներն ի՞նչ եղան: Հաւատացեալ աւագակի հոգին ի՞նչ եղաւ:

* 71. Քրիստոսի յարութիւնը:

Մատ. ԻԲ, 1—15. Մարկ. ԺԶ, 1—8. Դուկ. ԻԳ, 1—8. Յով. Ե, 1—2.

Շաբաթ գիշերը գերեզմանի մօտ կարգուած պահապանները յանկարծ շարժ զգացին և սպիտակ ու փայլուն

հանդերձով մի հրեշտակ տեսան, որ եկաւ գերեզմանի քարը գլորեց և վերան նստաւ: Այս բանից զարհուրելով, դողալով, գնացին և պատմեցին քահանայապետներին այն

պատահմունքը: Քահանայապետները պահապաններին կաշառք տալով՝ խրատեցին նրանց, որ ասեն թէ՛ գիշերը մեր քնած ժամանակը Քրիստոսի աշակերտներն եկան և նորա մարմինը գողացան: Նոյն ժամանակ Քալիլեացի կանայք՝ Մարիամ Մագդաղենացի, Մարիամ Յակովբեան, Սաղովմէն և ուրիշ կանայք ՚ի միասին Քրիստոսի գերեզմանն էին գնում, որ նորա մարմինը իւղով օծեն: Նոքա տեղեակ չէին այն պատահած անցքին, և չգիտէին անգամ, թէ՛ գերեզմանի մօտ պահապաններ դրուած էին: Այգին մըտնելով, տեսան որ քարը գլորուած էր: Մարիամ Մագդաղենացին քաղաք վազեց և ասաց աշակերտներին. «Ժիրոջս հանել են գերեզմանից և չգիտեմ թէ ո՞ր են դրել նորան»:

Միւս Իւղաբեր կանայք այրին մօտեցան և հրեշտակներին տեսան, որոնք նոցա ասացին. «Նապովոնցին Յիսուս յարեաւ ՚ի մեռելոց»: Նոքա քաղաք դարձան աշակերտների մօտ և պատմեցին նոցա, ինչ որ տեսան, բայց աշակերտները նոցա չէին հաւատում:

Քրիստոսի յարութեան օրը մենք աւելի շքեղութեամբ ենք տօնում, քան թէ միւս օրերը, որովհետեւ Քրիստոս իւր յարութիւնով շատ պարզ ցոյց տուեց իւր Աստուածութիւնը և հաւաստի արեց մեզ, որ մենք ևս յարութիւն կառնունք: Այս տօնը մենք անուանում ենք Գլուխի Խմբայն Թմնից: Սա կոչուում է Զատիկ կամ Պասէք, որովհետեւ օրինակ է Հրէական Պասէքի: Բացի սորանից Քրիստոսի յարութեան յիշատակին մենք նուիրում ենք ամեն եօթնեկի առաջին օրը զկնի շաբաթու և ասում ենք — կիրոյն:

Քրիստոսի յարութեան վերայ ասէցած թէ հաւատար յայտար
նում էնչ այսպէս.

Յերրորդ աւուր յարուցեալ:

Իսկ թէ հաւատար թատալներն յարութեան ժամն, թէչ յայտար
նում էնչ այսպէս.

Հաւատամք 'ի յարութիւն մեռելոց:

Յարութեան ժամանակ.

Քրիստոս յարեալ 'ի մեռելոց, մահ-
ուամբ զմահ կոխեաց և յարութեամբ իւ-
րով մեզ զկեանս պարգևեաց, նմա փառք
յաւիտեանս ամէն

Շարժ գիշերը Քրիստոսի գերեզմանի պահապան
զինուորներն ի՞նչ տեսան: Նորա ի՞նչ արին, երբ հրեշտա-
կին տեսան: Այս անցքը նորա ո՞ւմ պատմեցին: Քահա-
նայապետներն ի՞նչ արին: Քրիստոսի հաւատացողներից
որն առաջ իմացաւ Քրիստոսի յարութիւնը: Կանայք
ի՞նչու գնում էին գէպի գերեզմանը: Նորա այդու մէջ
ի՞նչ տեսան: Մարիամ Մագդաղենացին ի՞նչ արաւ երբ
գլորած քորը տեսաւ, և ի՞նչպէս յայտնեց իւր կարծիքը:
Միւս իւզարեր կանայք ի՞նչ արին: Նորա այրի մէջ ո՞ւմ
տեսան: Հրեշտակները նոցա ի՞նչ ասացին: Իւզարեր կա-
նայք ո՞ւմ պատմեցին այն: Քրիստոսի աշակերտները նոցա
խօսքերին հաւատացին: Ինչպէս ենք պատուում Քրիստոսի

Յարութեան յիշատակը. ի՞նչպէս ենք անուանում այն
տօնը: Ի՞նչու ենք նորան Չատիկ կամ Պատէք ասում:
Ո՞ր օրն էնք նուիրում Քրիստոսի Յարութեան յիշատակին:

* 72. Երևումն Քրիստոսի:

Ղուկ. ԻԿ, 8—48. Յով. Ի, ԻԼ. Մատ. ԻԸ, 16—20.

Լոյս կիւրակէ Քրիստոսը Յովէփի պարտիզի մէջ
Մարիամ Մագդաղենացոյն երևեցաւ: Յետոյ իւր երկու

աշակերտներին ճանապարհորդակից եղաւ մինչև եմմաուս
գիւղը. իսկ երեկոյին Նրուսաղէմի մէջ երևեցաւ բոլոր ա-
շակերտներին Քովմասից զատ, որ այնտեղ չէր: Բայց մէկ
շաբաթ յետոյ, երբ Քովմաս ևս աշակերտների հետ էր,
զարձեալ երևեցաւ: Զատիկի տօնից յետոյ Քրիստոսի աշա-

կերտները Երուսաղէմից Քալիլեայ գնացին, և այնտեղ Քալիլեացոց ծովի եզերքի մօտ իւրեանց վարդապետին տեսան: Քալիլեայի լեռներից մէկի վերայ հինգ հարիւրից աւելի մարդկանց երևեցաւ: Բացի սորանից երևեցաւ նաև Աետրոսին և Յակովբոսին:

Այսպէս ահա քառասուն օրուայ մէջ աշակերտները քանի մի անգամ տեսան յարուցեալ Քրիստոսին: Այն ժամանակ Քրիստոս հաւատացրեց նոցա, թէ ինքն իսկապէս յարութիւն առաւ մեռելներից: ցոյց էր տալիս նոցա իւր վէրքերը և նոցա հետ կերակուր էր ուտում: Բայց աշակերտները նկատում էին, որ նորա մարմինը առաջուան նման չէր, որովհետև դռները փակ ժամանակ ևս երևում էր իրենց: Աշակերտները տարակուսած էին նորա չարչարանքի և մահուան վերայ: Այս պատճառով Քրիստոս իւր աշակերտներին երևում էր իւր յարութիւնից յետոյ, յիշեցնում էր նոցա, թէ այն մարգարէութիւնների համեմատ պիտի չարչարուէր նա և իւր փառքը պիտի մտնէր:

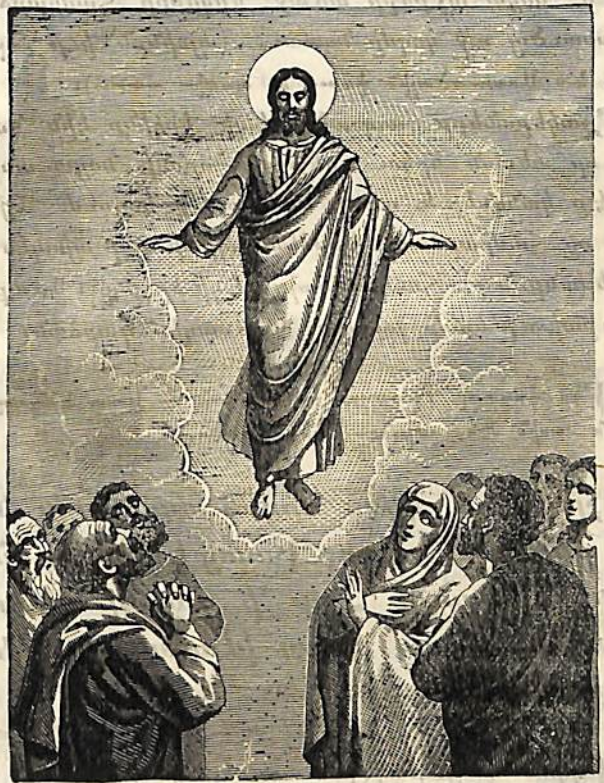
Ո՞վքեր տեսան յարուցեալ Քրիստոսին: Ո՞ւմ և որտեղ էր երևում նա: Քանի՞ օրուայ մէջ երևեցաւ: Աշակերտները Քրիստոսի յարութեանը հաւատացի՞ն: Քրիստոսի մարմինը նոյն էր, ինչ որ յարութիւնից առաջ: Այն ժամանակ ի՞նչ էր խօսում Քրիստոս իւր աշակերտների հետ:

* 73. Քրիստոսի համբարձումն:

Դուկ. Ին, 49—53. Գրծ. ա, 4—14.

Քրիստոսի յարութիւնից քառասուն օր յետոյ աշակերտները մի ասն մէջ հաւաքուեցան: Քրիստոս այն-

տեղ երևեցաւ նոցա և ասաց. «նա կուղարկեմ ձեզ իմ Հօրս խոստացած Սուրբ Հոգին. իսկ դուք Երուսաղէմի մէջ մնացէ՛ք, մինչև որ ՚ի վերուստ գօրութիւն առնուք: Յովհաննէսը ջրով էր մկրտում, իսկ քանի մի օրից յետոյ

Հոգով Սրբով պիտի մկրտուիք» Աշակերտներն ուրախացան և ասացին Քրիստոսին: «Տէր, նոյն ժամանակին պիտի նորոգեն Իսրայէլացոց թագաւորութիւնը: Քրիստոս պատասխանեց թէ. «Ձեզ հարկաւոր չէ գիտնալ այն ժամանակները, որ Հայր Աստուած սահմանել է: Բայց դուք

զօրութիւն կանուք, երբոր Հոգին Սուրբ ձեր վերայ կիջնէ, և բոլոր աշխարհիս երեսին դուք ինձ համար վկայ կլինիք: Եւ երբ Գրիստոս նոցա հետ Բեթանիա գիւղը գընաց և Զիթենեաց լեւան վերայ կանգնելով, օրհնեց նրանց, և նոցա աչքերի առաջ երկինքը համբարձաւ և Հօր Աստուծոյ աջ կողմը նստաւ. (այսինքն՝ իւր Եպրդիւնը ևս Աստուծոյն դուռն և պարտաւորութիւնն):

Աշակերտները ապշած դէպի երկինք էին նայում, մինչև որ տեսան երկու հրեշտակ, որոնք նոցա ասացին. «Ի՞նչ էք կանգնել և դէպի երկինք էք նայում: Այս Յիսուսը, որ համբարձաւ, դարձեալ պիտի գայ այնպէս, ինչպէս տեսանք նորա համբառնալը դէպի երկինք»: Առաքեալք մեծ ուրախութեամբ լլուած, Երուսաղէմ դարձան:

Մէր հասարակ Քրիստոսի Համբարձման և Նորա երկրորդ գալուստեան մասին մենք յայտնում ենք այսպէս.

Այնպէս յերկինս նովին մարմնովս՝ նրստաւ ընդ աջմէ Հօր: Գալոց է նովին մարմնովն և փառօք Հօր՝ ի դատել զկենդանիս և զմեռեալս, որոյ թաղաւորութեանն ոչ գոյ վախճան:

Քրիստոս յարութիւն առնելուց քանի՞ օր յետոյ վերջին անգամ երևեցաւ իւր աշակերտներին: Ի՞նչ ասաց աշակերտներին այն երևման ժամանակ: Նոցա հետ Երուսաղէմից ուր գնաց: Զիթենեաց լեւան վերայ ի՞նչ պատահեցաւ: Երբ Քրիստոս երկինք համբարձաւ աշակերտներն ի՞նչ արին: Ա՛ւր տեսան նոքա այն ժամանակ: Հրեշտակները նոցա ի՞նչ ասացին:

74. Առաքեալների վերայ:

Մատ. Ժ, 1—8. ԻԷ, 18—20. Մրկ. Զ, 12—13. Դուկ. Ե, 13—16. Յով. Ի. 21—23.

Քրիստոս համբառնալուց յետոյ աշխարհիս մէջ թողեց իւր աշակերտներին, որոց անուանեց աստուծոյ, որ կնշանակէ ուղարկուած. Նոքա տասներկու հոգի ընտրուած էին, բայց մինը, Յուդա Իսկարիօթացին, Քրիստոսի մատնիչն եղաւ Միւս առաքեալների անունները սոքա են. Սիմօն, որին Քրիստոս Պետրոս անուանեց, նորա եղբայր Անդրեասը, Յակովբոս և Յովնանէն Զերեղեայի օրդիքը, Փիլիպպոսը, Նաւանայէլը որ Բարթոլոմէոս ևս կոչուեցաւ. Թովմասը, Մաթթէոս մաքսաւորը, Յակովբոս Ալփիայի օրդին, Տեառնեղբայրն Յուդա և Եմասոն, որ նախանձայոց էր կոչուում: Սոքա ամէնքը հասարակ ժողովրդեան դասից էին և մեծ մասը Գալիլեացի ձկնորսներ:

Քրիստոս դեռ աշխարհիս վերայ եղած ժամանակ քարոզելու ուղարկեց նրանց, և իշխանութիւն տուաւ նոցա, որ իւր անունով բժշկութիւններ անեն: Այն ժամանակ շատ տկարներին իւղով էին օծում և նոքա բժշկուում էին: Քրիստոս իւր համբառնալուց առաջ նոցա երևելով, ասաց. «Ինչպէք բոլոր աշխարհ, քարոզեցէք աւետարանը ամենայն արարածոց, մկրտեցէք նրանց յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ. ուսուցէք նոցա՝ պահել այն ամէն բաները, ինչ որ ես ձեզ պատուիրեցի: Ո՛վ որ կ'հաւատայ և կ'մկրտուի, փրկութեան կ'հասնի. իսկ ո՞վ որ չէ հաւատալ, կ'զատապարտուի: Եւ ահա ես ձեզ հետ եմ մինչև աշխարհիս վերջը: Առէք Հոգին Սուրբը, որոնց մեղքերը որ ներէք, ներուած լինի նոցա, և որոնց որ

չներէք՝ նոքա իւրեանց մեղքի մէջ մնան: Այսպէս ահա Քրիստոս իրաւունք տուաւ առաքեալներին, որ քարոզեն, մկրտեն, մեղքերի թողութիւն տան, և հիւանդներ բժրշկեն, նոյնպէս հրամայեց նոցա որ արթուն կենան, որ իրեն հաւատացողները ճշդիւ կատարեն իւր պատուիրանները:

Քրիստոս իրանից յետոյ ունի թողեց աշխարհիս մէջ: Ի՞նչ անուանեց իւր աշակերտներին: Առաքեալների անուններն ի՞նչ էին: Առաքեալները ի՞նչպիսի մարդիկ էին: Քրիստոս նրանց քարոզելու ուղարկեց իւր աշխարհիս վերայ եղած ժամանակ: Ի՞նչ իրաւունքներ տուաւ նոցա:

* 75. Գալուստ Հոգւոյն Արքայ առաքեալների վերայ:

Գրծ. Բ, 1—41.

Քրիստոսի համբառնալուց յետոյ աշակերտները նորուսաղէմում մնացին, ուր վերնատան մէջ հաւաքուեցան և ժամանակը անց էին կացնում աղօթքով, Սուրբ Հոգութեան խորհուրդը կատարելով և անդադար մխիթարիչ Սուրբ Հոգոյն սպասելով: Պէտէկոստէի օրը հասաւ, բոլոր հաւատացեալները մի տան մէջ հաւաքուեցան: Յերեկուան երրորդ ժամին (ըստ մեր հաշւոյն առաւօտեան ինն ժամին) յանկարծ մի մեծ շարժում եղաւ, որ սաստիկ հողմոյ յուզման էր նմանում: Հաւատացեալների սիրտը դերբնական ուրախութեամբ լցուեցաւ: Իւրաքանչիւրի գլխի վերայ հրեղէն լեզուներ երևեցան, այն Հոգին Սուրբն էր,

որ իջաւ նոցա վերայ, և Աստուծային զօրութեամբ հաստատեց նրանց:

Ժողովուրդը այն աղմուկը լսելով, խուռն բազմութեամբ հաւաքուեցան վերնատան մօտ: Հաւատացեալները սկսան խօսել զանազան լեզուներով, որի վերայ ամէնքը զարմանում էին: Այն ժամանակ Պետրոս ասաց ժողովուր-

դեան. Քրիստոս, որին Հրէայք խաչեցին՝ յարութիւն առաւ մեռեալներից, և իւր Սուրբ Հոգին մեր վերայ ուղարկեց: Պետրոսի քարոզութիւնից յետոյ երեք հազար մարդ հաւատացին Քրիստոսին և մկրտուեցան: Այսպէս ահա հաստատուեցաւ երկրիս վերայ Աստուծոյ արքայութիւնը, այսինքն՝ Քրիստոսի Սուրբ Եկեղեցին:

Մեր հաւորը դեպի ամենասուրբ երրորդութեան երրորդ անջը, այն է դեպի Սուրբ Հոգին, Քնչ յայտնում էնչ այսպէս.

Հաւատամք և 'ի Սուրբ Հոգին՝ յանեղն և 'ի կատարեալն, որ խօսեցաւ յօրէնս և 'ի մարգարէս և յաւետարանս: Որ էջն 'ի Յորդանան, քարոզեաց զառաքեալն և բնակեցաւ 'ի սուրբսն:

Քրիստոսի աշակերանները նորա համբառնալուց յետոյ ուր բնակուեցան: Ի՞նչ էին անում նոքա այն ժամանակ և ո՞ւմ էին սպասում: Սուրբ Հոգին երբ իջաւ նոցա վերայ: Ո՞ր ժամին իջաւ: Ի՞նչ էր տեսնում Հաւատացեալների զլինների վերայ: Հոգւոյն Սրբոյ իջնելուն պէս ի՞նչ արին հաւատացեալները: Առաջ ո՞վ սկսաւ Քրիստոսի վերայ քարոզել: Ժողովուրդը ի՞նչպէս ընդունեց Պետրոս առաքեալի քարոզութիւնը:

* 76. Աստուածամօր վերափոխումն

Քրիստոսի երկինք համբառնալուց յետոյ, Աստուածամօր կեանքը երկար չուեց: Գարրիէլ հրեշտակապետը յայտնեց, թէ մօտեցել է նորա մահուան ժամանակը և նա մեծ ուրախութեամբ պատրաստուում էր դէպի մահը:—Մեռնելուց առաջ նա կամեցաւ տեսնել առաքեալներին, որոնք ցրուած էին զանազան երկիրներում—

Քրիստոսի խօսքը քարոզելու: Տէր Աստուած կարգադրեց այնպէս, ինչպէս նորա կամքն էր՝ նորա մահուան օրը զանազան երկիրներից հաւաքուեցան բոլոր առաքեալները, բացի Բարթոլղիմէոսից, նոքա տեսան նորա երանական վախճանը. տեսան, թէ ինչպէս երևեցաւ Քրիստոս, հրեշտակներով շրջապատուած, վեր առաւ նորա ամենամաքուր Հոգին և երկինք վերացրեց նորան: Վառուած լապտերներով և սաղմոսերգութեամբ առաքեալները Աստուածամօր մարմինը տարան Գեթսեմանիայ և այնտեղ մէկ այրի մէջ ամփոփեցին: Նորա թաղման երրորդ օրը նրուսաղէմ եկաւ Բարթոլղիմէոս առաքեալը: Սորա խնդրանքով առաքեալները բաց արին այրը, որում ամփոփած էր Աստուածամայրը և ոչինչ չգտան այնտեղ, բաց 'ի նորա զգեստից: Առաքեալները մնացին տարակուսած: Այն ժամանակ երկնային լուսով երևեցաւ նոցա ամենասուրբ Կոյսը և յայտնեց, թէ Աստուած յարութիւն տուեց նորան մեռածներից:

Սուրբ Աստուածածնի վերափոխման յիշատակը միշտ տօնում ենք Օգոստոս ամսի 15-ին մօտ հանդիպած կիրակի օրը. և այս տօնախմբութիւնը մեր եկեղեցին կատարում է ինն օր:

Քրիստոսի համբառնալուց յետոյ երկար ապրեց Աստուածամայրը: Առաջուց գիտէր նա իւր մահուան մօտենալը: Ինչպէս էր պատրաստուում դէպի այն: Ի՞նչ ցանկութիւն յայտնեց նա իւր մահուանից առաջ: Կատարուեց արդեօք նորա ցանկութիւնը: Ամեն առաքեալներն էլ ներկայ էին նորա մահուանը: Նորանից յետոյ շուտ եկաւ Բարթոլղիմէոսը: Ի՞նչ խնդրեց նա առաքեալներից: Առաքեալներն ի՞նչ գտան այրի մէջ: Ո՞վ յայտնեց նոցա,

Թե՛ կենցաղային մասով շինեցած այնպէս որ Աստուածամեծը մարմնը: Եւր կնք կատարուի Աստուածամեծը մի րափտու ման շինատակը:

77. Ծանօթութիւն Բրիտանեական և կեղեցայ և նորա խորհրդները վերայ:

Սուրբ Հոգու խնայելու ցոյցները որոնք հոգու ներքին կայն սկսեցին աւետարանի քարոզութիւնը և շնորհը ընդունեցին նորան: Բրիտանի հաստատեցաներից կազմուեցան մի ժողով (Հոսպիտալութիւն), որի մէջ մամլենքը ամբողջ էին մէկ կէտէ և միակերպ հասարակ էին: Եւ յայ ժողովը ասորով էր Քրիստոնէական սուրբը կեղեցի, զի նորան պատկանող մարդիկ Բրիտանեայքն Բրիտանի եկեղեցին մէկ: որովհետեւ ունի մի սրբութիւն Բրիտանեայքում հաւատարմ մի սրեկնք և թողորք բրիտանեաները, խորհուրդները միջնորդութեամբ, ստանում են Սուրբ Հոգու շնորհքը: Սա հանգամ չէ բաժանում բրիտանեաներին: Մեղեալ արդարները, ինչեանց Աստուածուն ազատակամ լինում է նրանք երկրիս վերայ անորոյ մարմնիկներին: և զորք վեա աղօթք են մատուցանում մեռած մարդկանց համար: Եկեղեցին սուրբ է, որովհետեւ բրիտանեաները մաքրուած են Քրիստոսի արիւնով, և խորհուրդները միջնորդութեամբ Սուրբ Հոգու շնորհքով սրբազորւում են: Բնականաբար է, որովհետեւ հետեւ նորան պատկանում են բոլոր հաւատացեալները, ուր և լինին նորա: Աստուածուն է, որովհետեւ նա պահանջում է առաքեալներից աւանդուած ուսումը և կատարելում է առաքեալներից հաստատուած հովիներով:

Խորհուրդ անում են այնպիսի սրբաբար գործողութիւններ

Թիւներ, որոնցով հաւատացեալներին գաղանի, անտանելի կերպով մատակարարում է Հոգու Սրբոյ շնորհքը: Այս իսկ շնորհքն է այն Աստուածային զօրութիւնը, որը միաւորում է բրիտանեաներին ի մի ժողով և սրբազորւում է նրանց: Հայաստանայց ուղղափառ եկեղեցին առաքեալներից հեռեալ խորհուրդներն ընդունեց: Սկզբաւորութիւն, Քրտն, Ապաշխարութիւն, Հաղորդութիւն, Ամուսնութիւն, Կարգ քահանայութեան և Ծմումն հիւանդայ: Սկիսութեամբ ընդունում է հաւատացեալը Հոգու Սրբոյ շնորհքը, ստանալով նոր կեանք: Դրովնով ընդունում է շնորհք — նոր, բրիտանեական կեանքի մէջ հաստատ մնալու համար: Ապաշխարութեամբ ստանում է շնորհք, որով թողութիւն է արւում նորա մեղքերին: Հաղորդութեամբ բրիտանեայն գաղանի կերպով միանում է Բրիտանի հետ: Ամուսնութեամբ օրհնում է այր և կնոջ միաւորութիւնը: Ծեւնարութեամբ արւում է շնորհք Սրբոյ շնորհքը, որով ընտրեալ սրբազորւած ելով, մատուած է եկեղեցուն ծառայելու: Հիւանդների օժմամբ արւում է շնորհք, որով մարդ արողջութիւն է գտնում ծանր հիւանդութիւնից: և յօժ մտնալ (մտնա սլա) լրծուած և սպորդ դարձնել իր յոյժնու մարտապիտակով: Գրգրել շնորհքն է, որ ունեն զեղեցիկ և բեռն քրտնութեան շնորհքն է զոր լինու, այսպէս են այստեւ:

Հաւատամք ի մի միայն ընդհանրական և առաքեալական սուրբ եկեղեցի, ի մի մկրտութիւն. յապաշխարութիւն, ի քառութիւն և ի թողութիւն մեղաց:

Ի զորք իտայնս մի հասարակ մարդ լրծուելով

Մրդինաւոր եղաւ առաքեալների քարոզութիւնը: Ի՞նչ է կոչոււմ Քրիստոսի հաւատացեալների ժողովը: Ո՞ր պիտի յատկութիւններ ունի Քրիստոսի եկեղեցին: Ինչո՞ւ համար եկեղեցին ասուում է Տր: Քրիստոնէի մահը ոչնչացնում է արդեօք կենդանի մնացած մարդկանց հետ միութիւնը (կապը): Ի՞նչու եկեղեցին կոչոււմ է Սուրբ, Ընդհանրական, Առաքելական:

Ի՞նչ է խորհուրդը: Ո՞րպիտի խորհուրդներ է ընդունում Հայաստանեայց ուղղափառ եկեղեցին: Այդ խորհուրդներից իւրաքանչիւրովը որպիսի շնորհաբաշխ զօրութիւն է հաղորդուում մարդկանց: Ի՞նչպի եկեղեցին ունեցած հաւատը ի՞նչպէս ենք յայտնում:

78. Մկրտութիւն:

Մկրտութեան խորհրդով ընդունում է մարդ Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքը, որով վերածնում է, այսինքն ստանում է նոր կեանք: Այս խորհուրդը կատարւում է մկրտուողին երեք անգամ ջրի մէջ ընկղմելով, որի հետ արտասանւում են այս խօսքերը: «Մկրտուում է ծառայն Աստուծոյ (այս անուն) յանուն Հօր և Որդւոյ և Հօգւոյս Սրբոյ: Մկրտուողն աւազան մտնելով մեղաւոր, դուրս է գալի այնտեղից, Հոգւոյն Սրբոյ շնորհիւ, արդարացած, իբրև մարդ Աստուծոյ:

Մկրտութիւն ընդունող մարդուց պահանջուում է, որ նա հրաժարուի իւր առաջուայ վատաբարոյ կենցաղափարութիւնից, սատանայից և ամեն չարութիւններից, յայտնէ իւր փախաղը Քրիստոսի հետ միաւորուելու և դաւանէ դէպի Քրիստոս ունեցած հաւատը: Մկրտութիւնից յետոյ Նորան հազցնում են սպիտակ շորը, ՚ի

նշան նորա մաքրութեան: Մկրտութեան խորհուրդը անկրկնելի է:

Մկրտուածին նոր կեանքի մեջ դաստիարակելու համար տրւում է կնքահայրը, որը ընդունելով նորան աւազանից, նորա երաշխաւորն է դառնում: Երեխայի մկրտութեան ժամանակ կնքահայրը նորա տեղ յայտնում է սատանայից հրաժարուիլը և հաւատոյ դաւանութիւնը: Նա պիտի հոգայ, որ երեխայն դաստիարակուի քրիստոնէական հաւատի մէջ:

Սուրբ Հոգու որ շնորհն է հաղորդուում մկրտութեան խորհրդի մէջ: Ի՞նչպէս է կատարւում այդ խորհուրդը: Ո՞ր խօսքերի հետ հաղորդուում է Սուրբ Հոգու շնորհքը:

Ի՞նչ է պահանջուում մկրտութիւնը ընդունողից: Ի՞նչ նշանակութիւն ունի սպիտակ շորը: Աւին է յանձնւում նոր մկրտեալը: Ինչ նշանակութիւն ունի կնքահայրը:

79. Դրոշմ:

Դրոշմի խորհրդով նոր մկրտուածը ընդունում է Սուրբ Հոգու շնորհքը, որով հաստատուում է քրիստոնէական կեանքի մէջ: Դրոշմը կատարւում է խեղճ մկրտութիւնից յետոյ: Քահանայն սուրբ մեռնող օծում է մկրտուեալի՝ ձակատը, աչքերը, հոտոտելիքը, բերանը, ականջները, ձեռքերը և ոտները, արտասանելով այս խօսքերը: «ԿՆԻՔ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ:» Մարմնի գանազան անդամները օծւում են ՚ի նշան նորա, որ Հոգին Սուրբ սրբազործում է և զօրացնում մարդու ամեն զգալարանքները և գործերը:

մա Մեռանէ իւր հարցանք զանոնսն անուշահոտ ծաւ
 զկենցիկս և խոտերից, որոնց մէջ զլիակոր մասը կապ
 մուս է ձիթիմուս իւրը և անբիւ բարասանը, և օրհնուում է
 Սուրբ Էջմիածնում մեծ հանդիսով շամենայն Հայոց զե
 հափառ կաթողիկոսից, և խնամեցից տարածուում է Լաւ
 յաստանեայց շամենայն եկեղեցիներն մէջ: Կամակաւ մամեկ
 ամ : զգնից յունասար լուսաւ ձ զլիակորսն զբխանաւ
 աշխոյսից յայնպիսիսար զայնպիսիս զո յարո՞ յայնս

Սուրբ Հոգու որ շնորհքն է հաղորդուում զբոլոր
 խորհրդով: Երբ է կատարուում Որ խօսքերը արտասանելիս
 հաղորդուում է Սուրբ Հոգու շնորհքը: Խնչ նշանակու
 թիւն ունի նարմիս անդամներն օծուում: Խնչ է մեռանը
 և ի՞նչն է իրաւունք նորան օրհնելու: Ի՞նչն է զայն յարգողս
 յցգծողս արո՞ զիւր ի նորարդուում ամ յիցցուս զմ
 յարմարաց զմ յիցուս յարմարաց ի նորարդուում ի նոր
 ձմալ ի մեռան յարմարաց ի նորարդուում ի նորարդուում
 յիցուս յարմարաց ի նորարդուում ի նորարդուում ի նորարդուում

80. Լպաշխարութիւն:

Լպաշխարութեան խորհրդով քրիստոնէայն ստա
 նում է Սուրբ Հոգու շնորհքը, որով սրբուում է նա
 մկրտութիւնից յետոյ գործած մեղքերից:

Լպաշխարութեան մատուցելց պահանջուում է մեղ
 քերի զղջումն և վարքը ուղիղու գիտաւորութիւն: Որպէս
 զե քրիստոնէայք միշտ ունեւան իւրեանց մէջ զղջման
 զղացմունքը արծարծելու: Եկեղեցին նշանակուում է ապաշ
 խարութիւն այսինքն պահք, սղօթք և առանձնութիւն: Իսկ
 վարքը ուղիղու գիտաւորութիւնը աւելի հաստատ պահ
 ճելու համար ապաշխարողին սահմանուում է ապաշխա
 րանքը, որի կատարումն պիտի յիշեցնէ նորան իւր մի
 սուսը դէպ ի շարք և օգնէ նորանից հեռանալու: Բրիս
 տոնէայն իւր զղջումը յայտնում է քահանայի առաջ, որ

գրանցուում է նորա հոգեւոր հայր յիթիկոս նորան հոգեւե
 րանաւորս իւր ձի: Ից զղջման սցախոսարարաց յայտնութիւնը
 կեռու ի նորարդուումն օրհնել: Ըստասարաս քմի՞ Նարմա
 : ասմուսարմա - նար

Հոգուին սրբոյ որ շնորհքն է հաղորդուում ապաշ
 խարութեան խորհրդով: Խնչ է պահանջուում ապաշխա
 րողց: Խնչպէս պէտք է պատրաստուի դէպի զղջումն
 Խնչ է ապաշխարանքը: Բրիստոնէայն ում առաջն է յար
 նում իւր զղջումը: Խնչ յարարելութիւն անի ապաշ
 խարող քահանայի հետ, որի ստաջ զղջում է նա իւր
 մեղքերը: Խնչ է կոչուում զղջման այդպիսի արտայայ
 տութիւնը:

81. Լաղորդութիւն:

Լաղորդութեան խորհրդով մէջ մարմնանէայն հացի
 պէտքով մաշակուում է քրիստոնէայն մարմինը և զիստ օտե
 սակով ընդունում է սնորան օրհնելը, որով և կողմանուում է
 քրիստոնէայն հետ: Ի՞նչ յարար ի նորարդուում յիցուս զմ

Պաշտօնը, որով կատարուում է Լաղորդութեան խոր
 հոգեւոր կոչում է պատարագ, որ ատել է զոհ կամ նուէր: Նա
 կատարուում է սովորաբար ճաշու ժամին, այսինքն կէս օրից
 առաջ, շատ անգամ առաւօտեան ժամից յետոյ, և երկու
 ճրագալուցի օրերում երեկոցեան ժամից յետոյ: Ի՞նչպս ձ

Պատարագ մատուցանելիս քրիստոնէայք յիշում են
 իւրեանց Փրկչի ծնունդը, քարոզութիւնները, շարպարանքը,
 մահը, յարութիւնը և համբարձումն: Որոնք արժանի են
 Բրիստոնէայն հետ միաւորուելու, հաղորդուում են իսկ ան
 պատրաստները սուրբ սեղանի փշրանքն (մասը, նշխարք) են

ճաշակում։ — Իւրաքանչիւր քրիստոնէայ, եկեղեցու կանոնների համեմատ, պարտաւոր է հաղորդուել տարին հինգ անգամ՝ հինգ տաղաւարաց օրերում, կամ զոնէ մէկ անգամ — անպատճառ։

Հոգւոյն սրբոյ որ շնորհքն է տրոււմ Հաղորդութեան խորհրդով։ Ինչու մն է կայանում այդ խորհուրդը։ Ի՞նչ է կոչուում պաշտօնը, որով կատարում է դա։ Ի՞նչ է յիշուում պատարագի ժամանակ։ Պատարագին ներկայ եղողներից ամէնքն էլ հաղորդուում են։ Ի՞նչ է տրուում նոցա, որոնք անպատրաստ են։ Քանի՞ անգամ պէտք է հաղորդուի։

82. Ամուսնութիւն։

Ամուսնութիւնը

Ամուսնութեան խորհրդով Քրիստոսի եկեղեցին օրհնում է ամուսնական միաւորութիւնը և խնդրում է Աստուծուց այր և կնոջ համար այնպիսի կատարելալ սիրոյ շնորհք, որով միաւորուած է Քրիստոս իւր եկեղեցու հետ։ Այսպիսի շնորհքը խնդրում է վաւակ ծնանելու և նրանց քրիստոնէական կերպով մեծացնելու համար։

Ամուսնութեան խորհուրդը նոքա միայն կարող են ընդունել, որոնք սորա համար սահմանեալ տարիքն ունին, կայ ամուսնացողների մէջ փոխադարձ համաձայնութիւն և պսակի դեմ սահմանուած արգելքներ չունին։

Սուրբ Հոգու որ շնորհքն է խնդրուում ամուսնութեան խորհրդի մէջ։ Ինչու է խնդրուում այր և կնոջ համար այդպիսի շնորհք։ Ա՞յլ կարող է մտնել ամուսնութեան մէջ։

83. Կարգ կամ Չեռնադրութիւն։

Կարգի խորհրդով ձեռնադրուողն տրուում է շնորհք և իշխանութիւն՝ ժողովուրդը հովուելու և եկեղեցու սուրբ խորհուրդները կատարելու։

Կարգը եօթն բաժանումն ունի՝ առաջին երեքը մեծ, այսինքն քահանայութիւնը, սարկաւազութիւնը և կիսասարկաւազութիւնը յատկապէս Կարգ են կոչուում։ Իսկ վերջին չորսը փոքր, այսինքն Չահրնկալութիւն, երգմանցուցչութիւն, ընթերցողութիւն և դռնպանութիւն, յատկապէս աստիճանք են կոչուում։ Եպիսկոպոսութիւնը նոր կարգ չէ, այլ գերագոյն իշխանութիւն է՝ աստիճանները և միւս կարգերը տալու։

Հոգւոյն սրբոյ որ շնորհքն է հաղորդուում Կարգի խորհրդի մէջ։ Կարգը քանի՞ բաժանմունք ունի։ Որո՞նք են առաջին երեքը և միւս չորսը և ի՞նչպէս են նոքա յատկապէս կոչուում։ Եպիսկոպոսութիւնը կարգ է։

84. Օծումն հիւանդաց։

Հիւանդաց օծման խորհրդով տրուում է Հոգւոյն սրբոյ շնորհքը, որով հիւանդը ընդունում է Աստուծուց մարմնի առողջութիւն և ներելի մեղքերի թողութիւն։

Այս խորհուրդը կատարում է քահանայն այնպէս՝ որ ձեռք դնելով և իւրով օծելով, աղօթք է անում հիւանդի վերայ։ Եւ Յակոբոս առաքելալից կանոնադրուած է աղօթքը և օծումը միանգամայն կատարելը բայց որովհետեւ

խորհրդի գլխաւոր մասն այն աղօթքն է, որ գիշերածամ
 ենք անուանում, այս պատճառով Հայաստանեայց ուղղա-
 փառ եկեղեցին սովորութիւն է արել՝ առանց օծման կա-
 տարել այս խորհուրդը: Երբ որ անհոգի մեք լինենք, մեզ
 խորհուրդը մեզ չհարկաւորուի, քանզի մեզ չի հարկաւորուի
 խորհուրդը մեզ չի հարկաւորուի: Երբ որ անհոգի մեք լինենք, մեզ
 խորհուրդը մեզ չի հարկաւորուի, քանզի մեզ չի հարկաւորուի:

Յմն Սուրբ Հոգւոսոր շնորհքն է որովում հիւանդների
 օծման խորհուրդը: Այն է կատարում այս խորհուրդը քե
 րն ինչպէս: Հայաստանեայց եկեղեցին ի՞նչ սովորութիւն է
 արել այս խորհուրդը կատարելու համար:

85. Քրիստոնէական հաւատի տարածումը:

Սկզբում քրիստոնէութիւնը շատ թշնամիների հանդիպեցաւ: Ամեն տեղ քրիստոնէաներին հալածում էին արգելում էին բանտերի մէջ, տանջում էին և սպանում: Քրիստոնէական հաւատի համար առաջին նահատակ եղաւ Ստեփանոս նախաարկաւորը — նրան բարկածեցին Բոլոր առաքելները, իրացի սուրբ Յովհաննէսից, կառուրեցան մարտիրոսական մահուամբ: Սուրբն Պետրոս և Անդրէաս խաչուեցան, իսկ Սուրբն Պողոս զլստուեցաւ: Սորա երկուսն էլ, այսինքն Պետրոս և Պողոս առաքելները Հռովմայէն նահատակուեցան մի օրու այ մէջ, ինչպէս ասում է անհոգութիւնը: Քարէն և Բարթոլոմէոս նահատակուեցան Հայաստանի մէջ, Հայոց Սանսարով թագաւորի իշխանութեան ժամանակ: Իսկ քրիստոսի վարդապետութիւնը, Հայկեալի բոլոր հալածանքներին, ապա ինչ և աւելի տարածւում էր երկրիս վերայ: Այս քաջած տառապանքներից Քրիստոնէութեան քարոզիչները ամենին շուքահատուեցան և ուրբան աւելի շարժարում էին, այնքան ցոլիկ

ուրախանում էին, հաստատ համոզուած լինելով, որ կարգաւ տանջանքից յետոյ սպանուած ենցաւ արքայութեան պապը Երկնային թագաւորութեան մէջ: Հարած լինելով միտտեղից, մտքալք լինելով, էին միւս անտեղերը ցարձր փոքանում էին իրանց հետեւողներին: Եւ զգարաց լսմանը առ զյարգով ընտանայս մարտիրոսացաւ իսկ մեզ բնակս Եւ զգով բնակոյն լսմով յարմարով իոյնոյնեց Եւ ըստասան Քրիստոսի թշնամիք ինչպէս էին վարում քրիստոնէաների հիտ: Այլ եղաւ առաջին նահատակ: Արքայի մահուամբ կատարեցան առաքելները: Այլ ազատ մնաց մարտիրոսական մահից: Այլ տեղ նահատակուեցան Պետրոս, Պողոս, Թադէոս և Բարթոլոմէոս առաքելները: Հալածանքը կարողացաւ յուսահատուցել քրիստոնէաներին: Ի՞նչն էր նոցա քաջակրօն ընդհատուած ցրման զատ յետոյ զո յարգամամ միջոց Եւ զգարով իյսպի:

86. Քրիստոնէութեան սկզբնաւորութիւնը

Սկզբնաւորութեան սկզբնաւորութիւնը: Հայաստանում: Մինչդեռ քրիստոնէութեան տարածումը երկրամասնաւորութեամբ, հիւանդութեան համոզուեցաւ: Արքայ Հայոց թագաւորը Քրիստոսի քարոզութեանների և հրահարութեանների միջիջարտեան լուրը աննկող և ինքը վարկուած լինելով՝ անբռնելի հիւանդութեամբ (տորտութեամբ), դեմապաներու զարկից Յիսուսի մօտ նամակով և կնիքից որ դայ եղել սիս քաղաքը, բռնի նորան հիւանդութիւնից և այնտեղ խողարական կեանք վարել, հետո թշնամիներից: Յիսուս հրամայեց թովմայ առաքելային՝ զրել ճոռմակի պատան լսանք որի մէջ խոստացաւ իւր համբարմանից ցետոյ իւր աշակ լաներից մէկին ուղարկել որպէս զի բռնի թա

գաւորին հիւանդութիւնից և միանգամայն մխիթարէ նորան երկնաւոր մխիթարութեամբ:

Արդարև Քրիստոսի համբառնալուց յետոյ, Քաղէսոս, որ նորա եօթանասուն աշակերտներից մէկն էր, մտաւ Նդեսիայ քաղաքը և իւր առաքելական քարոզութիւնը սկսեց նոյն իսկ թագաւորական պալատից: Արգարը հաւատաց և բժշկուելով հիւանդութիւնից մկրտեց ինքը և իւր գերդաստանը և նոցա հետ միասին Նդեսիայի բնակիչները:—Շուտով փակեցցան կոտորունները և նոցա տեղ փայլեց Քրիստոսի Սուրբ Քաղէսոսը հիմնելով եկեղեցիք, ձեռնադրելով իւր տեղ Աղբէ եպիսկոպոսին և կարգելով քահանաներ, ինքը գնաց Հայաստանի միւս աշխարհները-աւետարանը քարոզելու:

Արգարի հորաքեռ որդին Սանատրուկ, որ իշխում էր Հայաստանի Եւաւրչան կամ Արտազ գաւառում, իւր Սանդուխտ դստեր հետ թէ և առաջ ընդունեց քրիստոնէութիւն, բայց յետոյ ուրանալով նահատակեց Քաղէսոս առաքեալին և իւր դուստր Սանդուխտին:

Քաղէսոսից յետոյ 65 թուականին գալիս է Հայաստան Բարթոլոմէոս առաքեալը, բերելով իւր հետ Աստուածածնի պատկերը, շատացնում է հաւատացեալների թիւը, հաստատում է եկեղեցիք և ապա նա ևս նահատակում է Սանատրուկից: Այսպէս ուրեմն Հայաստանեայց եկեղեցին կարող է բացարձակ կոչուիլ Աստուծոյ Քրիստոնէական եկեղեցի:

Թէ և Արգարի յաջորդները ընդգիմացան քրիստոնէութեան տարածմանը, բայց Քաղէսոսի և Բարթոլոմէոսի առաքելական քարոզութիւնքը և թափած արիւնք անողուտ չանցան Հայաստանի մէջ այնպէս որ մինչև

Գրիգոր լուսաւորչի օրերը (302 թ.) ոչ հովիւները պակասեցան և ոչ նահատակները:

Հայաստանում քրիստոնէութիւնն ինչպէս սկիզբ գրեց: Ի՞նչ արեց Արգար թագաւորը, երբ իմացաւ Քրիստոսի քարոզութիւնները և հրաշագործութիւնները: Ի՞նչ պատասխանեց Քրիստոս Արգարի նամակին: Ե՞րբ և ում ձեռքով կատարուեց Քրիստոսի խօսքը: Այո՞նք մկրտուեցան Արգարի հետ: Ի՞նչ կարգադրութիւններ արեց Քաղէսոս առաքեալը Նդեսիայի մէջ: Այնտեղից ո՞ւր գնաց և ինչ արաւ: Ո՞վ նահատակել տուաւ Քաղէսոսին և Սանդուխտին: Քաղէսոսից յետոյ ո՞ր առաքեալը եկաւ Հայաստան և երբ: Ինչ բերաւ իւր հետ Բարթոլոմէոս առաքեալը: Ո՞րպիսի վախճան ունեցաւ նա: Ո՞րն է հեթանոսութեան մէջ հաստատուած Առաջին եկեղեցին:

87. Քրիստոնէութեան յաղթական տարածումն Հայաստանի մէջ. Գրիգոր Լուսաւորիչ:

Սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչ, որ հեթանոս Անակ Պահլաւունու որդին էր, ծնուեցաւ Աղաղաշապատ քաղաքում 257 թ: Եւ երբ նորա հայրը, Խոսրով թագաւորին սպանելուց յետոյ, չկարողանալով փախստեամբ ազատուել, խեղդուեցաւ Նրախ դեախի մէջ, իսկ նորա ընտանիքը սրով կոտորուեցան, այս կոտորածից յազատ մնաց երեք տարեկան մանուկը: Սորան, իւր Գայեակ Սոփիայ անունով կինը, որ հաւատով քրիստոնէայ էր, տանում է Գեսարիայ, և այն տեղ մկրտել տալով անունը դնում են Գրիգոր: Նա կեսարիայում սնաւ քրիստոնէական բարե-

պաշտութեամբ և ճարտարական հասակով ամենանորոգութեամբ երկու որդի վրթանէց և Արիստակէս և մարտի

Գրիգորը, բաժանուելով իւր կին Մարիամից, գնաց, Հռոմ, ուր այն ժամանակ գտնուում էր Խորով թագաւորի որդին Տրդատը, որի մօտ նա ծառայ մտաւ, որպէս զև իւր հօր յանցանքը բաւի: Գրիգորը մնաց ճորդատի մօտ մինչև որ նա թագաւոր եղաւ ու Հռոմից վերադարձաւ Հայաստան 286 թ.: Իր նորա հասնում են եկեղեցի պատրաստելու արար, Տրդատը Հորհակալութեան զօհ է մատուցանում Անահիտ դիցուհուն և Գրիգորին պատուիրում է, որ ծաղիկ պսակ դէ կուսքի գլխին. բայց նա զհատարելով թագաւորի հրամանը, յայտնի ցոյց է տալի իւր քրիստոնէութիւնը, որ մինչև այն ժամանակ ծածուկ էր պահում: Աւստի Տրդատը սաղսափեղէ տանջանքներ է հասցնում նորան և իմանալով, որ Գրիգորը իւր հօրն սպանող Անանիս որդին է, հրամայում է ձգել Սրապատ քաղաքի խորվերսակ մէջ, ուր միայն մահահապարտներին էին ձգում: Գրիգորը մտում է նորա մէջ 15 տարի, կերակուելով մի բարեպաշտ կնոջից:

Այս միջոցին (301 թ.) Տրդատի հրամանով կատարուում է Հռիփսիմեանց Սուրբ Արցեսի նահատակութիւնը: Աստուածային պատիժն էլ խեղճ հասնում է թագաւորի, նորա ընտանիքի և նախարարների վերայ: Տրդատը կորցնում է բանականութիւնը և կատաղած դիմում է անմարդաբնակ տեղերը: Յետոյ խորվերսակից հանում են Սուրբ Գրիգորին, որի անօթքով բժշկուում է թագաւորը և բոլոր այսահարները և կրկին նորոգւում է քրիստոնէութիւնը Հայոց աշխարհուն:

Այսուհետև նախարարներ, իշխաններ և հաւատա-

յեւանելի բարձմեթիւնը հաւարտելով Տրդատ թագաւորի մօտ համակամ խորհրդով և հաւանութեամբ ընտրում են Սուրբ Գրիգորին իրանց հովիւ և առաջնորդ և մեծ պատուով վաղարշապատ քաղաքից տանում են Փարս Հայաստանի կեսարիա քաղաքը, ուր Աւանդիտ հայրապետից, որ Քաղէոս անպէտք յաջորդն էր, անհնարուում էր Հայրապետ ընտանդակ Հայաստանի 302 թուականին Փրկի:

Սուրբ Գրիգորը վերադառնալով կեսարիայից Հայաստան, իւր քարոզութեամբ պատրաստում է բոլոր ժողովուրդին մկրտութիւնն ընդունելու համար, պատուիրում է ազօթել և պահպանել Սեպուհայ պահարանը և արքայնական գետնի մէջ մկրտում է թագաւորին, Աշխեն թագուհուն, Խորովիկային և բոլոր բազմութեանը, — պատարագ է մատուցանում և ամենքը հաղորդւում են: Այնտեղից թագաւորի հետ դառնալով վաղարշապատ քաղաքը և 303 թուին սկսում է Էջմիածնի հոյակապ եկեղեցու շինութիւնը: յայտնի էր թագաւորի միջամտութիւնը:

Յետոյ Սուրբ Կուստուրի շրջելով Երևանի դէպք Հայաստանի ամեն կողմերը մկրտում է ամենքին, բայց անում դպրոցներ, կարգում է դաստիարակներ, ձեռնադրում է կաթողիկոսներ և պահպաններ, շինում է շատ եկեղեցիք վանորայքի կաթողիկոսներ և հիւրանոցներ, սահմանում է տներ:

Եւ այսպէս Հայաստան աշխարհը քրիստոնէական լուսով լուսաւորելուց յետոյ Սուրբ Գրիգոր 331 թուականին առանձնաձև է Ակար հարի վերայ և Ամենայնայրք ուր և կնքում է իւր բազմադիւն կեանքը:

Այսուհետև նախարարներ, իշխաններ և հաւատա-

Ու՛մ որպէ՛ն էր Գրիգոր Լուսաորիցը, որտեղ ծնաւ նա: Ո՛ւր, ո՛ւմ ձեռքով և ինչպէս սնաւ Սուրբ Գրիգորը: Ինչո՞ւ համար գնաց նա Հռոմ: Ե՛րբ և ո՛ւմ հետ վերագործաւ այնտեղից: Ի՞նչ հրամայեց Տրդատը Գրիգորին և ինչ հետևանք ունեցաւ սորա ընդդիմութիւնը: Քանի տարի մնաց խորվիրապու՛մ: Ե՛րբ և ո՛ւմ հրամանով կատարուեց Հռիփսիմեանց նահատակութիւնը. ի՞նչ պատահեց Տրդատին և նորա շրջապատողներին: Ի՞նչ արեց Սուրբ Գրիգորը խոր վերապից դուրս գալուց յետոյ: Ի՞նչպէս ընտրուեցաւ նա առաջնորդ Հայոց ազգի, ո՛ւր և ո՛ւմ ձեռքով ձեռնադրուեցաւ Հայրապետ: Ձեռնադրուելուց յետոյ ի՞նչ արեց. Ի՞նչ պահք սահմանեց և ի՞նչ պատճառով: Ո՛ւմ մկրտեց նա և ո՞ւր: Ե՛րբ սկսուեցաւ Էջմիածնայ եկեղեցու շինութիւնը: Սորանից յետոյ ի՞նչ գործեր յառաջացրեց Սուրբ Գրիգորը և ո՞ւր առանձնացաւ:

88. Սուրբ գիրքը և Հաւատոյ հանգանակը:

Աստուածային վարդապետութիւնը պարունակուում է Սուրբ Գրքի և սուրբ ականգութիւնների մէջ: Սուրբ Գիրքը բազկացած է շատ գրքերից, որոնց գրել են սուրբ մարդիկ, այսինքն մարգարէները և առաքեալները Սուրբ Հոգու ազդեցութեամբ: Այս գրքերից մի քանիսը գրուած են Քրիստոսի ծնուելուց առաջ և ասուում են գիրք Հին Ուխտի, կամ Հին Հրահրան, — միւսները Քրիստոսի ծնուելուց յետոյ և ասուում են գիրք Նոր Ուխտի կամ Նոր Հրահրան: Իսկ բոլորն 'ի միասին ասուում են Աստուածաշունչ Գիրք: Սուրբ ականգութիւնք ասուում են Աստուածային այնպիսի վարդապետութիւնները, որոնք չեն գրուած մարգարէներից և առաքեալներից, այլ բերանացի են ասանդուած և քանի

մի ժամանակից յետոյ միայն արձանագրուած են եկեղեցու հովիւներից և վարդապետներից:

Քրիստոնէայ հասարակութեան մէջ շուտ երևեցան ճշմարտութեան թշնամիք, որոնք իրենց ազատ մեկնութիւններով աղաւաղում էին Քրիստոսի վարդապետութիւնը: Քրիստոնէայք նրանց հերետիկոս անուանեցին: Հաւատացեալների մէջ սկսուեցան վէճեր և անմիաբանութիւններ: Այստեսակ վէճերը լուծելու համար Սկեղեցու հովիւները սկսեցին միասին հաւաքուել: Այս կերպով կազմուեցան ժողովներ. Տեղական ժողով, ուր հաւաքուում էին մի գաւառի եկեղեցու հովիւները և Տեղէնական, ուր բոլոր տիեզերքից հաւաքուում էին Սկեղեցու հովիւներ: Ժողովների մէջ եկեղեցու Հայրերը բոլոր տարածայնութիւնները փարատեցին և կազմեցին հաւատոյ համառօտ բովանդակութիւնը կամ արձանագրութիւնը, որ տասներկու մասն է բաժանուում:

1. Հաւատամք 'ի մի Աստուած Հայրն ամենակալ, Արարիչն երկնի և երկրի, երևելիաց և աներևոյթից:

Մենք հաւատում ենք որ կայ Տէ Աստուած, — որ մի է Աստուած էրէ անչնորո-ւեան Տէջ, որ Ամենասուրբ երրորդութեան աստուծին անչն Հայր Աստուածն է, որ Աստուած ստեղծեց երկինքը և երկիրը — ամենայն տեսանելի և անտեսանելի բաներով, որ բոլոր ստեղծուածներին նա պահպանում է իւր իշխանութեան ներքոյ և կառավարում է նրանց:

2. Եւ 'ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, յոր-

դին Աստուծոյ, ծնեալն Աստուծոյ Հօրէ միածին, այսինքն յեութենէ Հօր. Աստուած Աստուածոյ. լոյս 'ի լուսոյ, Աստուած ճշմարիտ՝ Աստուծոյ ճշմարտէ ծրնունդ և ոչ արարած: Աոյն ինքն 'ի բնութենէ Հօր, որով ամենայն ինչ եղև յերկինս և 'ի վերայ երկրի՝ երևելիք և աներևոյթք:

Մենք հաւատում ենք, թէ ամենասուրբ երրորդութեան երկրորդ անչն է մի Տէր Յիսուս Քրիստոսը, Աստուծոյ որդին. թէ նա միածին է, այսինքն չկայ ուրիշ մէկը նրա նման. թէ Որդին Աստուծոյ ծնում է Հօր Աստուծոց նախ քան զյառնականս, թէ նա ծնուած է ինչպէս լոյսը լուսից, այսինքն ինչպէս արեգական ճառագայթը արեգակից. թէ նա ճշմարիտ Աստուծոց, թէ նա չէ ստեղծում. թէ նա համազոյակից է Հօր Աստուծոյ, այսինքն ունի Հօր Աստուծոյ հետ մի դուրսութիւն. թէ ամենայն բան նորստով է ստեղծում. և ուրեմն նա է Արարիչ աշխարհի:

3. Որ յաղագս մեր մարդկան և վասն մերոյ փրկութեան իջեալ յերկնից՝ մարմնացաւ, մարդացաւ ծնաւ կատարելապէս 'ի Մարիամայ Արքայ Կուսէն Հոգւովն սրբով: Որով էառ զմարմին, զհոգի և զմիտ և զամենայն, որ ինչ է 'ի մարդ, ճշմարտապէս և ոչ կարծեօք:

Հաւատում ենք, թէ Որդին Աստուծոյ երկնքից իջաւ մեզ ճարդանցս փրկութեան համար, թէ նա մարմնացաւ, այսինքն մարդկային բնութիւն առաւ Մարիամ հասից Հոգւոյն որքոյ եկաւ որով թեամբ. թէ նա մարդացաւ, այսինքն եղաւ կատարեալ մարդ, չղաղարելով և Աստուած լինելոց:

4. Չարչարեալ, խաչեալ, թաղեալ:

Մենք հաւատում ենք, թէ Աստուծոյ Որդին Յիսուս Քրիստոսը, չարչարեցաւ, այսինքն ցաւ էր զգում, ինչպէս ամեն մարդ. թէ նա խաչ հանուեցաւ մեր պատճառով, այսինքն թոյլ տուեց իրեն խաչելու, որպէս զև մեր մեղքի համար մեզ սպասելի յաւիտենական պատժից պաշտէ. թէ նա մեռաւ խաչի վերայ և թաղուեցաւ:

5. Յերրորդ աւուր յարուցեալ:

Հաւատում ենք, թէ Որդին Աստուծոյ Յիսուս Քրիստոս մարդկային բնութեամբ մեռնելոց յետոյ՝ երրորդ օրը յարութիւն առաւ:

6. Ելեալ յերկինս՝ Աստուծոյ մարմնովն, նրստաւ ընդ աջմէ Հօր:

Մենք հաւատում ենք, թէ Աստուծոյ Որդին, Յիսուս Քրիստոսը, մարմնով համբարցաւ երկնքը, թէ նա նստած է Հօր Աստուծոյ աջ կողմը, այսինքն ունի նորա հետ հաւասար զօրութիւն և պատիւ:

7. Գալոց է Աստուծոյ մարմնովն և փառօք Հօր 'ի դատել զկենդանիս և զմեռեալս, որոյ թագաւորութեանն ոչ գոյ վախճան:

Հաւատում ենք, թէ Որդին Աստուծոյ Յիսուս Քրիստոս վերստին կգայ փառքով, թէ նա կը գայ նորա համար, որ դատէ կենդանիներն և մեռելիներն, թէ այս դատաստանից յետոյ կը հասնի նորա լազարոս-մեռելիք որը վերածան չունի:

8. Հաւատամք և 'ի Սուրբ Հոգին' յանեղն և 'ի կատարեալն, որ խօսեցաւ յօրէնս և 'ի մարգարէս և յաւետարանս: Որ էջն 'ի Յորդանան, քարոզեաց զառաքեալօն, և բնակեցաւ 'ի սուրբն:

Հաւատում ենք, թէ երրորդ անձն ամենասուրբ երրորդութեան է Հոգին Սուրբ. թէ Հոգին Սուրբ Աստուած է, ուրեմն և պարտական ենք Հօր և Որդւոյ հետ հաւասար փառք և երկրպագութիւն տալ նորան: Թէ Տալ-գայեհերը և առաքեալները Աստուծոյ կամքը մարդկանց յայանելու և սուրբ գիրքը գրելու ժամանակ Հոգւոյն Սրբոյ շնչմամբ էին խօսում և գրում: Թէ երբ Քրիստոս մկրտուած էր Յորդանան գետի մէջ, Հոգին Սուրբ իջաւ նորա վերայ ազանու կերպարանքով և քարոզեց, թէ Քրիստոս ուղարկուած է Հօրից, և թէ Հոգին Սուրբ Բնակուեցաւ սուրբերի մէջ:

9. Հաւատամք 'ի մի միայն ընդհանրական և առաքելական Սուրբ եկեղեցի:

Հաւատում ենք, թէ Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր բնակուած է իւր եկեղեցու մէջ. թէ եկեղեցին մէ է, Սուրբ է, ընդհանրական է և Առաքելական:

10. Հաւատամք 'ի մի մկրտութիւն, յապաշխարութիւն, 'ի Բաւութիւն և 'ի Թողութիւն մեղաց:

Հաւատում ենք, թէ մկրտութիւնով մարդս թողութիւն է գտնում սկզբնական մեղքից և արժանի է լինում Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքն ընդունելու, թէ մարդս ճշմարիտ ապաշխարութեամբ ազատուած է և թողութիւն է ստանում այն մեղքերից, որ գործել է մկրտութիւնից յետոյ:

11. Հաւատամք 'ի յարութիւն մեռելոց, 'ի դադաստանն յաւիտենից՝ հոգւոց և մարմնոց, յարքայութիւնն երկնից:

Հաւատում ենք, թէ ամեն մեռած մարդկանց մարմինները վերջին դադաստանի օրը իւրեանց հոգիների հետ պիտի միանան և վերկենան Աստուծոյ հրամանով և գառուին Քրիստոսից և ամենքը իւրեանց վարձը ստանան:

12. Եւ 'ի կեանս յաւիտենականս:

Հաւատում ենք, թէ այս երկրաւոր կեանքից յետոյ կը լինի մի ուրիշ յաւիտենական կեանք:

Ինչե՞ մէջ է պարունակուած Աստուածային վարդապետութիւնը: Ի՞նչ է Սուրբ գիրքը: Փանի՞ մասն է բաժանուած Սուրբ Գիրքը: Ի՞նչ է Աստուածաշունչը: Ի՞նչ է Սուրբ աւանդութիւնը: Միշտ համաձայն էին քրիստոնէայք հաւատոյ վարդապետութեան մէջ: Ի՞նչ են կոչում հա-

լատոյ ճշմարտութիւնն աղաւորոյ մարդիկ: Ի՞նչ են տե-
ղական և տիեզերական ժողովները: Ի՞նչ սահմանա-
դրուեցան ժողովների մէջ: Բանի՞ մասն է բաժանուում Հա-
ւատամբը: — Ի՞նչպէս է կարգացում իւրաքանչիւր մասն
և ի՞նչ իմաստ է պարունակում,

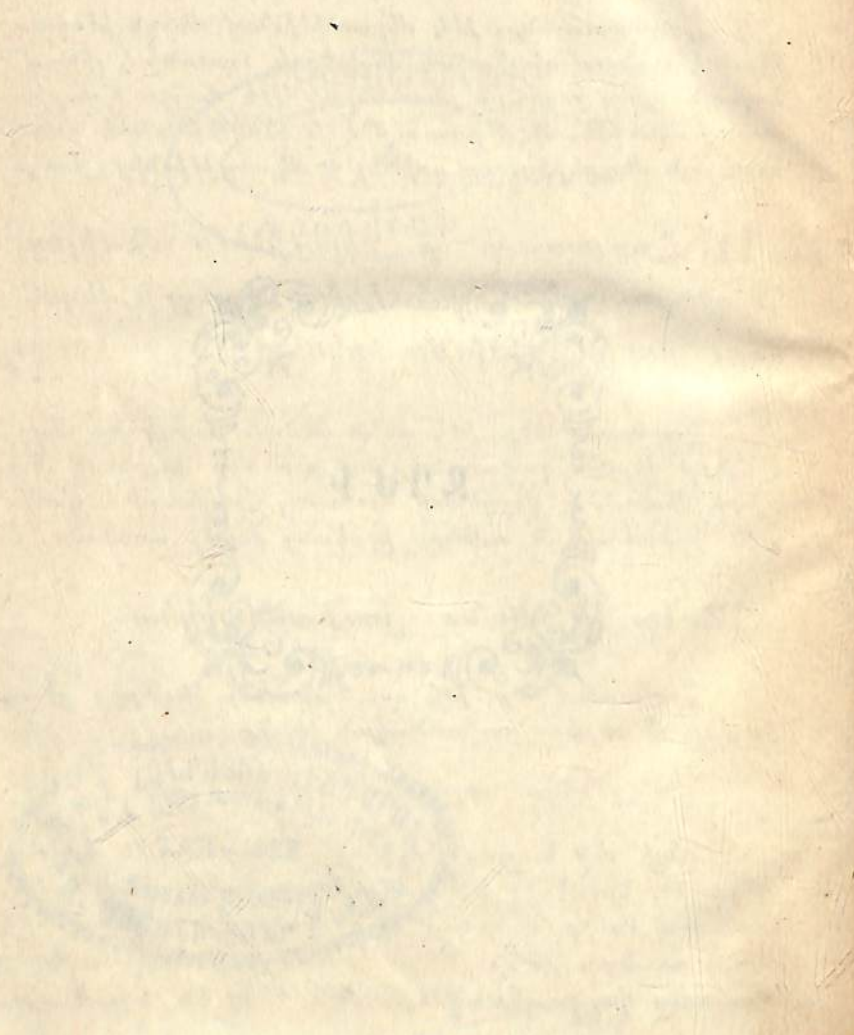
արքայն սրբան իմնիկն արքայն ի ի զմն հաստատ
ն ամի ի ժամեղա ի զից քան մարտնցրիս ն ամար ի միկ
տիգանն արքայն ի զից քան մարտնցրիս ն ամար ի միկ
առա ի միկն արքայն ի զից քան մարտնցրիս ն ամար ի միկ
յրոսի զիմնիկն արքայն ի զից քան մարտնցրիս ն ամար ի միկ

Վ. Ե. Բ.

Faint, illegible text at the top of the left page, possibly bleed-through from the reverse side.

4223

« Ազգային գրադարան

NL0031399

